

ARJEN ARVIOINTIA

Kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen asiakkaiden arviointityön malli Paa-sikiven nuorisokylässä

LAHDEN AMMATTIKORKEA-
KOULU
Sosiaali- ja terveysala
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tur-
vaaminen
Opinnäytetyö YAMK
Syksy 2015
Nina Lahtinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

LAHTINEN, NINA:

Arjen arviointia
Kiireellisesti ja avohuollon tukitoime-
na sijoitettujen asiakkaiden arviointi-
työn malli Paasikiven nuorisokylässä

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisen opinnäytetyö, 105 sivua, 29
liitesivua

Syksy 2015

TIIVISTELMÄ

Yhtenä lastensuojelun ajankohtaisena haasteena on lapsen edun ja osallisuuden toteutuminen. Lastensuojelun sijaishuoltopaikoissa tehtävältä työltä edellytetään laatua ja työssä käytettyjen välineiden ja menetelmien ajankohtaisuutta. Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää Paasikiven nuorisokylässä tehtävän arviointityön laatua ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun lapsilähtöisen työn kehittämisestä. Hankkeen tavoitteena oli luoda toimiva arviointimalli ja sitä ohjeistava kansio Paasikiven nuorisokylään kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten kanssa tehtävään arviointityöhön.

Kehittämishanke toteutettiin yhteistyössä Paasikiven nuorisokylän työntekijöiden sekä viiden Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijän kanssa heinäkuun 2014 ja toukokuun 2015 välillä. Hankkeen tutkimuksellisenä viitekehystenä käytettiin toimintatutkimusta ja tiedonkeruumenetelminä käytettiin fokusryhmähaastattelua, asiantuntijahaastatteluun pohjaavaa keskustelua, havainnointia ja tutkimuspäiväkirjaa. Haastatteluista saatu aineisto analysoitiin käyttämällä grounded theory -metodia ja tulokseksi saatiin teoria, jonka pohjalta arviointimalli ja sitä ohjeistava kansio rakentui. Teorian mukaan mallin tulee olla selkeä ja loogisesti etenevä ja jossa on näkyvissä hyvät työmenetelmät ja selkeät roolijaot työntekijöiden välillä. Mallin tulee myös ohjeistaa laadukkaaseen raportointiin ja hyvään yhteydenpitoon sosiaalitoimen kanssa.

Kehittämishankkeen konkreettisenä tuotoksena syntyi arviointityön malli ja sitä ohjeistava kansio, jonka tarkoitus on tukea Paasikiven nuorisokylässä tehtävää arviointityötä kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten kanssa. Tavoitteena oli tuottaa selkeä malli, jota jokaisen työntekijän on helppo käyttää työssään. Tämä tavoite saavutettiin. Malliin sisällytettiin ohjeet arviointityön etenemisestä, työntekijöiden roolit arviointityössä, arvioinnissa käytettävät menetelmät ja ohjeet kirjallisen arviointiraportin tuottamiseen.

Asiasanat: lastensuojelu, kiireellinen sijoitus, avohuollon sijoitus, arviointityö

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

LAHTINEN, NINA:

Evaluation of everyday life
A model of emergency and open care
placement evaluation in Paasikivi
youth village

Master's Degree Programme in Social Services, Ensuring children's and
young people's welfare 105 pages, 29 pages of appendices

Autumn 2015

ABSTRACT

One of the current challenges in child welfare is the fulfillment of child's benefit and participation. The work in residential care is expected to be high of quality and the used methods must be current. This Master's thesis deals with the evaluation work done in child welfare. The primary purpose of this research-based development project was to develop the quality of the evaluation work done in the Paasikivi youth village and take part in the discussion about developing children-based work. The objective of the project was to create a model of evaluation to Paasikivi youth village to be used with the clients with emergency placement or placement as a support measure in community care.

The research-based development project was carried out between July 2014 and May 2015. It was completed in cooperation with the workers of Paasikivi youth village and five social workers from Kerava and Sipoo. The methodological frame of the project was an action research. The data was collected with focus group interviews, conversations with experts, observation and a research diary. The data from the interviews and conversations was analyzed using a grounded theory method. As a result a theory was found which was used to make the model of evaluation. According to the theory the model must be clear and logically progressive. Moreover good work methods and clear roles of employees must be found in the model. It is important that the model also gives guidance to reporting and liaison with the social worker.

The desired result was to create a distinct tool that is easy to use in everyday work. This aim was achieved. The concrete result of the research-based development project was a model of evaluation. The model contains directions of evaluation work, the roles of employees, the methods to be used in evaluation work and instructions to write a report about the evaluation made with the customer.

Key words: child welfare, emergency placement, placement as a support measure in community care, evaluation work

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Kohdeorganisaatio	4
2.2	Kehittämishankkeen tausta	5
2.3	Tavoite ja tarkoitus	7
2.4	Kehittämishankkeen osallistujat	8
2.5	Paasikiven nuorisokylän kirjaamisohjelma	9
3	ARVIOINTITYÖ LASTENSUOJELUSSA	10
3.1	Lastensuojelua ja lasten suojelua	10
3.2	Avohuolto ja kiireellinen sijoitus	11
3.3	Lapsen etu ja osallisuus lastensuojelussa	18
3.4	Lastensuojelun asiakas	21
3.5	Arviointityö kiireellisessä ja avohuollon sijoituksessa	26
4	TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISHANKE	32
4.1	Toimintatutkimus	32
4.2	Tiedonkeruumenetelmät	34
4.3	Grounded theory -menetelmä	37
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN SYKLEISSÄ	40
5.1	Syklit kuvana	40
5.2	Ensimmäinen sykli	41
5.3	Toinen sykli	45
5.4	Toimintatutkimuksen päättäminen	47
6	ANALYYSI JA AINEISTOSTA NOUSSEET TULOKSET	48
6.1	Fokusryhmähaastatteluiden ensimmäinen kierros	48
6.2	Tapaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa	49
6.3	Fokusryhmähaastatteluiden toinen kierros	52
7	ARVIOINTIMALLI	55
7.1	Aineiston ja kirjallisuuden varaan rakentunut arviointimalli	55
7.2	Sijoituksen eteneminen	55
7.3	Työntekijöiden roolit	65
7.4	Sijoituksen aikana tehtävä perhetyö	70

7.5	Arvioinnit ja neuvottelut	74
7.6	Arviointimallin liitteet	78
8	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	81
8.1	Kehittämishankkeen tarkastelua ja arviointia	81
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	87
8.3	Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	91
	LÄHTEET	93
	LIITTEET	106

1 JOHDANTO

Suomessa suurimmalla osalla lapsista ja nuorista elämä sujuu hyvin. Kuitenkin viime vuosina huono-osaisuus on kasautunut. Pienellä joukolla on suuria ongelmia. Lasten pahoinvointi johtuu usein vanhempien köyhyydestä. Vanhempien toimeentulo-ongelmien lisääntyessä lasten huostaanotot, mielenterveysongelmat, rikollisuus ja kouluttamattomuus kärjistyvät. (Opetusministeriö 2012, 52–53.) Lastensuojelulain mukaan ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista on vanhemmilla (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§). Aina vanhempien voimavarat eivät riitä, vaan tarvitaan lastensuojelua, jonka tehtävänä on turvata lasten turvallinen kasvu ja kehitys.

Monia vuosia lastensuojelu on ollut kansainvälisesti sosiaalityön vaietuimpia aiheita. Viimeisten vuosien aikana kiinnostus lastensuojelua kohtaan on kuitenkin noussut ja osa kiinnostuksesta johtuu valitettavasti vääristä syistä. Kirjallisuuden ja median maalama kuva lastensuojelusta on usein karu. Lastensuojelun työntekijöiden moraalia ja työn laatua on kritisoitu, tosin skandaalihakuisesti ja perusteetta. (Smith 2009, 1.) Suomessa tehtävässä lastensuojelussa on tarkat laatukriteerit (Lastensuojelun Keskusliitto 2004). Työntekijöiden tehtävät ovat kuluttavia ja haastavia ja työn laadukas tekeminen edellyttää korkeaa ammattitaitoa (Taskinen 2010, 14).

Perhe käsitteenä on päivittäisten yhteiskunnallisten tapahtumien kulmakivi ja sillä on suuri rooli lainsäädännössä. Ajatus siitä, että vanhemmat ja lapset kuuluvat yhteen, on juurtunut syvälle pohjoismaiseen ajatteluun. Aikana, jolloin avioliitot ja avoliitot on helppo purkaa, suhde vanhempien ja lapsen välillä on edelleen ikuinen. Näin ajatellen lapset symboloivat vakautta, sillä yhteinen lapsi sitoo ihmiset tiukemmin toisiinsa kuin avioliitto. Ericssonin (1996) mukaan mielikuvamme lapsesta on muuttunut 'hyödyllisestä työvoimasta' 'rakastetuksi huolen taakaksi'. Lapsi on tärkeä perheelleen samoin kuin perhe on tärkeä lapselle. (Follesø & Mevik 2011, 98.)

Lastensuojelun sijaishuoltoa tehdään erikokoisissa ja erilaisissa organisaatioissa. On ammatillisia perhekoteja, sijaisperhetoimintaa, koulukoteja ja laitoksia. Myös lastensuojelulaitokset eroavat toisistaan. Osa laitoksista

on keskittynyt hoitamaan murrosikäisiä ja osa pieniä lapsia, osa on erikoistunut arviointityöhön ja lyhytaikaisiin sijoituksiin, osa vastaamaan lapsen tiettyyn erityisongelmaan ja osa pitkäaikaiseksi arvioituihin sijoituksiin. Lastensuojelulaitoksista käytetyt nimet vaihtelevat: on pienryhmäkoteja, lastenkoteja, perhetukiyksiköjä, yhteisökoteja, perheryhmäkoteja ja nuorisokoteja. (Laakso 2015, 130–131.) Jokainen lastensuojeluyksikkö on erilainen ja tarpeet ja vaatimukset työssä käytettäville menetelmille vaihtelevat. Työntekijöiden avuksi on luotu useita menetelmiä ja työskentelymalleja. Menetelmiä ja malleja ei kuitenkaan suoraan voida soveltaa kaikkiin organisaatioihin, vaan niitä täytyy muokata ja yhdistellä kussakin yksikössä oman tarpeen vaatimalla tavalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä tutki Suomen lastensuojelun yleistä tilaa ja julkaisi vuonna 2013 loppuraportin ”Toimiva lastensuojelu”, jossa oli lukuisia toimenpide-ehdotuksia koskien lastensuojelun kehittämistä. Yksi toimenpide-ehdotuksista on lastensuojelun asiakasprosessin kehittäminen. Selvitysryhmän raporttiin on kirjattu: ”Lastensuojelutarpeen ja lapsen hyvinvointikehityksen arvioinnissa tulee käyttää strukturoituja, dokumentoituja ja tutkimukseen perustuvia lapsen ja perheen tilanteen arviointimenetelmiä.” Kehittämisen toteutusaikatauluksi on asetettu vuodet 2015–2019. (Lavikainen & Juurikko 2014, 29.) Kehittämishankkeeni osallistuu lastensuojelun kehittämiseen tuomalla kentälle uuden arviointimallin kiireellisten ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen asiakkaiden kanssa tehtävään arviointityöhön.

Toteutin kehittämishankkeen Paasikiven nuorisokylään, joka on entinen työnantajani ja tämän kehittämistyön toimeksiantaja. Työn tavoite oli yhtenäisen arviointimallin ja sitä ohjeistavan kansion luominen nuorisokylässä tehtävään arviointityöhön kiireellisissä ja avohuollon sijoituksissa. Mallia voidaan soveltaa myös huostaan otettujen asiakkaiden tulovaiheen arviointityössä. Hankkeen tarkoituksena oli selventää ja johdonmukaistaa nuorisokylän arviointityötä ja sen myötä helpottaa työntekijöiden työtä luomalla malli, jota on helppo noudattaa. Toteutin kehittämishankkeeni toimintatutkimuksen metodologialla. Toimintatutkimus on usein kohdeorganisaation

sisältä lähtevää, jolloin tutkija on osa yhteisöä ja on tutkimuksessa ikään kuin toimeenpaneva voima, joka ohjailee tutkimusta ja antaa kohdeorganisaation työntekijöille työkaluja kehittää omaa työtään. Kehittämishankkeeni tarkoituksena oli tutkia aihetta havainnoiden ja keskustellen.

Tässä opinnäytetyöraportissa esittelen kehittämishankkeeni kohdeorganisaation, kerron hankkeeni tavoitteesta ja tarkoituksesta, avaan kehittämishankkeeseen liittyvää lastensuojelun lainsäädäntöä ja tarkennan toimintatutkimuksen metodologiaa liittyen kehittämishankkeeseeni. Raportissa kerron myös kehittämishankkeeni etenemisestä, keräämästäni aineistosta ja siitä saamistani tuloksista sekä esittelen kehittämishankkeen tuotoksena syntyneen uuden arviointimallin. Arviointimallia ohjeistavan kansion sisältö on raportin liitteenä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kohdeorganisaatio

Paasikiven nuorisokylä sijaitsee Keravalla, muutaman kilometrin päästä kaupungin keskustasta. Tontti on edelleen erittäin laaja, vaikka siitä on aikanaan myyty osia asuinalueiksi. Tontilla on neljä päärakennusta, varastotiloja, sekä Suomen pienin kirkko, jossa lastenkodin väki viettää vuosittain muutamia hartaushetkiä. Lisäksi Keravan seurakunta käyttää kirkkoa esimerkiksi kastetilaisuuksissa. Entisen presidentti Paasikiven mukaan nimetty kylä sijaitsi alun perin Puistolassa, Helsingissä. Tuolloin kylä oli vielä nimeltään Päivölän lastenkoti. Sen perustaja, Kristillisten Orpokotien kannatusyhdistys, syntyi samana päivänä, kun talvisodan rauhanehdot julkistettiin 13.3.1940. Alun perin yhdistyksen tarkoituksena oli ylläpitää kristillisiä orpokoteja sodasta kärsimään joutuneita orpolapsia varten. Kuitenkin toiminnan alkaessa Puistolassa, se toimi lähinnä kotina tuberkuloottisten vanhempien sotaorvoille. Päivölän perustaja, yhdistyksen puheenjohtaja Ensio Lehtonen ehti nähdä lastenkodin muuton Puistolasta Mäntsälän Purolaan ja viimein lopulliseen paikkaansa Keravalle, ennen kuolemaansa vuonna 1971. (Paasikiven Nuorisokylän Säätiön hallitus 1990, 3–5.)

Kuten vuonna 1954, jolloin muutto Keravalle tapahtui, nytkin lastenkodin hallintorakennuksena toimii Kartanoksi nimetty rakennus, josta löytyy myös historiallisesti arvokas presidentti Paasikiven entisöity työhuone. Kartanossa työskentelee lastenkodin johtaja, toimistotyöntekijä sekä väkivalta- ja kriisityöntekijä. Rakennuksessa pidetään lasten asioihin liittyviä neuvotteluja, asiakastapaamisia, työntekijöiden kokouksia ja työnohjauksia.

Paasikiven nuorisokylä on jaettu kolmeen eri yksikköön. Kahdessa yksikössä tarjotaan ympärivuorokautista hoitoa ja yksi on avomuotoinen perhekuntoutusyksikkö. Tontilla on myös kaksi turva-asuntoa, jotka on tarkoitettu perheille, joissa on perheväkivaltaa ja kaksi itsenäistymisasuntoa, joissa jälkihuollossa olevien nuorten on mahdollista asua 21-vuotiaaksi

asti. (Paasikiven nuorisokylä 2014a.) Aloittaessani kehittämistyötä Paasikiven nuorisokylässä syksyllä 2014 ympärivuorokautista hoitoa antavia yksiköitä oli vielä kolme. Organisaatiomuutoksen johdosta kaksi osastoista yhdistyi kesäkuussa 2015.

Ympärivuorokautista hoitoa tarjoavissa yksiköissä on kummassakin seitsemän asiakaspaikkaa. Jokaiselle asiakkaalle on määritelty oma työntekijä. Tällä pyritään luomaan mahdollisuus terapeuttiselle ja luottamukselliselle hoitosuhteelle, jonka tavoitteena on kuntouttaa lasta. Paasikiven nuorisokylässä tuetaan asiakkaan yksilöllistä kasvua ja kehitystä, jota on tuke-
massa lämmin ja arvostava kasvatusympäristö. (Paasikiven nuorisokylä 2014b.) Asiakaspaikat on tarkoitettu huostaan otetuille lapsille ja nuorille, joille tarjotaan pitkäaikaista hoitoa. Inhimillisen ja turvallisen laitoshoidon kannalta on suotavaa, ettei asiakasryhmä vaihdu usein. Tästä tavoitteesta huolimatta kummassakin yksikössä on vuosittain useita lyhytaikaisia asiakkaita, jotka on sijoitettu joko avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena. (Arkko 2014.)

2.2 Kehittämishankkeen tausta

Kun lapsi sijoitetaan kiireellisesti oman kodin ulkopuolelle, tavoitteena on selvittää perheen tilanne ja avun tarve. Tavoitteena on, että lapsi voi palata takaisin kotiin vanhempiensa luokse, jos se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §, 39 §.) Taskinen (2010) korostaa, että lastensuojelussa useat asiakkaat ovat kriisissä ja heidän saattaa olla vaikeaa ottaa vastaan yhteiskunnan väliintuloa. Kuitenkin perheet toivovat avoimuutta ja selkeää puheeksiottoa, kun kyseessä on huoli lapsen hyvinvoinnista. Perheet toivovat lastensuojelun työntekijöiltä myös arkikielistä puhetta ja tärkeilemättömyyttä. Luottamuksen rakentuminen asiakasperheen ja työntekijän välille on ensiarvoisen tärkeää. (Taskinen 2010, 48.)

Paasikiven nuorisokylässä tehdään työtä rinnakkain kahdella ympärivuorokautista hoitoa antavalla osastolla kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen sekä pitkäaikaisesti sijaishuoltoon sijoitettujen lasten kanssa. Kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen asiakkaiden arviointityö-

tä on tehty samoilla menetelmillä ja kriteereillä kuin pitkäaikaisesti sijoitet-
tujen lasten kanssa. Tämä toimintatapa ei palvele asiakkaita, työntekijöitä
eikä palveluita ostavia kuntia. Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda
toimiva malli arviointityöhön, joka otettaisiin välittömästi käyttöön. Mallin
pohjana oli tarkoituksena käyttää jo olemassa olevia työmenetelmiä ja laa-
tusuosituksia. Kehittämishankkeen aiheesta sovittiin alustavasti Paasiki-
ven nuorisokylän johtajan kanssa heinäkuussa 2014. Tarve nuorisokyläs-
sä tehtävän arviointityön kehittämiseksi on ollut selvillä jo pitkään, mutta
aikaa työn tekemiselle ei ole aiemmin löytynyt. Syyskuussa 2014 aihetta
tarkennettiin johtoryhmän kokouksessa.

Suomessa on luotu erilaisia malleja arvioivaan sosiaalityöhön, joiden avul-
la sosiaalityöntekijät ovat systematisoineet lastensuojelun alkuarviointia.
Laajimmin käytössä olevat alkuarvioinnin mallit ovat Pesäpuu ry:n Lapsen
elämäntilanteen kartoitusmalli sekä SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin
Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeen Lapsikeskeinen tilannearvio. (Ervast
& Tulensalo 2005, 11.) Nämä mallit on kuitenkin luotu sosiaalityöntekijöi-
den käyttöön, eivätkä ne kaikilta osin sovellu sijoituksessa tehtävään työ-
hön. Olen kuitenkin käyttänyt näitä arvioinnin malleja taustamateriaalina
kehittämishankkeessani. Palaan arvioinnin malleihin tarkemmin luvussa
3.5.

Kiireellisten sijoitusten arviointityötä on tutkittu kahdessa pro gradu -
työssä. Riitta Viitanen Tampereen yliopistosta julkaisi Lastensuojelutar-
peen arviointi ja nuorten elämäntilanteet tilannearvioissa -tutkielman
vuonna 2009 ja Riikka Kuittinen Helsingin yliopistosta julkaisi Nuorten kii-
reellisen sijoituksen aikainen arviointityö – Sosiaalityöntekijöiden näke-
mykset ostopalvelulaitoksissa tehdystä arviointityöstä -tutkielman vuonna
2013. Molemmat työt käsittelevät arviointia sosiaalityön näkökulmasta.
Viitosen työssä on tutkittu mainitsemani elämäntilanteen kartoitusmallin
toimimista ja nuorten osallisuutta tilannearviotyöskentelyssä (Viitanen
2009, 1). Kuittinen esittelee työssään tutkimusta yksityisissä sijoituspai-
koissa tehdyn arviointityön toimivuudesta sosiaalityöntekijöiden näkökul-
masta (Kuittinen 2013, 4–5). Nämä työt tarjosivat omaan kehittämishank-
keeseeni suuntaviivoja. Kuittisen tavoin hankkeessani otettiin huomioon

myös sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä sijoituspaikassa tehtävään arviointityöhön.

Eräässä teollisuuden käytössä olevassa kypsyysmallissa on viisi kypsyysastetta, jossa alimpana on tilannekohtainen improvisointi, ja kypsän asteen perustuu dokumentoitujen menettelytapojen noudattamiseen ja jatkuvaan parantamiseen (Virkkunen, Engeström & Miettinen 2007, 21). Nuorisokylässä käytössä ollut toimintatapa on tällä kypsyysmallilla mitattuna alimalla asteella, sillä kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten arviointia on tehty pitkälti tilannekohtaisesti ja ilman strukturoitua menetelmää. Kehittämishankkeen tuotoksen avulla tavoitteena on saavuttaa korkein kypsyysaste, jolloin käytössä olevat menetelmät on kirjattu ja dokumentoitu ja henkilökunnalla on mahdollisuus ja halu kehittää niitä jatkuvasti.

Kiireellisinä ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten arviointityön uuden mallin luominen ja onnistunut käyttöönotto vaatii, että nuorisokylän toimintakonsepti arvioinnin suhteen muuttuu. Kehittämishankkeessa olisi mahdollista puhua toimintakonseptin sijaan myös prosessin kehittämisestä tai kehittämisohjelmasta. Prosessin kehittämisessä pyritään parantamaan asiakkaiden saamaa palvelua, mutta tällöin lähtökohtana on yleensä vallitseva käsitys asiakkaiden tarpeista. Kehittämisohjelmassa taas pyritään usein muuttamaan toiminnan sisältöä ja tarkoitusta, mutta tällöin ongelmaksi muodostuu helposti käytännön toiminnan muuttamisen vaikeus. (Virkkunen ym. 2007, 23.) Toimintakonseptilla taas tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu toiminnan sisällöstä, tarkoituksesta ja toteutusperiaatteista. Konseptin kehittäminen edellyttää uudenlaisia menetelmiä ja välineistöä ja kehittämisessä on usein mukana koko työryhmä. (Virkkunen, Korhonen & Ahonen 2006, 131.)

2.3 Tavoite ja tarkoitus

Kehittämishankkeen tarkoituksena on kehittää Paasikiven nuorisokylässä tehtävää arviointityötä. Hankkeella osallistun myös yhteiskunnalliseen keskusteluun lapsilähtöisen työn kehittämisestä.

Hankkeen tavoitteena on luoda toimiva arviointimalli ja sitä ohjeistava kansio Paasikiven nuorisokylään kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten kanssa tehtävään arviointityöhön.

2.4 Kehittämishankkeen osallistujat

Kehittämishankkeeni käynnistyi kesällä 2014, kun ideoin yhdessä nuorisokylän johtajan kanssa mahdollisia kehittämiskohteita kohdeorganisaatioon. Kehittämishankkeen rajat määrittyivät tarkemmin tavatessani nuorisokylän johtoryhmää syksyllä 2014. Tapaamisessa määriteltiin hankkeen osallistujat ja työn aikataulus. Tällöin solmittiin myös toimeksiantosopimus kehittämishankkeesta. Marraskuussa 2014 kehittämishankkeesta keskusteltiin koko henkilökunnan kanssa yhteisessä talonkokouksessa, jossa oli paikalla koko nuorisokylän henkilökunta lukuun ottamatta toimistotyöntekijää ja siistijää. Kokouksessa kerroin nuorisokylän työntekijöille heidän suuresta roolistaan kehittämishankkeen toteutuksessa. Koko henkilökunta oli suostuvainen osallistumaan kehittämishankkeeseen, osa jopa innokkaasti.

Kehittämishankkeen haastattelujen aikana joulukuusta 2014 toukokuuhun 2015 Paasikiven nuorisokylässä oli vielä kolme pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavaa osastoa: Jukola, Lehtola ja Niemelä. Kesäkuussa 2015 hankkeen ollessa jo päätösvaiheessa, osastot yhdistyivät niin, että jäljelle jäivät Jukola ja Lehtola. Koko kehittämishankkeen ajan prosessissa oli mukana Paasikiven nuorisokylän hoitotyöhön osallistuva henkilökunta eli lähiesimiehet ja ohjaajat. Hankkeen vaiheissa henkilökunta oli mukana täysilukuisesti muutamaa sairauslomaa lukuun ottamatta. Nuorisokylän henkilökunnan lisäksi johtoryhmän toiveesta hankkeeseen otettiin mukaan myös kuntien sosiaalityöntekijöitä, jotta työhön saatiin näkymään myös sijoittavan tahon mielipiteet ja toiveet. Tutkimuslupien tarpeellisuudesta keskusteltiin kehittämishankkeen aikana. Hankkeeseen osallistuneiden kuntien johtavassa asemassa olevien sosiaalityöntekijöiden mielestä tutkimuslupien hankkiminen kunnista ei ollut tarpeellista, sillä yhteistyö kehittämishankkeeseen osallistuneiden kuntien kanssa oli sosiaalityöntekijöiden mie-

lipiteiden ja kokemusten kartoittamista sekä yhteisen päämäärän miettimistä. Myöskään toimeksiantaja ei edellyttänyt tutkimuslupien hankkimista.

2.5 Paasikiven nuorisokylän kirjaamisohjelma

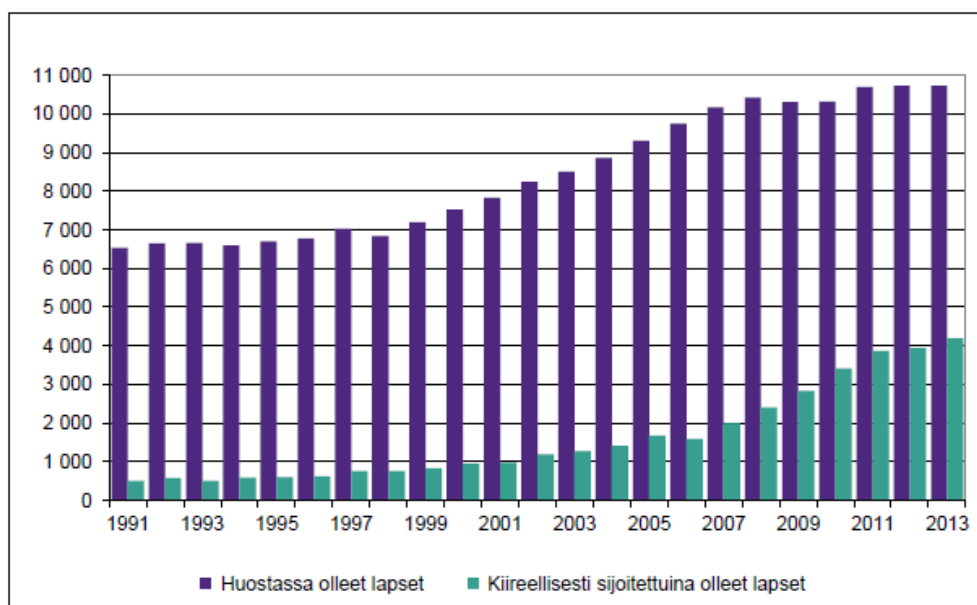
Paasikiven nuorisokylässä on raportoinnin välineenä käytetty Necora Systems Oy:n kehittämää Nappula-asiakastietojärjestelmää vuodesta 2006. Nappula-ohjelma on luotu hoito- ja kasvatustyön dokumentointiin ja se on yksi Suomen käytetyimmistä raportointijärjestelmistä. Nappula on selainkäyttöinen ja ohjelmasta löytyy raportointimahdollisuus, lomaketyökalu sekä erilaisia toimialakohtaisia ominaisuuksia. (Necora Systems 2010.) Nuorisokylässä Nappula on käytössä päivittäin ja se on yksi tärkeimmistä työvälineistä. Nappulaan kirjataan päivittäisiä ja kuukausittaisia raportteja ja sieltä löytyy kaikki lapsia koskevat sähköiset asiakirjat, kuten hoitosuunnitelmat ja asiakassuunnitelmaneuvoitteluiden pöytäkirjat. Nappulaa käytetään myös sisäisen tiedonkulun välineenä.

Kehittämishankkeessani käytin Nappulaa hyödykseni useassa työn vaiheessa. Hankkeen alussa kävin läpi Nappulasta löytyvät lomakkeet ja tehdessäni arviointimallia hyödynsin näitä jo olemassa olevia lomakepohjia. Osa näistä lomakkeista on käytetty pitkäaikaisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa, mutta osa lomakkeista on jäänyt täysin käyttämättömäksi niiden soveltuvuudesta huolimatta. Käytin Nappulaa myös tiedottaessani hankkeen etenemisestä henkilökunnalle.

3 ARVIOINTITYÖ LASTENSUOJELUSSA

3.1 Lastensuojelua ja lasten suojelua

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilaston mukaan vuonna 2013 huostassa oli 10 735 lasta ja kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 18 022 lasta. Kiireellisesti sijoitettiin 4 202 lasta ja määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 6,6 prosenttia. (Kuoppala & Säkkinen 2014, 1, 3.) Kuviossa 1 näkyy kiireellisten ja huostaan otettujen lasten määrän kasvu vuodesta 1991 vuoteen 2013. Näiden sijoitettujen lasten lisäksi lastensuojelu kosketti suoraan tai välillisesti sijoitettujen perheitä, läheisiä, opettajia, harrastusvalmentajia, luokkakavereita ja naapureita. Taskisen (2008) mukaan lastensuojelu ei ole ainoastaan viranomaisten asia, vaan se koskee kaikkia kansalaisia. Pelkät lastensuojelutoimenpiteet eivät riitä edistämään lasten turvallista kehitystä, vaan tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia. Taskinen korostaa, että lastensuojelu tulee käsittää lasten suojeluksi. (Taskinen 2008, 10.)

Sama lapsi saattaa sisältyä sekä kiireellisiin sijoituksiin että huostassa olleiden lukumääriin.

KUVIO 1. Vuoden aikana kiireellisesti sijoitettuna ja huostassa olleet lapset vuosina 1991–2013 (Kuoppala & Säkkinen 2014, 3)

Kansainvälisesti tunnustettuihin lasten oikeuksiin kuuluu esimerkiksi oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lasten suojelulla pyritään turvaamaan nämä oikeudet kaikille lapsille edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lasten suojelussa mainitaan siis vasta viimeisenä lastensuojelu. Suomessa tavoitteena on suojella lapsia vaikuttamalla kasvuolosuhteisiin ennakoivasti sekä tukea lapsia ja huoltajia peruspalveluilla kuten neuvola, terveydenhuolto, päivähoito, opetus ja nuorisotyö. (Taskinen 2008, 10–11.) Joskus nämä peruspalvelut eivät kuitenkaan riitä ja perhe tarvitsee enemmän tukea. Tällöin lastensuojelu tulee ajankohtaiseksi.

Suomalaiset vauvat ovat maailman terveimpien joukossa. Alakouluikäiset voivat vielä suhteellisen hyvin, mutta jotakin tapahtuu siirryttäessä yläkoulun puolelle. Tutkimusten mukaan etenkin tytöillä tyytyväisyys elämään heikentyy ja suhtautuminen koulunkäyntiin muuttuu kriittisemmäksi. Yhteinen ateriointi perheen kanssa muuttuu entistä harvinaisemmaksi, luottamus vanhemmilta saatavaan tukeen koulutyössä heikentyy ja liikuntaaktiivisuus romahtaa. Tämä radikaali muutos näkyy myös lastensuojelussa. Yli 13-vuotiaiden huostaanotot ovat lisääntyneet ikäluokkaan suhteutettuna kaksinkertaisiksi 2000-luvulla. 16–17-vuotiaiden huostaan otettujen lasten osuus on myös kasvanut erityisesti. Tutkimukset ja kehitys osoittavat, että teini-ikäisille ja heidän perheilleen ei ole kyetty antamaan riittävästi tukea peruspalveluiden piirissä. Myös aiemmassa vaiheessa tarjottu tuki lasten ja vanhempien pahoinvointiin ja kotikasvatuksen pulmiin on riittämätöntä. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014, 148.)

3.2 Avohuolto ja kiireellinen sijoitus

Lasten suojeleminen on universaali ja pysyvä piirre ihmisyhteisöissä. Käsite lastensuojelu on kuitenkin historiallisesti melko uusi, yhteiskuntien säätelemästä ja organisoimasta lastensuojelusta voidaan puhua vain parin viimeisen vuosisadan osalta. Modernin lastensuojelun tunnuspiirteitä ovat

yhteiskunnallistuminen, erityinen lainsäädäntö, lasten suojelemiseen erikoistuneiden käytäntöjen ja yksiköiden perustaminen ja hallinto sekä teollisesti perusteltu tieto ja asiantuntijuus aiheesta. Suomessa tällaista neljän piirteen omaavaa lastensuojelua alettiin muodostaa 1800-luvun lopulla, jolloin ensimmäistä lastensuojelulakia hahmoteltiin. Ensimmäinen lakiehdotelma esitettiin jo vuonna 1905, mutta se kuitenkin raukesi. Virallinen lastensuojelulaki saatiin Suomeen vasta vuonna 1936. (Harrikari 2012, 61–62.)

Vuoden 1936 lastensuojelulaissa määriteltiin lastensuojelun keskeiset periaatteet, jotka osaltaan määrittivät myös lastensuojelua oppijärjestelmänä. Ensimmäisessä lastensuojelulaissa määrättiin lasten ja nuorten yhteiskunnallinen suojeleminen ja huolto kuntien vastuulle. Laissa määriteltiin, että lapsi on alle 16-vuotias ja 16–18-vuotias luetaan nuoreksi henkilöksi. Lain mukaan lastensuojelullisiin toimenpiteisiin tuli ryhtyä muun muassa silloin, jos lapsen vanhemmat olivat kuolleet tai hylänneet lapsen, lapsi tarvitsi erityistä hoitoa esimerkiksi mielisairaudesta, vanhemmat olivat kyvyttömiä hoitamaan lasta tai pahoinpitelivät häntä. Laissa painotettiin ennaltaehkäisyä ja avohuollollisten toimenpiteiden ensisijaisuutta, mutta käytännössä näihin liittyvät uudistukset jäivät vähäisiksi. (Hämäläinen 2007, 239–246.)

Lastensuojelulaki uudistettiin radikaalisti vuonna 1983. Lakia valmisti 17 jäseninen Lastensuojelukomitea, jonka jäsenet tekivät laaja taustatyötä lakia varten. Uusi laki nosti perheen keskiöön, lastensuojelutoimiin ryhtyminen ei perustunut enää oirekeskeisyyteen, varoitusten ja rankaisujen tilalle tulivat tukitoimet, ihmisarvon ja perusvapauden kunnioittaminen tulivat osaksi lakia ja lastensuojelu ymmärrettiin osaksi yleistä lapsipolitiikkaa ja lasten oikeuksia. Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy nousivat myös laissa esille. Lain keskeisin käsite oli perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu. Lastensuojelulliset toimenpiteet tyypiteltiin kolmeen avainkäsitteeseen: avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Vuonna 1991 lakia täydennettiin ensimmäisen kerran. Uudistuksessa säädettiin muun muassa 12-vuotiaan lapsen kuulemisesta ja puhevallasta. (Mikkola 2004, 77–83.)

Vuoden 1983 lakia on kritisoitu siitä, että se määritteli lastensuojelun liian väljästi, joka aiheutti käsitteen epämääräisyyttä. Lastensuojelulle asetettiin laissa kolme perustavoitetta: lasten ja nuorten kasvuolojen kehittäminen, huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä ja lapsen huollon turvaaminen. Laissa korostettiin lapsen etua, perhekeskeisyyttä, optimaalista toimintaa ja hienovaraisuutta, jotka kaikki ovat vaikeita käsitteitä, joihin liittyy myös paljon tulkinnan mahdollisuuksia. Kiitosta uudistettu laki kuitenkin sai siitä, että lastensuojelun tarkoitus muutettiin rangaistustehtävästä hoidolliseksi ja pedagogiseksi. (Hämäläinen 2007, 363–364.) Harrikarin (2012, 63) mukaan vuoden 1983 lastensuojelulakia on pidetty suurena ja edistyksellisenä harppauksena 70-luvun perhekeskeisestä ajattelusta kohti lapsikeskeistä ajattelua.

Nyt voimassaoleva lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä perustellaan lain muutosta sillä, että yhteiskunnalliset ja lainsäädännölliset muutokset olivat tehneet edellisestä lastensuojelulaista vanhentuneen. Vuoden 1995 perusoikeusuudistus, vuoden 2000 alusta voimaan tullut perustuslaki sekä vuonna 1991 Suomeen ratifioitu lasten oikeuksien yleissopimus olivat erityisesti edellytyksenä lastensuojelulain uudistumiselle. Perusteluissa kiinnitetään huomiota myös lisääntyneeseen lastensuojelun tarpeeseen. (HE 252/2006.) Uusittu laki kiinnittää edelliseen verrattuna enemmän huomiota kaikkien osapuolten oikeusturvaan. Lisäksi laki yhtenäistää lastensuojelun käytäntöjä koko maassa, täsmentää kunnan velvollisuuksia ja lisää viranomaisten yhteistyön mahdollisuuksia perheiden tukemiseksi. (HE 252/2006; Taskinen 2010, 9–10.)

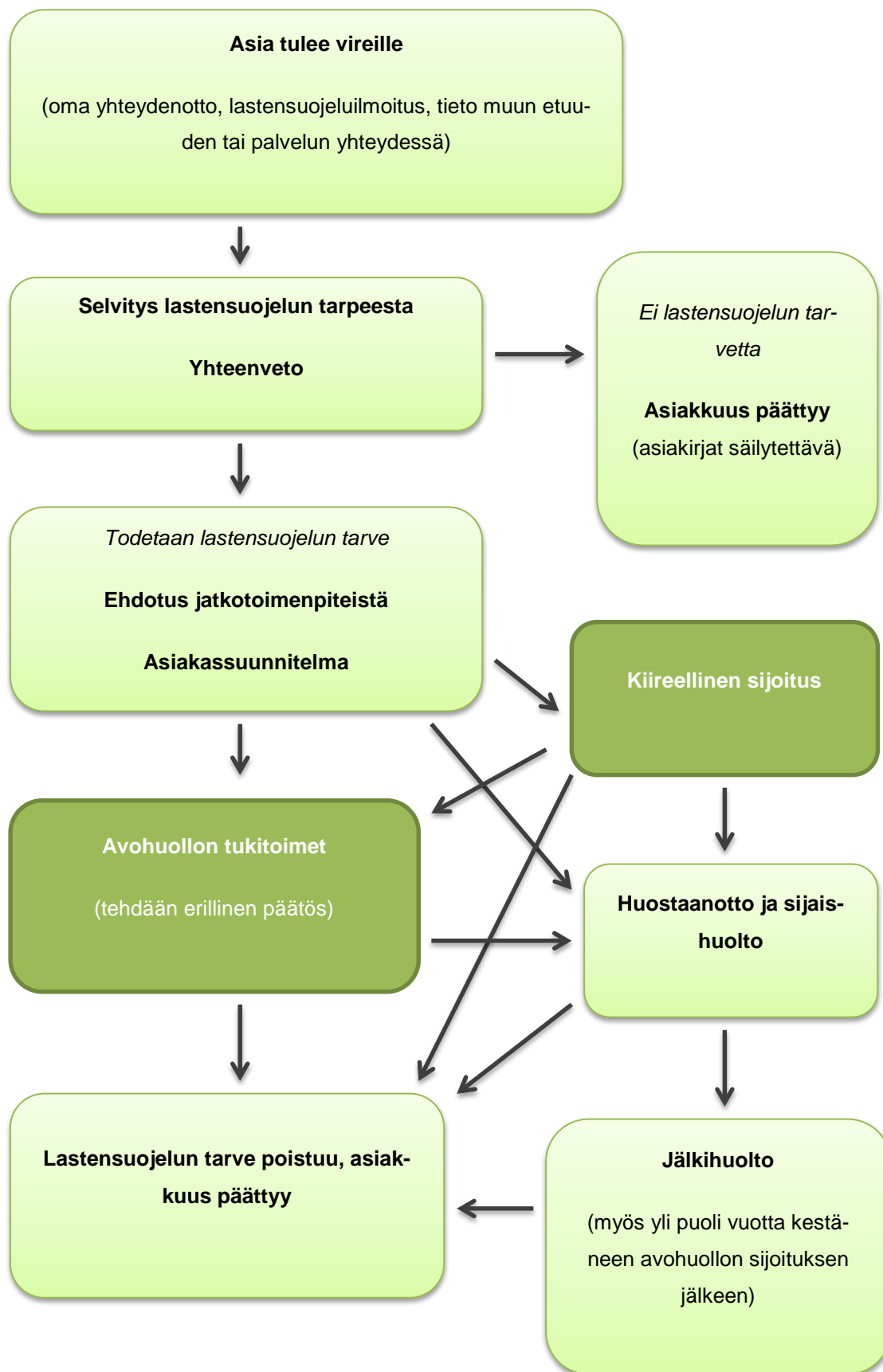
Uudistetun lain mukaan lastensuojeluasiakkuuden alkaessa lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Ainoastaan, jos sosiaalityöntekijä tarjoaa lapselle tai perheelle neuvontaa ja ohjausta, ei asiakassuunnitelmaa tarvitse laatia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.) Lapsi ja huoltaja laativat yhdessä asuinkunnan sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelman, johon kirjataan muun muassa lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, olosuhteet, joihin pyritään vaikuttamaan ja palvelut, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Asiakassuunnitelmaan kuuluu myös kirjata asianosaisten

eriävät näkemykset. Asiakassuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa myös useammin. (Taskinen 2008, 39.)

Uudistettu lastensuojelulaki toi lastensuojeluun uudenlaisia toimintatapoja:

- Kaikenikäisten lasten mielipide on aina selvitettävä, kun heidän asioistaan päätetään.
- Lastensuojelun asiakkaaksi tulevalle lapselle on nimitettävä oma sosiaalityöntekijä.
- Lastensuojelun tarve on selvitettävä määräajassa.
- Huoltosuunnitelma on muutettu asiakassuunnitelmaksi, joka on aikaisempaa kattavampi.
- Lapsen asiassa voidaan pitää neuvottelu hänen läheistensä kanssa.
- Lapsen läheisverkosto on selvitettävä ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle.
- Lapselle voidaan tarvittaessa määrätä edunvalvoja huoltajan sijaiseksi.
- Jos vanhemmat vastustavat lapsen tutkimista, voidaan tuomioistuinta hakea siihen lupa lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.
- Kiireellinen huostaanotto on selvennyksen vuoksi muutettu kiireelliseksi sijoitukseksi. (Taskinen 2008, 9; Taskinen 2010, 14.)

Lastensuojelulaissa painotetaan entistä enemmän ehkäisevää lastensuojelua, eli lasten hyvinvoinnin edistämistä sekä kehitys- ja terveysriskien ennakointia ja vähentämistä. Myös varhainen tukeminen korostuu. Lasta ja hänen perhettään on siis tuettava jo varhain, ennen kuin vaikeudet kasvavat liian suuriksi. (Taskinen 2010, 15–16.) Kuviossa 2 on kuvattuna lastensuojelun asiakasprosessi. Kehittämishankkeeni kannalta tärkeitä lainkohtia ovat säädökset sijoittamisesta avohuollon tukitoimena ja kiireellisestä sijoituksesta.

KUVIO 2. Lastensuojelun asiakasprosessi
(Taskinen 2008, 33)

Lastensuojelulakiin on kirjattu perusteet avohuollon tukitoimille lastensuojelussa.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä tämän luvun mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä:

1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka

2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34 §.)

Mahdollisuuksien mukaan avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen, vanhempien ja huoltajien kanssa. Avohuollon palvelujen saaminen edellyttää palvelunsaajilta, eli perheeltä, aktiivisuutta ja halua osallistua järjestettyihin tukitoimiin. Avohuollon tukitoimet perustuvat vapaaehtoisuuteen. (Räty 2010, 260–261.)

On mahdollista, että lapselle järjestetään sijoitus perhe- tai laitoshoidon joko yksin tai perheensä kanssa avohuollon tukitoimena. Perhehoito voi olla tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa. Lapsen sijoittaminen yksin ilman perhettä voi olla tarpeen, jos lapsen tarvitsemaa tukea täytyy arvioida, lasta täytyy kuntouttaa tai lapsen huoltaja on tilapäisesti estynyt huolehtimaan lapsesta esimerkiksi sairauden vuoksi. Lapsen sijoittamista laitoshoidon avohuollon tukitoimena ei saa käyttää huostaanoton vaihtoehdona ja toistuvia avohuollon sijoituksia ei lapselle saisi tulla. Jos huostaanoton edellytykset täyttyvät, ei avohuollon tukitoimia voi enää käyttää. Kun päädytään sijoitukseen avohuollon tukitoimena, lapsen sijoitukselle täytyy määrittellä tavoitteet ja arvioitu kesto. Tilannetta on arvioitava kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta ja jos sijoitus jatkuu, arviointia on tehtävä kolmen kuukauden välein. Arvioinnissa on otettava huomioon mahdollinen huostaanoton tarve. (Taskinen 2008, 43–44, Taskinen 2010, 72–73.)

Kun lapsi sijoitetaan kiireellisesti, sille täytyy löytyä lainmukaiset perusteet. Lastensuojelulaissa asiasta kirjoitetaan seuraavalla tavalla:

Jos lapsi on jäljempänä 40 §:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §.)

Räty (2010) tarkentaa, että kiireellinen sijoitus on yleensä tilanne, jossa reagoidaan akuuttiin hätään. Peruste kiireelliselle sijoitukselle voi olla esimerkiksi se, että lapsen huoltaja on kykenemätön hoitamaan lastaan johtuen humalatilasta tai akuutista mielenterveysongelmasta. Tarve kiireelliseen sijoitukseen voi myös johtua lapsen omasta käytöksestä. Itsetuhoisuus, päihteiden käyttö ja rikokset voivat olla syitä, joiden perusteella sosiaalityöntekijät katsovat, että lapsi täytyy sijoittaa kiireellisesti. (Räty 2010, 284.)

Kun lapsi sijoitetaan pois oman perheensä luota, se on lapselle aina haitallista. Tästä syystä kiireellisiä sijoituksia tulee harkita tarkasti ja punnita vaihtoehdot, josko sijoitukselta jollakin keinoin välttyttäisiin. Mahdollisuuksien mukaan sijoitusta tulee pyrkiä valmistelemaan yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Jos sekä vanhemmat että lapsi vastustavat kiireellistä sijoitusta, joudutaan vertailemaan lapselle aiheutuvaa välitöntä vaaraa suhteessa lapselle aiheutuvaan järkytykseen, kun hänet viedään pois perheestä ja ratkaisemaan tämän vertailun pohjalta, onko kiireellisestä sijoituksesta lapselle enemmän hyötyä kuin haittaa. (Taskinen 2010, 78.)

Päätöksen lapsen kiireellisestä sijoituksesta tekee lapsen kotikunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä sosiaalityöntekijä. Päätös tehdään kirjallisena ja siihen liitetään muutoksenhakuohjaus. Ennen kiireellisen sijoituksen päätöstä on selvitettävä lapsen, vanhemman ja huoltajan mielipide. Kuitenkin jos mielipiteiden selvittäminen viivästyttää prosessia ja lapsi on välittömässä vaarassa, voidaan selvitys jättää tekemättä. Myös silloin on perusteltua jättää mielipiteiden selvitys tekemättä, jos on

syitä epäillä, että lapsi piilotetaan viranomaisilta vanhempien toimesta. (Taskinen 2008, 46–47.)

Sijoituspäätöksen jälkeen lapsi saapuu Paasikiven nuorisokylään sosiaalityöntekijän, vanhempiensa tai molempien osapuolien saattamana. Joskus lapsi myös haetaan nuorisokylään esimerkiksi toisesta laitoksesta, poliisi-asemalta tai koulusta. Mahdollisuuksien mukaan lapselle ja hänen perheelleen annetaan mahdollisuus käydä tutustumassa sijoituspaikkaan etukäteen. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Varsinkin niissä tapauksissa, kun sijoitus tehdään sillä perusteella, että lapsen terveys on vaarassa, täytyy siirtymisen laitokseen tapahtua mahdollisimman nopeasti.

Päiväkoti ja koulu ovat lapsuuden instituutioita ja kaikilla suomalaisilla on kokemusta ainakin toisesta, usealla molemmista. Myös lastensuojelulaitokset, mukavammin sanottuna lastenkodit ovat lapsuuden instituutioita, mutta ne ovat erityisiä paikkoja, sillä harvalla on henkilökohtaista kokemusta lastenkodissa asumisesta. Lastenkodissa lapsi elää arkeaan yhdessä laitoksen työntekijöiden ja muiden samaan paikkaan sijoitettujen lasten kanssa erossa vanhemmistaan ja perheestään. Tästä arjesta harvoin kerrotaan julkisuuteen omakohtaisia kokemuksia lapsen omasta näkökulmasta. Harvemmin sijoitetun lapsen vanhemmatkaan valottavat suurelle yleisölle sijoituksen syitä ja sen aikaisia tapahtumia. Edes työntekijät eivät kuvaa lastenkotiarkea ammatillisesta näkökulmasta. (Laakso 2012, 127.)

3.3 Lapsen etu ja osallisuus lastensuojelussa

Lapsen oikeuksia määrittää pitkälti YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka astui Suomessa voimaan vuonna 1991. Sopimuksella velvoitetaan valtioita huolehtimaan, että maassa toteutuvat ne ihmisoikeudet, jotka määrittävät lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen. (Suomen Unicef ry 2014.) Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa korostetaan, että jokaisella lapsella on oikeus muodostaa ja ilmaista oma näkemys itseään koskeissa asioissa. Tämä näkemys tulee kuulla ja ottaa huomioon tehtäessä lasta koskevia päätöksiä. (SopS 60/1991, 12. artikla.)

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Muutostarpeen lakiin oli asettanut juurikin YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka myötä oli tarpeen tehostaa lapsen ja hänen perheensä osallisuutta suhteessa päätöksentekoon. (Taskinen 2008.) Uudessa lastensuojelulaissa on erikseen luku lapsen osallisuudesta. Luvussa mainitaan lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen, puhevallan käyttö ja edunvalvonta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20–24 §.) Lapsen osallisuus on sisällytetty myös muihin lukuihin. Hotari, Oranen ja Pösö (2013, 150) kirjoittavat artikkelissaan, että lapsi täytyy huomioida aktiivisesti koko lastensuojeluprosessin ajan: ”Häntä täytyy tavata henkilökohtaisesti (29 §), suunnitelmat on laadittava yhteistyössä hänen kanssaan (30 §) ja hänen kanssaan on keskusteltava (53 §).”

Orasen (2008) mukaan lakiperusteiden lisäksi lapsen osallisuudella on tärkeä merkitys myös identiteetin rakentumisen kannalta. Osallisuus, eli omien asioiden ratkaisemiseen osallistuminen, on perusedellytys lapsen kasvulle ja kehitykselle. Oranen korostaa, että yleisellä tasolla osallisuus on vastavuoroista toimintaa, jolloin ei riitä, että yhteisö antaa mahdollisuuden jäsenilleen päästä vaikuttamaan omiin asioihin, vaan jäsenien tulee olla myös aktiivisia tulemaan mukaan päätöksentekoon. (Oranen 2008, 7, 9.)

Oranen (2008) kirjoittaa kahden tutkijan, Mark Franciksen ja Ray Lorenzon (2002) tutkimuksesta, jossa on eroteltu seitsemän vaihetta ja ajattelutapaa suhteessa lapsen osallisuuteen: romanttinen, asianajo, tarveperustainen, oppimisen merkitystä korostava, oikeuksia korostava, institutionaalinen ja vastavuoroinen. Oranen peilaa näitä seitsemää vaihetta lastensuojeluun ja toteaa, että usein lastensuojelun työntekijä mieltää itsensä lapsen asianajajaksi, eli lapsen asioiden puolestapuhujaksi. Asianajajan roolin sijaan Orasen mukaan lastensuojelussa tulisi enemmän painottaa Franciksen ja Lorenzon seitsemättä lähestymistapaa, vastavuoroisuutta. Siinä perusolettamuksena on, että lapsi ja aikuinen toimivat samalla tasolla omien näkökulmiensa mukaan. Tämän lähestymistavan toteuttamiseksi lastensuojelussa olisi kuitenkin tapahduttava koulutuksellisia muutoksia, sillä tällä hetkellä työntekijät eivät ota lasta mukaan päätökseen tekoon vastavuoroi-

sesti, vaan lasta lähinnä kuullaan jo valmiiksi tehtyjen päätösten jälkeen. (Oranen 2008, 12, 14.)

Osallisuuden lisäksi myös lapsen edun toteutuminen on lastensuojelussa tärkeää. Lastensuojelulaissa todetaan, että lapsen etu on yksi lastensuojelun tärkeimmistä periaatteista. Arvioitaessa lapsen etua, on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri ratkaisut ja toimenpiteet turvaavat lapselle:

1. tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
2. mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
3. taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
4. turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
5. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
6. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
7. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §).

Lastensuojelun laatusuosituksen (2014) mukaan lain nostamien kriteerien rinnalla voidaan tarkastella myös oikeudenmukaisuutta, avoimuutta ja luotettavuutta sekä turvallisuutta lapsen edun toteutumisen kannalta. Oikeudenmukaisuus toteutuu silloin, kun lasta koskevat ratkaisut ja päätökset perustellaan lapsen edulla. Lapsen tarvitsema suojelu tulee taata jokaiselle lapselle ja hyvän hallinnon vaatimusten, kuten vaihtoehtojen selvittäminen, arvostava kohtelu sekä perusteiden esittäminen, tulee toteutua jokaisessa asiakkuuden vaiheessa. Avoimuus ja luotettavuus toteutuvat lastensuojelussa silloin, kun viranomaisten tekemät päätökset ovat mahdollisimman ennakoituja ja perusteltuja sekä silloin, kun toimintakäytännöt ovat tilanteeseen nähden mahdollisimman lieviä. Lapsen kokema turvallisuuden tunne ja sen edistäminen tulee säilyttää mahdollisuuksien mukaan kaikissa tilanteissa. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 14–15.)

Lastensuojelu pyrkii olemaan lapsikeskeistä, eli kaikissa tilanteissa otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu ja mielipide. Perhettä ja vanhempia kuullaan myös, mutta kaiken keskiössä on lapsi. Lapsikeskeisyydessä korostetaan sitä, että työntekijä on lapsen puolella ja tämä tehdään myös selväksi lapselle. (Tulensalo & Muukkonen 2005, 306–307.) Lapsikeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vanhemmat suljettaisiin ulkopuolelle, sillä lapsi elää osana perhettään. Myös vanhempien kanssa voidaan työskennellä lapsikeskeisesti. (Ervast & Tulensalo 2006, 72.) Kaikki mahdollinen yhteistyö lastensuojelussa on edistämässä lapsen etua (Milligan & Stevens 2006, 137). Lapsikeskeistä työtettä on kritisoitu siitä, että se sivuuttaisi aikuisten tarpeet ja vanhempien roolin. Työntekijän asettuminen lapsen puolelle ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hän asettuisi vanhempia vastaan tai sulkisi heitä ulkopuolelle. Lapsikeskeisyys tarkoittaa sitä, että yhdessä vanhemman kanssa asetetaan lapsi keskiöön ja pyritään löytämään yhteinen tavoite, joka on lapsen edun kannalta paras mahdollinen. (Tulensalo & Muukkonen 2005, 307.)

3.4 Lastensuojelun asiakas

Tampereen seutukunnassa toteutettiin vuonna 2007 tutkimus, jossa selvitettiin niiden lasten taustoja, joiden huostaanotto oli lakkautettu Tampereen seudulla. Tutkituissa tapauksissa huostaanotto oli lakkautettu joko lapsen ollessa alaikäinen tai huostaanotto oli päättynyt lapsen tullessa täysi-ikäiseksi. Tutkimuksessa selvisi, että huostaanottojen perusteena oli usein vanhempien riittämätön vanhemmuus, perheen ristiriidat ja vanhempien jaksamattomuus. Joka neljännessä tapauksessa huostaanottoon oli liittynyt perheväkivalta jossakin muodossa. Myös vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja taloudelliset vaikeudet olivat usean huostaanoton taustalla. (Hiitola 2009, 16.)

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa (2014) painotetaan, että syyt lastensuojelullisten toimenpiteiden ja huostaanottojen takana ovat usein parisuhteen kriisit ja se, että vanhemmat eivät ole saaneet riittävästi tai ajoissa tukea omaan mielenterveyden, uupumuksen ja päihteidenkäytön ongelmiinsa.

Vanhemmat tarvitsisivat myös tukea ja ohjausta kotikasvatuksen taidoissa, vuorovaikutuksessa lasten kanssa sekä lasten huolenpidossa. Toistuvat sijoitukset ja niiden määrän raju kasvu kertoo siitä, että vanhemmat eivät ole saaneet riittävästi kuntoutusta sijoitusten aikana. Vuosikirjan mukaan apua ei haeta, koska lastensuojelun asiakkuus on leimallista ja ihmiset ovat myös osittain tietämättömiä lastensuojelun palveluista. Lastensuojelulliset toimenpiteet voivat johtua myös lapsesta lähtevistä syistä, eli lapsen oma käytös vaarantaa kehityksen. Vuosikirjan mukaan nämä syyt johdetaan siitä, että lapsille ja nuorille ei ole riittävästi tarjolla yksilöllisesti räätälöityä kokonaisvaltaista tukea. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014, 148.)

Rousu (2007) luettelee väitöskirjassaan myös syitä lastensuojelun tarpeelle: ”pääteet, vanhempien psyykkiset vaikeudet, lapsen perushoidon vakava laiminlyönti, perheväkivalta, kasvatusvaikeudet ja erilaiset perheristiriidat ja kasautuva huono-osaisuus”. Suurimmiksi sijoitustarpeen syiksi Rousu mainitsee vanhempien päihdeongelmat ja psyykkiset vaikeudet. (Rousu 2007, 84.) Vanhempien ja erityisesti äitien päihdeongelmia käsitellään Anne Koposen väitöstutkimuksessa (2006), jossa hoidon laiminlyönti, väkivaltaisuus, mielenterveysongelmat, rikollisuus, työttömyys ja vanhempien kuolema luetellaan lastensuojelullisten toimenpiteiden syyksi. Tutkimuksessa keskitytään sikiöaikana alkoholille tai huumeille altistuneiden lasten kasvuympäristöön ja kehitykseen. Koponen toteaa, että ratkaisevinta tutkittujen lasten kehityksen kannalta oli se, miten paljon sairauksia ja vammoja alkoholi-altistus oli aiheuttanut, miten paljon heillä oli vaikeita elämäkokemuksia sekä se, miten varhain lapset oli sijoitettu pitkäaikaisesti pois biologisesta perheestään. Väitöstutkimuksen mukaan Suomessa on korkea kynnyksensä tehdä pitkäaikaisia huostaanottoja. Näin ollen lastensuojelussa määritetyt lasten oikeudet eivät toteudu käytännössä. (Koponen 2006, 3–4.)

Stakesin tutkimuksessa vuodelta 2007 kartoitettiin lastensuojeluasiakkaiden taustoja ja syitä lastensuojelun toimenpiteille. Tutkimuksen kohteena olivat avohuollon asiakkaiksi tulleet lapset yhdeksässä kunnassa vuonna 2006. Tutkimus osoitti, että joka toinen lastensuojelun asiakkuus lähti liikkeelle perheen ulkopuolisen henkilön aloitteesta. Oma-aloitteisesti asiak-

kuus aloitettiin 38 prosentissa tapauksista, jolloin avun hakija oli usein perheen äiti. Asiakkaat tulivat usein köyhästä perheestä ja asiakkuuksien taustalla oli usein vanhempien jaksamattomuus. Myös perheristiriidat, vanhempien riittämätön vanhemmuus, vanhempien avuttomuus tai osamattomuus sekä vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat olivat tekijöinä noin joka viidennen lapsen kohdalla. Kun lastensuojelun asiakkuuden alkamista tarkasteltiin lapsen kannalta, keskeisimmät asiakkaaksi tuloon liittyvät tekijät olivat ristiriidat vanhempien kanssa sekä kouluun liittyvät vaikeudet. (Heino 2007, 58–59, 65–66.)

Stakesin tutkimuksen tuloksena saatiin faktorianalyysin avulla kahdeksan asiakkuusprofiilia, jotka on kuvattu kuviossa 3. Profiilien esitysjärjestys kuvaa analyysistä nousutta järjestystä, eli vahvimmin näkyneet tekijät kuvataan ensin. (Heino 2007, 62–63.) Kuviossa 4 näkyvät tutkimuksessa havaitut lapsen toimintaa kuvaavat seikat, eli lapsesta johtuvat syyt lastensuojelun toimenpiteille.

Ensimmäinen asiakkuusprofiili: monissa vaikeuksissa oleva lapsi	<ul style="list-style-type: none"> •Lapsella monia vaikeuksia: koulunkäynti, rikollisuus, päihteet, vaikeudet kaverisuhteissa, ristiriidat vanhempien kanssa, huono psyykinen terveys
Toinen asiakkuusprofiili: väkivalta	<ul style="list-style-type: none"> •Pahoinpitely, perheväkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsi kokenut väkivaltaa
Kolmas asiakkuusprofiili: lapsen hoidon laiminlyönti ja vanhempien avuttomuus	<ul style="list-style-type: none"> •Lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien riittämätön vanhemmuus, vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus, taloudelliset vaikeudet
Neljäs asiakkuusprofiili: aikuisten riidat ja riitely lapsesta	<ul style="list-style-type: none"> •Avioeroon liittyvät ristiriidat: lapsen huolto- ja tapaamisriidat, muualla asuvan vanhemman aiheuttamat ongelmat, perheristiriidat
Viides asiakkuusprofiili: vanhempien päihde-ehtoinen elämä	<ul style="list-style-type: none"> •Rikollisuus ja rikollinen elämäntapa liittyy yhteen vanhempien päihteiden väärinkäytön ja mielenterveysongelmien kanssa
Kuudes asiakkuusprofiili: lapsen itsenäistymiseen liittyvät pulmat	<ul style="list-style-type: none"> •Asumisen ympärillä olevat vaikeudet: lapsen taloudenpidolliset vaikeudet, asumisen vaikeudet, vanhempien fyysinen sairaus tai vammaisuus
Seitsemäs asiakkuusprofiili: vanhempien jaksamattomuus ja vaikeudet työelämässä	<ul style="list-style-type: none"> •Vanhempien jaksamattomuus ja työhön liittyvät tekijät
Kahdeksas asiakkuusprofiili: lapsen erityisyys tai sairaus	<ul style="list-style-type: none"> •Lapsen kehitys on viivästynyt, lapsi sairastelee paljon tai on fyysisesti sairas tai vammainen

KUVIO 3. Lastensuojelun taustatekijät (mukaiillen Heino 2007, 62)

Lapsen vuorokausirytmä on sekaisin	<ul style="list-style-type: none"> • Väsymys, välinpitämättömyys, itsestä huolehtimisen laiminlyönti, itsetuhoisuus
Lapsen aggressiivinen käyttäytyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Hallitsemattomat raivokohtaukset, väkivalta, rajaton käyttäytyminen
Pelokkuus	<ul style="list-style-type: none"> • Arkuus, syrjään vetäytyminen
Sosiaalisuus ja selviytyvyys	

KUVIO 4. Lastensuojelun taustatekijät lapsen toiminnan kannalta (mukailen Heino 2007, 63)

Kuitenkin Korpinen (2008) kirjoittaa väitöskirjassaan, että ei ole olemassa keskimääräistä huostaan otettua lasta, vaan syyt sijoitusten takana ja lasten ongelmien vaikeusasteet vaihtelevat. Huostaan otot perustellaan kuitenkin usein samoilla syillä. Nämä syyt ovat Korpinen mukaan vanhempien jaksamattomuus ja riittämätön vanhemmuus, jotka nousivat esiin myös Stakesin tutkimuksessa. Korpinen lisää listaan vielä lapsen tai nuoren päihteiden käytön ja mielenterveysongelmat. Kun huostaanotot usein perustellaan näillä pääsyillä, saattavat jotkut ongelmat jäädä vaille huomiota. Esimerkiksi Suomessa inesti tai pahoinpitely nimetään harvoin huostaanoton syyksi, vaikka meillä esiintyy lapsen seksuaalista ja kokonaisvaltaista pahoinpitelyä. Samoin huostaanottoa harvoin kuvataan lapsen tai nuoren rikollisen käytöksen seuraukseksi, vaikka on löydetty näyttöä siitä, että rikoskäyttäytyminen vaikuttaa huostaanottoihin. (Korpinen 2008, 35–36.) Myös Heino ja Pösö (2003) ottavat artikkelissaan kantaa siihen, että lastensuojelun lukuja tilastoitaessa yksilöt ja heidän ongelmansa hukkuvat helposti. ”Numeroihin piiloutuvat pahoinpidellyt vauvat, joista yhteiskunta pitää huolta läpi lapsuuden, psykoottisten vanhempien lapset, jotka saat-

tavat tarvita kodin ulkopuolista hoitoa aika ajoin, päihde- ja rikoskierteessä itseään tuhoavat nuoret, joiden pakkohoito järjestetään lastensuojelulain nojalla vähän ennen kuin he täyttävät 18 vuotta.” (Heino & Pösö 2003, 592.)

Lasten ja perheiden auttaminen lastensuojelussa on vaativa tehtävä varsinkin silloin, kun perheen avuntarve ei ole selvärajainen (Bardy 2004, 195). Tutkimusten avulla ei ole päästy yksiselitteiseen ymmärrykseen siitä, mistä lastensuojelun tarve johtuu. Perheiden tilanteet ja ongelmat ovat monisyisiä ja moniselitteisiä ja usein lastensuojelun tarpeeseen liittyy enemmän kuin yksi syy. Sosiaalityöntekijän on aina perusteltava kiireellinen tai avohuollon sijoitus jollakin syyllä, mutta sijoituspaikan työntekijöiden tehdessä arviota lapsen elämäntilanteesta ja mahdollisesta tulevasta tuen tarpeesta tämä syy saattaa muuttua tai syitä saattaa löytyä lisää. Paasikiven nuorisokylän arviointityön mallin on sovelluttava arviointityöhön jokaisen asiakkaan kohdalla, oli sijoittamisen syy mikä tahansa.

3.5 Arviointityö kiireellisessä ja avohuollon sijoituksessa

Sijaishuollon toimijoiden ja Lastensuojelun Keskusliiton Laituri-projektin yhteistyönä syntyivät Suomalaisen sijaishuollon laatukriteerit vuonna 2004. Kriteerit on luotu lasten näkökulmasta ja ne on rakennettu osoittamaan ne kohdat sijaishuollon toiminnassa, johon tulisi kiinnittää huomiota, kun arvioidaan toiminnan laatua. Sijoitusvaiheen kriteerien päämääränä on ”Lapsen tai nuoren tarpeiden ja niihin vastaamaan kykenevän sijaishuoltopaikan kohtaaminen sekä suotuisa alku hyvälle kasvatukselle ja hoidolle, jossa lapsi tai nuori ja hänen läheisensä ovat keskiössä.” (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 5, 14.) Kuviossa 5 on kuvattu sijoitusvaiheen kriteerit.

KUVIO 5. Sijoitusvaiheen kriteerit (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 14)

Lapsen sijoituksen laitoshoitoon tullessa ajankohtaiseksi, sijoittavan kunnan asiakasohjaus on yhteydessä sijaishuoltopaikkaan. ”Yhteydenotto ja tiedonkeruu” -kohdan tarkoituksena on selvittää, sopiiko kyseinen sijaishuoltopaikka sijoituksessa olevalle lapselle. Kriteerien mukaan on suotavaa, että sijaishuoltopaikka on nimennyt tiedonkeruuta varten vastuuhenkilön, joka selvittää paikan soveltuvuutta lapsen tarpeisiin. ”Yhteydenotto ja tiedonkeruu” sekä ”Arviointi ja suunnittelu” -kohdissa korostetaan, että sijaishuoltopaikalla tulisi olla kirjallisesti kuvattuna ne palvelut, joita se tarjoaa ja sijaishuoltopaikalla olisi kyky arvioida omaa soveltuvuuttaan lapsen tarpeisiin nähden. ”Tutustuminen ja sopiminen” ja ”Lapsen tulo” -kohtien kriteereissä korostetaan sitä, että sijaishuoltopaikalla tulee olla tarkat kirjalliset kuvaukset siitä, kuinka paikassa toimintaan tutustumisvaiheessa ja lapsen tulovaiheessa. (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 14–20.)

Paasikiven nuorisokylässä tehdään arviointityötä sekä avohuollon tukitoimena sijoitettujen että kiireellisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa. Aloitteassani tekemään kehittämishanketta nuorisokylään, kirjallisesti kuvatut

asiakasprosessit ja asiakkaan tulovaiheen menetelmät olivat hyvin hajainaisia ja vain osittain käytössä. Sijaishuollon laatukriteerit eivät siis täytyneet arvioinnin osalta, tai ne täyttyivät vain osittain. Yhtenä kehittämishankkeeni tavoitteena oli saattaa arviointimenetelmät laatukriteerien mukaisiksi ja koko henkilökunnan saatavaksi. Valtakunnallisten laatukriteerien laatimisessa on tehty pitkä ja huolellinen työ. Näihin päteviin kriteereihin nojaten oli turvallista lähteä työstämään Paasikiven nuorisokylän arvioinnissa käytettävää mallia.

Keväällä 2012 kahdeksanvuotias Vilja Eerika kuoli traagisesti ja asiasta käyty syytekeskustelu on koskettanut tiiviisti lastensuojelua. Tapauksen jälkeen lastensuojelussa on käyty paljon keskustelua työn laadusta ja lastensuojelutyöstä tehty paljon selvityksiä. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän tutkimaan lastensuojelun yleistä tilaa. Työryhmä julkaisi 54 toimenpide-ehdotusta sisältäneen loppuraportin ”Toimiva lastensuojelu” vuonna 2013. Ehdotusten perusteella Sosiaali- ja terveysministeriö laati seuraavana vuonna niiden toimeenpanoa ohjaavan ohjelman sekä yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa toteutetun lastensuojelun laatusuosituksen. (Heino 2014, 3.) Laatusuositus nostaa lapsen lastensuojelun keskiöön ja korostaa lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta. Laatusuositukseen on sisällytetty myös arviointia koskevia suosituksia. Osa suosituksista koskee itsearviointia, joita lastensuojelun työntekijöiden tulisi suorittaa, mutta suosituksiin on kirjattu kohtia myös lasten elämässä tehtävästä arviointityöstä. (Lavikainen ym. 2014, 32, 35.)

Laatusuosituksen mukaan lapsen ja perheen tilanne ja valmius ottaa vastaan tukea tulee selvittää lastensuojelun asiakkuuden aikana. Arvioinnin aikana tulisi saavuttaa yhteinen näkemys arvioinnin tavoitteista ja perheen tuen tarpeista. Lisäksi lastensuojelun työntekijöiden tulee varmistaa, että asiakas tietää, mihin arviointi voi johtaa, eli tilanteessa olevat vaihtoehdot täytyy käydä läpi asiakkaan kanssa. Laatusuositus antaa lastensuojelun arviointityölle seuraavat suositukset:

- Asiakkaan tilanteen arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia, jota tehdään virkavastuulla.

- Lapsi/nuori ja hänen vanhempansa kohdataan arvioinnissa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla.
- Arvioinnissa selvitetään lapsen/nuoren kokonaistilanne siten, että asianosaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan.
- Työntekijät ja työyhteisöt pysähtyvät aika ajoin arvioimaan omaa toimintaansa ja hyödyntävät tutkittua tietoa. Arvioinnissa dokumentointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistetaan ja sovitaan paikallisista menettelyistä. (Lavikainen ym. 2014, 32, 35.)

Nämä lastensuojelun laatusuosituksessa asetetut rajat ovat rajaamassa myös oman kehittämishankkeeni tuotoksena syntyneitä kiireellisten ja avohuollon sijoitusten arviointimallia.

Suomessa on käytössä useita arviointityön malleja ja kuten luvussa 2.2 jo totesin, niistä laajimmin käytössä ovat sosiaalityöntekijöiden käyttämät Pesäpuu ry:n Lapsen elämäntilanteen kartoitusmalli sekä SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeen Lapsikeskeinen tilannearvio. Lapsen elämäntilanteen kartoitusmalli syntyi tarpeesta kehittää yhtenäinen malli avohuollon lastensuojelutyöhön. Aiemmin lastensuojelun avopalvelut kunnissa olivat hajanaisia ja yksittäisiä toimenpiteitä. Lapsen elämäntilanteen kartoitusmalli toi kentälle mahdollisuuden suunnitelmalliseen ja yhtenäiseen työhön perheiden kanssa. Mallin keskiössä on lapsi ja hänen hyvinvointinsa ja tulevaisuuden vahvistaminen. (Möller 2004, 15–17.) Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeen Lapsikeskeinen tilannearvio on myös kehitetty lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden käyttöön. Sen tarkoituksena on tuoda sosiaalityön kentälle ja erityisesti lastensuojeluun selkeyttä ja tavoitteellisuutta. Tilannearvio systematisoi asiakkuuden alkuvaihetta, tekee lastensuojelun sosiaalityöstä avoimempaa ja läpinäkyvämpää sekä yhtenäistää työkäytäntöjä. Tilannearvio on ensisijaisesti lapsen kohtaamista ja hänen kokemustensa kuumemista, samalla kun rinnalla kulkee tiedon kerääminen ja tilanteen selvitte-

ly. Lapsikeskeinen tilannearvio auttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä tekemään intensiivistä ja vaikuttavaa sosiaalityötä. (Ervast & Tulensalo 2006, 3, 5, 15.)

Näissä arviointityön työkaluissa on paljon hyviä elementtejä, jotka toimivat sosiaalityöntekijöiden apuvälineinä arviointityössä, mutta sijoituspaikassa tehtävä arviointityö on erilaista verrattuna sosiaalityön kenttään ja tämän vuoksi mallit eivät ole siirrettävissä suoraan sijoituspaikan arviointityön välineiksi. Laakso mainitsee väitöskirjassaan käsitteen ”arkinen huolenpito”, jolla hän kuvaa lastenkotityön arjen rutiineista koostuvaa ulottuvuutta (Laakso 2009, 115). Sijoituspaikan arviointi on juuri tähän arkeen perustuvaa ja jokapäiväistä, kun taas sosiaalityöntekijän arviointi perustuu yksittäisille tapaamisille asiakkaan ja hänen perheensä kanssa. Parhaassa tapauksessa sijoituspaikassa tehty arviointityö ja sosiaalityöntekijän tilannearvio toimivat saumattomasti yhteen ja palvelevat asiakasta parhaalla mahdollisella tavalla. Jotta sijoituspaikka voi tarjota sosiaalityöntekijälle laadukkaasti toteutetun arvioinnin asiakkaan elämäntilanteesta ja tulevaisuuden tuen tarpeista, täytyy sijoituspaikan arvioinnin noudattaa harkittua ja tutkitusti toimivaa työskentelymallia. Tähän haasteeseen kehittämishankkeeni Paasikiven nuorisokylässä vastaa.

Lastensuojelulaki korostaa perheen merkitystä lapsen elämässä. Laissa puhutaankin lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Yhtenä lastensuojelun keskeisenä periaatteena on perheen tukeminen kasvatustehtävässä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3–4 §.) Suomen mielenterveysseura on tehnyt Suomessa tunnetuksi englantilaisten Arnon Bentovimin ja Liza Bingley Millerin kehittämää perhearviointimenetelmää, jossa perheen voimavaroja, vahvuuksia ja vaikeuksia arvioidaan ja keskeisenä päämääränä on hahmottaa, miten vanhemmat kykenevät vastaamaan lapsen tarpeisiin ja hyvinvointiin. Suomen mielenterveysseura on jatkokehittänyt tätä perhearviointimenetelmää ja luonut siihen pohjautuvan kriisityön menetelmän, Perhepeilin. (Jäppinen, Kaleva, Husso 2015, 16–17.) Yksi mahdollisuus olisi ollut lähteä kehittämään Paasikiven nuorisokylässä tehtävää arviointityötä perhearviointimenetelmään pohjautuen. Keskustellessani nuorisoky-

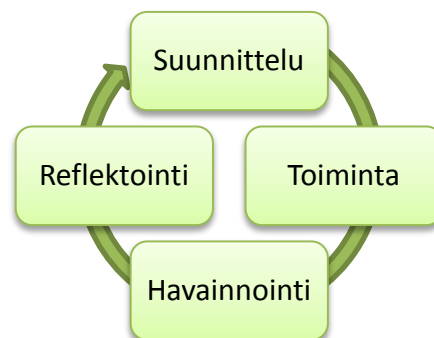
län johtoryhmän kanssa, nousi lapsikeskeisyys ja lapsen elämäntilanteen kokonaisvaltainen kartoittaminen kuitenkin keskeisemmäksi lähestymistavaksi perhekeskeisyyteen verrattuna. Perheen näkökulma haluttiin tästä huolimatta säilyttää vahvana arviointimallin tekijänä, mutta keskiöön nostettiin lapsi.

4 TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISHANKE

4.1 Toimintatutkimus

Valitsin opinnäytetyöni lähestymistavaksi toimintatutkimuksen. Toimintatutkimukselle on vaikeaa antaa yksiselitteistä ja tarkkaa määritelmää. Toimintatutkimuksessa on piirteitä kehittämistutkimuksesta ja siinä sekoittuu kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia elementtejä. Toimintatutkimus soveltuu hyvin oman tai ryhmän työn tai toiminnan kehittämiseen ja se kohdistuu lähes aina ihmisten toiminnan muuttamiseen. Nämä muutokset ovat kuitenkin aina vain työpaikan arkipäivän parannuksia, ellei mukaan oteta myös tutkimusta. Parannuksia ei kuitenkaan voida tehdä vain lukemalla asian teoriaa, vaan on tehtävä myös käytännön toimia. (Kananen 2014, 11, 13–15.)

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa käytäntöjen kehittämiseksi. Samalla kehitetään olemassa olevia käytäntöjä entistä paremmiksi. Pääpaino on ihmisen toiminnan tutkimisessa. Toimintatutkimusta leimaa syklisyys, jossa ensimmäisen suunnitelman pohjalta toteutetaan kokeilu, jonka tuloksiin pohjautuen muokataan ja parannellaan suunnitelmaa. Näitä suunnitelman ja kokeilun syklejä toistetaan, kunnes päästään haluttuun lopputulokseen. Sykliä vuorovaikutuksellisesta vaihtelusta syntyy spiraali. (Heikkinen 2007, 16–19.) Toimintatutkimuksen sykli on esitetty kuviossa 6.

KUVIO 6. Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen 2007, 35)

Toimintatutkimus on aktivoivaa, osallistuvaa havainnointia. Tällainen tutkimusaineiston keräystapa on tilannekeskeistä sekä aktiiviseen vaikuttamiseen ja muutokseen pyrkivää. Lähtökohta on se, että toimintatutkija työskentelee läheisesti tutkittavien kanssa. Tutkittavat ovat mukana tutkimuksen tekemisessä kehitystarpeiden tiedostamisessa, suunnittelussa, kehittämisessä, ongelmien ratkaisussa ja arvioinnissa. (Vilkka 2007, 46–47.) Suojasen (1992) mukaan toimintatutkimuksen myötä työntekijät kasvavat henkisesti ja heille kehittyy uusia pätevyyskäsitteitä. Toimintatutkimuksen tavoite on se, että tutkimukseen osallistuvat teorisoivat olemassa olevia toimintatapojaan, tarkastelevat näitä teorioita kriittisesti ja saattavat ne sitten käytäntöön. (Suojanen 1992, 36–37.)

Toimintatutkimus pitää sisällään lupauksen paremmasta, sillä sen tavoitteena on aina pysyvä muutos. Toimintatutkimuksella pyritään parantamaan olemassa olevaa toimintaa ja käytännön ongelmia. Nimensä mukaisesti siinä toteutuvat toiminta ja tutkimus samanaikaisesti. Pelkkä kirjoihin ja raportteihin perustuva tutkimus ei riitä, kun halutaan saada aikaan muutos. Tarvitaan myös toimintaa. Toimintatutkimuksen voima liittyy olennaisesti siihen, että se kumpuaa mukana olevista toimijoista eli työyhteisöstä. Ohjeet, käskyt ja toimintaohjeet eivät tulekaan ulkopuolelta, vaan kehittämistoiminta syntyy työntekijöiden keskuudesta. Työyhteisö löytää ratkaisun yhdessä ja kehittämistyön aikana he sitoutuvat muutokseen. (Kananen 2014, 11–13.)

Heikkisen (2007) mukaan toimintatutkija on sisällä tutkimuksessa aktiivisena vaikuttajana ja toimijana. Tutkijan ei edes oleteta olevan ulkopuolinen tarkkailija, vaan hän osallistuu tutkimaansa toimintaan. Toimintatutkijan tehtävä on käynnistää muutos ja pyrkiä kannustamaan työntekijöitä tekemään itse työstään sujuvampaa. Tutkijan tarkoitus ei ole etäännyttää itseään tutkimuksesta, vaan tutkijan omat ajatukset ja mielipiteet ovat myös osa aineistoa. (Heikkinen 2007, 19–20.) Kehittämishankkeessani näkyy vahvasti se, että olin aktiivinen työryhmän jäsen, enkä lähtenyt hakemaan itselleni ulkopuolisen tutkijan roolia. Tutkijaroolini erosi kuitenkin työntekijän roolista, sillä toimintatutkijana minun oli tehtävä tutkimustilan-

teissa muistiinpanoja, analysoitava niitä ja esiteltävä tutkimuksen tuloksia kohdeorganisaatiolle.

Toimintatutkijalla nähdään olevan kolme roolia: tutkija, ihminen ja muutostavoitteinen aktivoija. Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa on toteuttaa osallistavaa havainnointia ja kerätä tutkimusaineistoa. Havainnointiaineistoa on tarkoitus kerätä tutkimuksen eri vaiheissa: ennen muutosta, muutostoiminnan aikana ja muuttuneessa tilanteessa. Ihmisen rooli liittyy tiiviisti tutkijan persoonaan, kuten myös muutostavoitteisen aktivoijan rooli. Tutkijan tehtävä on saada tutkimuskohteen jäsenet muutostavoitteisiksi. Toimintatutkija on tiiviisti mukana kehittämässä juuri tutkittavalle yhteisölle sopivia toiminta- ja lähestymistapoja. Samalla hänen tulee kuitenkin antaa käytännön ongelmien ratkaisuun tieteellisiä välineitä. Toimintatutkimuksen tavoitteena on tuottaa tutkimuksesta lopulta raportti ja joidenkin toimintatutkimusten osalta tavoitteena on myös luoda fyysinen tuote. (Vilka 2007, 70, 72.)

4.2 Tiedonkeruumenetelmät

Huovisen ja Rovion (2006) mukaan toimintatutkimuksessa tärkeimpiä tutkijan tiedonkeruun menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, havainnoinnin pohjalta kirjoitettu tutkimuspäiväkirja ja haastattelu. Aineistona voi käyttää myös tutkimuksen aikana tuotettua kirjallista materiaalia, kuten kokouspöytäkirjoja, raportteja, sähköpostiviestejä ja työryhmien muistioita. Toimintatutkimuksessa on myös mahdollista käyttää erilaisia määrällisiä aineistoja, kuten esimerkiksi kyselylomakkeella kerättyä tietoa. (Huovinen & Rovio 2007, 104.) Kehittämishankkeessani en toteuttanut kirjallista kyselyä, vaan hankeraporttini aineisto pohjautuu toteuttamaani osallistuvaan havainnointiin, tutkimuspäiväkirjaan ja tekemiini haastatteluihin.

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkimuksen vaiheesta riippuen tutkija saattaa vetäytyä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, mutta ajoittain hän voi olla myös tutkimuksen keskipisteessä. Tarkkailijana ollessaan tutkija kirjoittaa muistiinpanoja, mutta aktiivisena osallistujana muistiinpanot tulee tehdä vasta jälkikäteen. (Huovinen & Rovio 2007, 106.) Selkeyden vuoksi ja jotta

tutkimuksen laajuus saadaan pidettyä hallinnassa, on tärkeää määrittää jo valmiiksi, mitä kaikkea tutkimuksen aikana havainnoidaan (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 115). Tutkimuspäiväkirjan pitäminen auttaa tutkijaa hahmottamaan tutkimuksen kokonaisuutta ja omia ajatuksiaan. Tutkimuspäiväkirjaan voi kirjata ajatuksia tutkimuksen etenemisestä, kysymyksiä ja omaa toimintaa koskevia havaintoja. (Huovinen & Rovio 2007, 106–107.) Kehittämishankkeen aikataulutusta muodostaa tutkimuspäiväkirjan rungon. Päiväkirjaan on tärkeä kirjata hankkeen keskeiset tapahtumat ja päivämäärät jo etukäteen. Hankkeen edetessä tutkimuspäiväkirjaa täytetään näiden päivämäärien osalta tarkasti ja lisäksi on tärkeää kirjata päivittäisiä tapahtumia ja ajatusten kuvauksia myös niiden päivien osalta, joita runkoon ei alun perin osattu suunnitella. (Kananen 2014, 82.)

Kehittämishankkeessani oli luonnollista käyttää haastattelua menetelmänä, sillä se tuki toimintatutkimuksen tavoitetta osallistaa tutkittavat eli Paasikiven nuorisokylän työntekijät hankkeen tekemiseen. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 204) kirjoittavat, että haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Hirsjärvi ja Hurme (2011) jatkavat, että tämä on positiivinen piirre haastattelussa, sillä tällöin kyetään suuntaamaan tiedonhankintaan itse tilanteessa. Haastattelu on siis joustava tiedonkeruun väline, sillä haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista vaihdella haastattelun edetessä. (Hirsjärvi ja Hurme 2011, 34.)

Kehittämishankkeessani toteutin haastattelut ryhmähaastatteluina. Hirsjärvi ja Hurme (2011) kirjoittavat, että ryhmähaastattelun etu on saada tietoa nopeasti, kun haastatellaan samanaikaisesti useaa vastaajaa. Ryhmähaastattelun heikkoutena pidetään kuitenkin sitä, että kaikki haastatteluun kutsutut eivät välttämättä pääse paikalle. Toisena heikkoutena mainitaan ryhmädynamiikka ja erityisesti valtahierarkia. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 63.)

Hirsjärvi ja Hurme (2010) puhuvat täsmäryhmähaastattelusta paljon käytettynä haastattelumenetelmänä. Täsmäryhmähaastattelussa haastatellaan pientä ryhmää, jonka jäsenet ovat haastattelun aiheen asiantuntijoita. Haastattelulla on selkeä tavoite, jonka ryhmän jäsenet tietävät. Haastatteli-

ja toimii täsmäryhmähaastattelun puheenjohtajana ja ohjaa keskustelua, mutta ei puutu sen sisältöön. Haastattelijan tehtävä on myös saada hiljaisempien ryhmän jäsenten mielipiteet kuuluville. Täsmäryhmähaastatteluja käytetään esimerkiksi silloin, kun organisaatiossa ollaan kehittämässä uusia palveluja. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 62.)

Ronkainen, Pehkonen, Lindblom ja Paavilainen (2011) taas mainitsevat fokusryhmähaastattelun, joka on ohjattu ryhmähaastattelu. Fokusryhmähaastattelun idea on kerätä tutkimusaiheen kannalta relevantti osallistujaryhmä, joka keskustelee annetusta aiheesta haastattelijan johdolla. (Ronkainen ym. 2011, 116.) Mäntyrannan ja Kailan (2008) mukaan fokusryhmähaastattelun tavoite on saada näkyville erilaisia näkökulmia ja haastattelussa selvitetään haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä. Haastattelussa saatu aineisto analysoidaan laadullisin menetelmin ja tulokset esitellään teoreettisena mallina tai teema-alueina. (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507–1508.)

Lähteissä on mainittu sama englanninkielinen käännös (*focus group interview*), joten on pääteltävissä, että termeillä täsmäryhmähaastattelu ja fokusryhmähaastattelu tarkoitetaan samaa asiaa. Käytän selvyuden vuoksi jatkossa termiä fokusryhmähaastattelu. Kehittämishankkeeni haastatteluosuuksissa oli perusteltua käyttää fokusryhmähaastattelua, sillä tarkoituksena oli saada esiin lastensuojelun arviointityön ammattilaisten näkökulmia määrittelystä aiheesta.

Toteutin fokusryhmähaastattelut teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa tutkija esittää tutkittaville samat kysymykset, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat vastaavat omin sanoin. Tutkija voi myös halutessaan vaihdella kysymysten järjestystä kesken haastattelun. Teemahaastattelussa haastateltavien ääni on keskiössä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.) Haastattelun teemat saadaan tutkittavan ilmiön ennakkonäkemyksestä (Kananen 2014, 87). Teemahaastattelussa tutkijan etukäteen tehdyillä työillä on suuri merkitys. Tarkoitus on, että haastattelijat suunnittelee tarkasti keskusteluun nostettavat aiheet eli teemat ennen haastattelutilannetta.

Haastattelun aikana ei ole merkitystä, missä järjestyksessä valitut teemat käsitellään, vaan haastattelussa keskustelun on tarkoitus soljua vapaasti ja haastattelija ainoastaan kevyesti johdattelee keskustelua haluamiinsa teemoihin. Haastattelun tulee kuitenkin pysyä haastattelijan hallinnassa. (Tilastokeskus 2006.)

Tapasin kehittämishankkeen aikana Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijöitä selvittääkseni sosiaalitoimen näkökulmia ja toiveita arvioinnin suhteen. Näissä tapaamisissa käydyt keskustelut toteutin teemahaastattelun metodologialla asiantuntijahaastattelun teoriaa mukaillen. Asiantuntijahaastattelussa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Asiantuntija sinänsä ei ole siis kiinnostuksen kohteena, vaan henkilöä haastatellaan häneltä löytyvän tiedon vuoksi. Asiantuntijahaastattelussa haastateltavan valinta perustuu institutionaaliseen asemaan. Asiantuntijahaastattelu harvoin tuottaa tarvittavaa aineistoa ilman toisia tiedonhankintametoodeita. (Alastalo & Åkerman 2010, 373–374.)

4.3 Grounded theory -menetelmä

Analysoidessani fokusryhmähaastattelujen ensimmäistä kierrosta ja sosiaalityöntekijöiden kanssa käytyjä keskusteluja, käytin analysointiin grounded theory -menetelmää. Grounded theory -menetelmässä tutkija ei testaa muiden kehittämiä teorioita, vaan luo omansa. Sosiologit Barney Glaser ja Anselm Strauss julkaisivat vuonna 1967 teoksen *The Discovery of Grounded Theory*, jossa he vielä määrittelivät grounded theoryn lähestymistavaksi tai tyyliksi, mutta muutama vuosikymmen myöhemmin, vuonna 1990, Strauss ja Juliet Gorbin kehittivät grounded theorya pidemmälle ja puhuivat *Basics of Qualitative Research* -kirjassaan rohkeasti menetelmästä. (Martikainen & Haverinen 2004, 133; Anttila, 2006, 376.) Hirsjärvi ja Hurme (2010, 164) ovat suomentaneet grounded theoryn nimellä ankkuroitu teoria.

Grounded theory luotiin vastareaktionä 1960-luvulla vallinneelle tutkimusperinteelle valita jokin teoria ja sijoittaa kerätty aineisto aikaisemmin luotuun teoreettiseen malliin. Menetelmässä tutkija ei siis testaa muiden teo-

rioita, vaan luo täysin omansa. Perusväittämät muotoillaan oman aineiston pohjalta. Tutkijan oma teoria syntyy vähitellen avoimessa vuorovaikutuksessa aineiston kanssa. Tutkija peilaa aineistoaan omaan esiyymmärryksiensä aiheesta ja syntyvä teoria toimii luokittelun eli kategorioinnin kokonaisuutena ja perusteluna. Luodessaan omaa teoriaansa tutkija kuitenkin voi ”seurustella” muiden teorioiden kanssa. (Anttila, 2006, 376.) Tutkijan oma historia, koulutustausta ja kiinnostuneisuus antavat grounded theoryn kullekin voimakkaan leiman (Goulding 1999, 8). Grounded theoryn tavoitteena on ”päästä tavanomaista havaintojen kuvausta syvemmälle, tunnistaa ja konstruoida ilmiöön kuuluvat käsitteet ja niiden väliset suhteet ja näin luoda uutta teoriaa” (Martikainen & Haverinen 2004, 133). Menetelmässä käytetään samoja tiedonkeruumenetelmiä kuin muissakin tutkimuksissa: haastattelu, havainnointi, videonauhat ja painetut lähteet. Ero muihin menetelmiin ei olekaan itse tiedonkeruussa vaan sen analysoinnissa. (Anttila 2006, 377; Hirsjärvi & Hurme 2010, 164–165.)

Grounded theoryn ajatus perustuu siihen, että ilmiöiden ei oleteta olevan staattisia, vaan koko ajan muuttuvia. Tarkoituksena on prosessoida tämä muutos teoriaksi. Toinen teorian pohjoletuksista on, että tutkijan oletetaan voivan omilla reaktioillaan vaikuttaa lopputulokseen. Tutkijan täytyy siis olla joustava, sillä tutkimuksen kulkua ei voida etukäteen tiukasti määrittellä, vaan se syntyy tutkimuksen edetessä. (Anttila 2006, 377.) Kehittämishankkeessani tätä joustavuutta sovellettiin toimintatutkimuksen eri vaiheissa muun muassa siten, että fokusryhmähaastattelujen teemat muotoutuivat vasta hankkeen edetessä, eikä niitä suunniteltu hankkeen alkuvaiheessa.

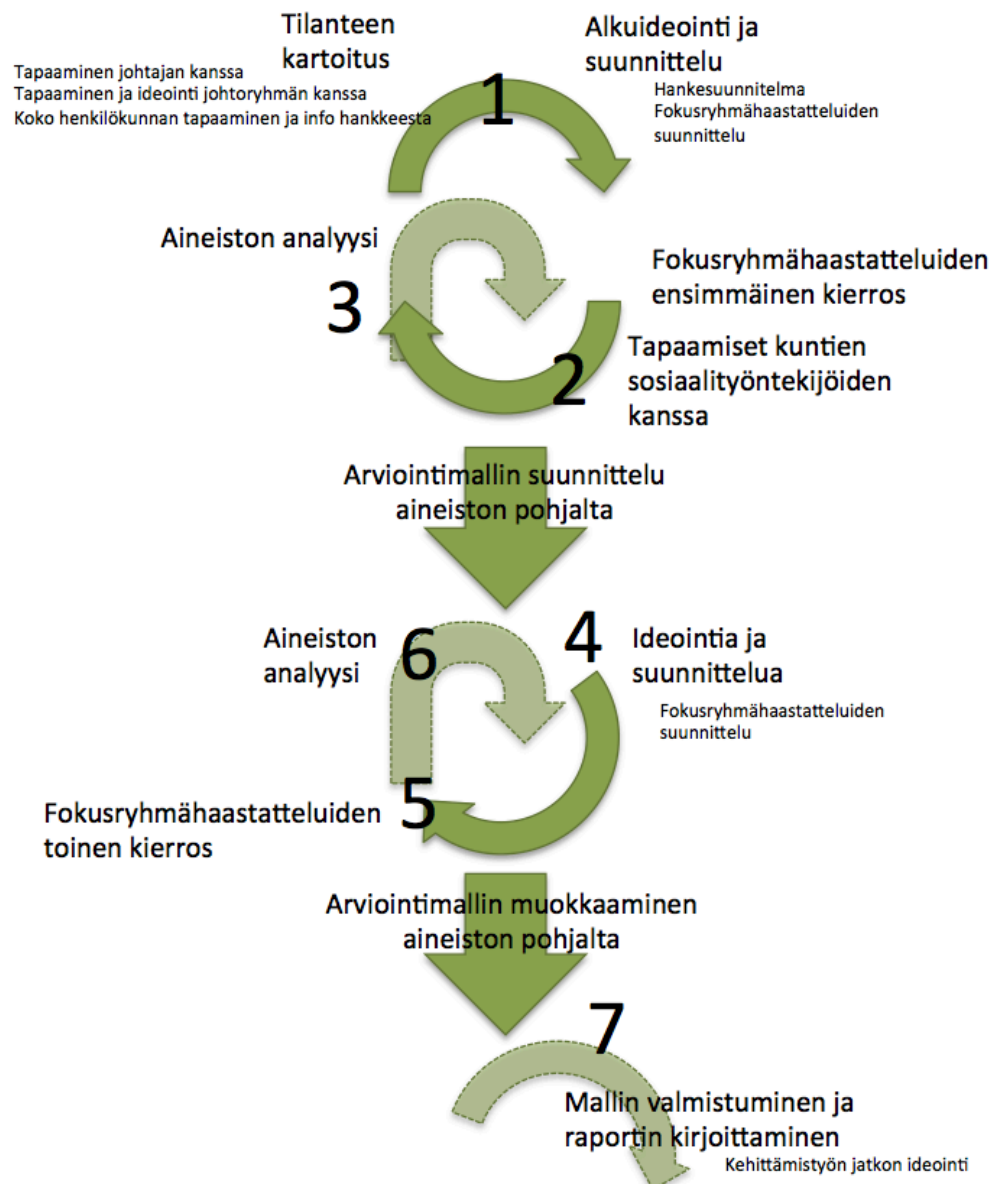
Grounded theory etenee viidessä vaiheessa ja se perustuu koodaukseen. Koodaus tarkoittaa aineiston käsitteellistämistä, pilkkomista ja uudelleen jäsentämistä ja muotoilemista. Menetelmän edetessä tutkija käyttää kolmenlaista koodausta: avointa, aksiaalista ja selektiivistä eli avointa, pitkitäistä ja valikoivaa koodausta. Ensimmäisen vaiheen tavoitteena on käsitteiden luominen. Tutkija lukee huolellisesti aineistonsa läpi ja luo siitä karkean ensimmäieritelmän. Ensimmäisessä vaiheessa tutkija tekee avointa koodausta, jossa pyritään tuottamaan käsitteitä ja antamaan nimiä tapah-

tumille ja ilmiöille. Avoin koodaus muodostuu tutkijan havainnoista. Teorian toisessa vaiheessa siirrytään aksiaaliseen ja selektiiviseen koodaukseen. Aksiaalisessa koodauksessa etsitään yhteyksiä niiden kategorioiden välillä, joita avoimessa koodauksessa löydettiin. Aksiaalisen koodauksen tavoitteena on määritellä kategorioiden ja alakategorioiden väliset suhteet sekä syventää niitä. Selektiivinen koodaus alkaa silloin, kun aineistosta alkaa kohota keskeinen käsite eli pääkategoria. Selektiivinen koodaus toimii teorian rajaajana ja siinä on kyse materiaalin integroimisesta. Toisessa vaiheessa kolme erilaista koodaustapaa eivät etene kronologisesti peräkkäin, vaan ne vuorottelevat, jotta löydetään aineistosta kaikki mahdollinen kategorioitava tieto. Kolmannessa vaiheessa tutkija palaa keräämään lisää aineistoa testatakseen syntymässä olevaa teoriaansa. Neljännessä vaiheessa teorian tuottaminen alkaa ja viidennessä vaiheessa tutkija kirjoittaa raportin teoriastaan. (Anttila 2006, 379–384; Hirsjärvi & Hurme 2010, 165; Luomanen 2010, 356–357.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN SYKLEISSÄ

5.1 Syklit kuvana

Kehittämishankkeen toimintatutkimuksen mukaiset syklit on esitetty kuviossa 7.

KUVIO 7. Kehittämishankkeen syklit

5.2 Ensimmäinen sykli

Vaihe 1: Tilanteen kartoitus, alkuideointi ja suunnittelu

Kehittämishankkeen aiheesta sovittiin alustavasti Paasikiven nuorisokylän johtajan kanssa heinäkuussa 2014. Syyskuussa 2014 kävin nuorisokylän johtokunnan kokouksessa keskustelemassa vastaavien ohjaajien ja johtajan kanssa. Tarkensimme kehittämishankkeen aihetta ja keskustelimme Paasikiven nuorisokylän tarpeista kehittämishankkeeseen nähden. Sovimme, että kehittämishankkeessani keskityn nuorisokylässä tehtävään arviointityöhön kiireellisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa. Tulimme keskustelussa kuitenkin siihen lopputulokseen, että arviointimallia voi hyödyntää myös avohuollon tukitoimena tehdyissä sijoituksissa. Nämä lastensuojelun asiakasprosessin vaiheet on kuvattu tummemmalla värillä raportin kuviossa 2. Syyskuussa sain tutoropettajaltani luvan lähteä hakemaan opinnäytetyölleni ohjaajaa ja yliopettaja määräsi ohjaavan opettajan jo saman kuukauden aikana.

Esittelin opinnäytetyöni aihetta 21.11.2014 koko Paasikiven nuorisokylän henkilökunnalle yhteisessä työntekijäkokouksessa. Kerroin prosessin etenemisestä ja siitä, että henkilökunnalla on erittäin suuri rooli kehitystyössä. Kaikki työntekijät olivat suostuvaisia lähtemään mukaan hankkeeseen ja kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että yhteiselle arviointimallille on selkeä tarve. Esittelin opinnäytetyöni suunnitelman seminaarissa 28.11.2014. Suunnitelmaseminaarin jälkeen valmistelin fokusryhmähaastatteluja. Kehittämishankkeen etenemisestä pidin tutkimuspäiväkirjaa, johon merkitsin havainnot ja ajatuksia tutkimuksen vaiheista.

Vaihe 2: Fokusryhmähaastattelut ja tapaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa

Fokusryhminä kehittämishankkeessani olivat Paasikiven nuorisokylän pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavien osastojen henkilökuntaryhmät. Hankkeessani ryhmähaastattelut toteutettiin jo olemassa olevissa tiimeissä, jotka rakentuvat kunkin pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavan osaston työntekijöistä. Haastattelut ajoitettiin tiimien kuukausittaisiin yhteisiin palkallisiin

kokouspäiviin, joten haastateltavien poissaolo oli hyvin epätodennäköistä. Ryhmädynamiikasta ja valtahierarkiasta ei koitunut tutkimuksen kannalta ongelmaa. Nuorisokylän työtiimit ovat hyvin avoimia ja keskustelevia, joten haastattelutilanteet toimivat joustavasti ja tuloksellisesti.

Ensimmäisenä haastatteluvuorossa oli Jukola 9.12.2014. Samana päivänä haastattelin myös Niemelä-osaston työntekijät. Lehtolan työntekijöitä kävin haastattelemassa 14.1.2015. Kukin haastattelu kesti noin tunnin. Työntekijöiden osallistuminen haastatteluihin oli hyvä. Jukolan kahdeksasta työntekijästä paikalla oli aluksi seitsemän, joista yksi joutui poistumaan haastattelusta riippumattomasta syystä kymmenen minuutin jälkeen. Niemelän kuuden hengen työryhmästä paikalla oli viisi ja Lehtolan haastatteluun osallistuivat osaston kaikki seitsemän työntekijää. Jokainen haastattelu kulki sujuvasti ja työntekijät olivat motivoituneita miettimään nuorisokylässä tehtyä ja kehitettävää arviointityötä.

Olin luonut haastatteluille teemarungon (liite 1), johon olin koonnut muutamia kysymyksiä keskustelevan haastattelutilanteen tueksi. Kysymykset käsittelivät nuorisokylässä tehtyä arviointityötä ja sitä, millaiseksi työntekijät haluaisivat sitä kehittää. Haastatteluissa keskusteltiin myös työntekijöiden rooleista arviointityössä ja siitä, miten pitkäaikaisesti sijoitetut asiakkaat suhtautuvat kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettuihin lapsiin. Haastattelut etenivät hyvin vapaasti. Työntekijät keskustelivat aiheesta pitkälti itsenäisesti, eikä minun tarvinnut haastattelijan roolissa kuin ajoittain johdatella keskustelua kysymysten avulla oikeaan suuntaan. Kehittämishankkeeni kannalta ei ollut tarpeellista, että haastattelut olisi nauhoitettu ja litteroitu analyysia varten. Fokusryhmissä käytyjen keskustelujen pohjalta kirjoitin haastattelutilanteen aikana pöytäkirjan, jonka luin haastateltaville ääneen haastattelun lopuksi, jotta varmistuttiin, että kaikki haastateltavat ovat samaa mieltä pöytäkirjaan kirjattujen asioiden kanssa.

Fokusryhmähaastattelujen rinnalla hain syvemmin tietoa arviointityöstä lastensuojelussa ja tutkin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Alkuperäisenä ajatuksena oli kevään 2015 aikana vierailta arviointityötä tekevissä lastensuojeluyksiköissä ja havainnoida heidän tapaansa tehdä arviointia. Tarkoi-

tuksena ei ollut etsiä valmiina olevaa arviointimallia toisesta lastensuojeluyksiköstä, vaan kartoittaa erilaisia toimintamalleja ja rakentaa niitä yhdistelemällä malli, joka sopii Paasikiven nuorisokylän tarpeisiin. Nämä vierailut jäivät kuitenkin tiukan aikataulun vuoksi toteuttamatta.

Tavatessani Paasikiven nuorisokylän johtoryhmää syksyllä 2014, nousi esille ajatus sosiaalitoimen näkökulman sisällyttämisestä hankkeeseen. Johtoryhmän toive oli, että arviointimallin tueksi saataisiin myös sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöiden ajatuksia arvioinnista ja kiireellisen sijoituksen prosessista. Nuorisokylän suurin sijoittava kunta on Helsinki. Olin yhteydessä Helsingin sosiaalitoimeen ja siellä useampaan työntekijään, mutta tapaamismahdollisuutta ei syntynyt. Samoin kävi Vantaan kanssa. Olin yhteydessä Vantaan johtavaan sosiaalityöntekijään ja ehdotin yhteistyötä haastattelutyypisen keskustelun muodossa. Johtava sosiaalityöntekijä vei asiaa eteenpäin alaisilleen, mutta kukaan sosiaalityöntekijöistä ei tarttunut kehittämismahdollisuuteen.

Kerava ja Sipoo lähtivät kuitenkin innokkaasti mukaan. Sain sovittua tapaamisajat näihin kuntiin todella nopeasti ja sosiaalityöntekijät lähtivät mielellään mukaan kehittämään arviointimallia. Kerava valikoitui mukaan siksi, että kunnasta on vuosien aikana sijoitettu nuorisokylään useita asiakkaita sekä kiireellisellä että avohuollon sijoituksen päätöksellä. Sipoon kanssa nuorisokylä on aloittanut yhteistyötä talven 2014–2015 aikana ja arviointityön yhteistyöllä oli tarkoituksena avata mahdollisia sijoitusväyliä myös sijaishuollon puolelle.

Olin yhteydessä Keravan kaupungin perhepalveluidenpäällikköön sähköpostitse ja kerroin kehittämishankkeesta. Päällikkö innostui aiheesta ja määräsi kolme sosiaalityöntekijää osallistumaan tapaamiseen, joka järjestettiin 17.3.2015 Keravan sosiaalitoimen kokoustilassa. Avohuollon, vastaanottotiimin ja laitoshuoltoon sijoitettujen lasten sosiaalityöntekijät keskustelivat kanssani kiireellisistä ja avohuollon tukitoimina tehdyistä sijoituksista ja sijoitusten aikana tehdystä arviointityöstä. Keskustelu kesti 45 minuuttia. Sipoon kunnan palvelupäällikköön olin myös yhteydessä sähköpostilla ja hän oli kehitysyhteistyömyönteinen. Päällikkö ohjasi minut

olemaan yhteydessä sosiaalityöntekijään, jonka kanssa nuorisokylä oli jo aiemmin tehnyt yhteistyötä. Sosiaalityöntekijä kartoitti kollegoidensa osallistumismahdollisuudet tapaamiselle ja lähti innokkaasti viemään asiaa eteenpäin. Tapasin kaksi Sipoon lastensuojelun sosiaalityöntekijää 23.4.2015. Tapaaminen kesti Keravan tapaan noin 45 minuuttia. Toteutin keskustelut asiantuntijahaastattelun metodia seuraillen ja olin suunnitellut etukäteen tapaamisten runkoa ja muutamia kysymyksiä, jotka olivat kehittämishankkeeni kannalta olennaisia. Nämä kysymykset löytyvät liitteistä 2 ja 3. En nauhoittanut sosiaalityöntekijöiden kanssa käytyjä keskusteluja, vaan kuten nuorisokylän työntekijöidenkin kanssa käytyjen haastattelujen aikana, tein näistä keskusteluista muistiinpanot, jotka luin sosiaalityöntekijöille ääneen keskustelun lopuksi. Sosiaalityöntekijät saivat muokata muistiinpanoja halutessaan. Muistiinpanoja tapaamisista kertyi yhteensä neljä sivua.

Vaihe 3: Havainnointi ja aineiston analyysi

Kevättalven 2015 aikana analysoin fokusryhmähaastatteluja ja sosiaalityöntekijöiden kanssa käytyjä keskusteluja grounded theory -menetelmän avulla ja keräsin yhteen niissä syntyneitä ajatuksia siitä, millaiseksi arviointimallin tulisi muodostua. Peilasin näitä ajatuksia lähdeoteoksista löytyvään tietoon. Tutustuin Nappula-tietojärjestelmän tiedostoihin ja menetelmiin, joista osa on ollut käytössä pitkäaikaisten asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä ja osa on ollut täysin hyödyntämättömänä.

Koko kehittämishankkeen ajan tein aktiivista havainnointia Paasikiven nuorisokylän arjessa ja kirjasin havaintojani tutkimuspäiväkirjaan. Pysin kirjaamaan päiväkirjaan tarkasti havaintoja, oivalluksia ja huomioita kehittämishankkeen aikana. Selkeästi eniten päiväkirjamerkintöjä on ajalta, jolloin toteutin haastattelut ja sosiaalityöntekijöiden tapaamiset. Merkintöjä kertyi runsaasti myös kehittämishankkeen alkuajalta, jolloin havainnoin nuorisokylän osastolta löytyviä arvioinnin välineitä ja menetelmiä ja tutkin kirjaamisohjelmasta löytyneitä työvälineitä.

En lähtenyt analysoimaan tutkimuspäiväkirjaan tekemiäni merkintöjä yhtä tarkasti kuin haastattelupöytäkirjoja, mutta päiväkirja toimi hyvänä taustamateriaalina ja peilinä omille ajatuksilleni luodessani teoriaa alustavan arviointimallin taustalle. Analysoidessani haastatteluaineistoa saatoin palata tutkimuspäiväkirjani äärelle ja verrata haastatteluista nousseita aiheita niihin ajatuksiin ja havaintoihin, joita olin kirjannut päiväkirjaan.

5.3 Toinen sykli

Vaihe 4: Arviointimallin suunnittelu ja tulevan ideointia ja suunnittelua

Alkukevään 2015 aikana sain luotua alustavan arviointimallin luomani teorian pohjalta. Esittelen teoriaa tarkemmin luvussa 6.1 ja 6.2. Mallin luomisen jälkeen suunnittelin fokusryhmähaastattelujen toista kierrosta, joiden tarkoituksena oli jatkaa arviointimallin työstämistä työryhmien kanssa. Suunnittelin näihinkin haastatteluihin teemahaastattelurungon ja ajatuksena oli työskennellä samaan tyyliin kuin haastatteluiden ensimmäisellä kierroksella.

Vaihe 5: Fokusryhmähaastatteluiden toinen kierros

Fokusryhmähaastatteluiden toinen kierros pidettiin ensimmäisen tapaan henkilökuntakokousten yhteydessä. Ensimmäinen haastatteluvuoro sattui jälleen Jukolan osastolle ja se pidettiin 5.5.2015. Lehtolan työntekijöitä haastattelin 6.5.2015 ja Niemelän osaston työntekijäkokouksessa olin haastattelemassa 19.5.2015. Haastattelut kestivät tunnista puoleen toista tuntiin. Osallistuminen haastatteluihin oli jälleen hyvä. Jokainen työntekijä pääsi osallistumaan haastatteluun. Osastojen työntekijämäärät olivat tosin muuttuneet ensimmäisen haastattelukierroksen jälkeen ja organisaatiomuutoksesta johtuen työntekijämäärä oli supistunut. Haastatteluhetkellä Jukolan osastolla työskenteli kuusi työntekijää, Lehtolassa seitsemän ja Niemelässä neljä. Kaikki fokusryhmähaastattelujen toiselle kierrokselle osallistuneet olivat kuitenkin olleet mukana myös ensimmäisessä osuudessa.

Lähetin ensimmäisen fokusryhmähaastattelukierroksen ja sosiaalityöntekijöiden tapaamisten jälkeen luomani alustavan arviointimallin osastoille viikkoa ennen ensimmäistä haastattelua sähköpostilla. Näin työntekijöillä oli aikaa tutustua arviointimalliin ennen toista haastattelua. Työntekijät olivat käyneet arviointimallin hyvin vaihtelevasti läpi ennen haastatteluun tuloaan. Osa työntekijöistä oli lukenut mallin tarkkaan läpi ja osasivat heti haastattelun alussa antaa siitä palautetta. Osalla taas ei ollut aikaa edes pikaisesti katsoa mallia, joten he näkivät mallin ensimmäistä kertaa vasta haastattelutilanteessa. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut negatiivisella tavalla haastattelutilanteeseen, sillä haastattelun aikana jokaisella työntekijällä oli aikaa keskittyä ajatuksella arviointimalliin ja perehtyä siihen. Jokainen työntekijä tuli haastattelutilanteeseen siis erilaisista lähtökohdista ja erilaisella perehtyneisyydellä alustavaa arviointimallia kohtaan.

Olin luonut haastatteluille alustavan teemarungon, mutta juuri ennen ensimmäisen haastattelun alkua muutinkin suunnitelmaa ja päätin toteuttaa haastattelut niin, että kävimme työntekijöiden kanssa luomani alustavan arviointimallin kohta kohdalta läpi ja teimme siihen työntekijöiden haluamia muutoksia. Teemahaastattelu vaihtui siis arvioivaksi keskusteluksi. Tämä muutos toimi hyvin ja haastattelutilanteet olivat keskustelevia ja työntekijät osallistuivat kehittämiseen innokkaasti. Näitäkään haastatteluja en nauhoittanut. Olin monistanut alustavan arviointimallin kaikille työntekijöille, jotta jokaisen olisi helpompi seurata haastattelun etenemistä ja mallin jatkokehittämistä. Itselläni oli arviointimallin sähköinen versio tietokoneella ja tein työntekijöiden haluamat korjaukset suoraan siihen. Merkitsin tekemäni muutokset tummemmalla fontilla, jotta jälkikäteen pystyin palaamaan helposti siihen, mitä työryhmät olivat halunneet mallissa muuttaa tai muokata. Tarkoituksena oli tehdä jokaisen työryhmän kanssa muutokset alkuperäiseen malliin, eli työryhmien ei ollut tarkoitus tietää toistensa kehitysehdotuksia. Ensimmäisestä haastattelussa kuitenkin nousi esiin ratkaiseva kehitysehdotus, jonka kerroin kahdelle muulle työryhmälle haastattelujen aluksi. Palaan tähän tarkemmin luvussa 6.3.

Vaiheet 6 ja 7: Havainnointi ja aineiston analysointi sekä arviointimallin muokkaaminen ja valmistuminen

Fokusryhmähaastatteluiden jälkeen kokosin työryhmien kehitysehdotukset yhteen. Sain todeta, että ehdotusten välillä ei ollut ristiriitoja, joten pääsin muokkaamaan arviointimallia työryhmien toiveiden ja tarpeiden mukaan ilman, että minun tarvitsi ratkaista, minkä työryhmän ehdotus on toimivampi verrattuna toisiin. Lopullinen arviointimalli syntyi hyvien kehitysehdotusten avulla helposti. Työryhmiltä tuli konkreettisia lisäyksiä ja selkiytyksiä luomaani tekstiin ja lomakkeisiin.

Osallistuin 22.5.2015 koko Paasikiven nuorisokylän henkilöstön talonkokoukseen, jossa esittelin valmiin arviointimallin. Kävin malliin tulleet muutokset henkilökunnan kanssa läpi ja keräsin suullista palautetta mallista. Kokonaisuudessaan henkilökunta oli todella tyytyväinen syntyneeseen työvälineeseen ja tarkoituksena oli ottaa malli välittömästi käyttöön. Tapaamisessa sovittiin myös arviointimallin säilytyksestä ja jatkokehittämisestä.

5.4 Toimintatutkimuksen päättäminen

Kesän ja syksyn 2015 aikana viimeistelin kehittämishankkeen teoriapohjaa ja kirjoitin opinnäytetyön valmiiksi. Arviointimalli on Paasikiven nuorisokylässä valmiina käytettäväksi. Kehittämishankkeen valmis raportti on nuorisokylän työntekijöiden luettavana syksyn 2015 aikana.

6 ANALYYSI JA AINEISTOSTA NOUSSEET TULOKSET

6.1 Fokusryhmähaastatteluiden ensimmäinen kierros

Ryhmähaastattelutilanteissa syntyneet pöytäkirjat olivat aineistoni, jota lähdin analysoimaan grounded theory -menetelmää mukailleen. Pöytäkirjoja oli haastattelujen lukumäärän mukaisesti kolme ja ne olivat pituudeltaan kahdesta kolmeen sivua. Grounded theoryn ensimmäisessä eli avoimen koodauksen vaiheessa luin aineistoa eli haastattelujen pöytäkirjoja läpi useaan kertaan. Havaittiin, että työryhmien toiveet uuden arviointimallin suhteen olivat hyvin samansuuntaisia. Luokittelin aineistosta nousseita teemoja eri kategorioihin ja aloitin samanaikaisesti grounded theoryn toisen vaiheen eli aksiaaliseen koodauksen. Loin löytämieni kategorioiden välille yhteyksiä ja osittain luokittelin niitä uudelleen. Limittäin aksiaalisen koodauksen kanssa aloitin myös selektiivisen koodauksen ja löysin teorialleni rajat ja ääriiviivat.

Avoimen koodauksen vaiheessa käytin aineistoa läpikäydessäni värikoodausta. Olin tulostanut haastattelupöytäkirjat ja merkitsin erivärisillä korostuskynillä samaan kategoriaan kuuluvia haastatteluosuuksia. Esimerkkinä analysoinnin kulusta avaan aineistosta nousseen raportointi-kategorian. Havaittiin avoimen koodauksen vaiheessa lukiessani haastattelujen pöytäkirjoja, että raportointi ja sen tarkkuuden merkitys toistui kaikissa haastatteluissa. Raportointi ei kuitenkaan löytynyt kaikista pöytäkirjoista saman haastatteluuteeman alta, vaan useasta eri kohdasta. Pöytäkirjoista löytyneet lauseet ”Havainnointi arjessa, kirjaukset Nappulaan”, ”Raportoinnin merkitys korostuu” ja ”Kirjaamisen merkitys on todella suuri” olivat kaikki eri haastatteluuteemojen alla, mutta grounded theoryn ja koodaamisen avulla yhdistelin ne yhdeksi kategoriaksi. Aksiaalisen koodauksen vaiheessa löysin raportointi-kategorialle yhteyksiä muihin löytyneisiin kategorioihin, kuten työntekijöiden rooleihin ja käytettävien menetelmien selkiyttämiseen. Selektiivisen koodauksen vaiheessa sisällytin kuitenkin raportointi-kategorian työntekijöiden roolit -kategorian alle, jotta syntyneestä alustavasta teoriasta tuli mahdollisimman selkeärajainen ja yksiselitteinen.

Jatkoin koodausta niin kauan, kunnes päädyin alustavaan teoriaan, jossa keskeisiä teemoja olivat luotavan arviointimallin selkeys, vanhojen työmallien ja lomakkeiden hyödyntäminen, työntekijöiden selkeät roolit ja sosiaalitoimen aktivoiminen ja yhteistyön lisääminen. Grounded theoryn mukaisesti siirryin analysoinnissa kolmanteen vaiheeseen, eli palasin takaisin kentälle keräämään lisääaineistoa. Tarkoituksena oli testata löydettyä alustavaa teoriaa ja saada lisää materiaalia sen sisälle. Lisääaineistoa hain tapaamalla sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöitä.

6.2 Tapaamiset sosiaalityöntekijöiden kanssa

Keravan kaupungin sosiaalityöntekijöiden kanssa käydyssä keskustelussa nousi selkeästi esiin vahva luottamus Paasikiven nuorisokylän työntekijöiden osaamiseen ja ammattitaitoon. Keskustelussa sivuttiin nuorisokylän lisäksi myös muita sijoituspaikkoja, joiden kanssa Keravan kaupunki tekee yhteistyötä. Sosiaalityöntekijät korostivat, että on tärkeää, että sijoituspaikan työntekijät aloittavat arviointityön välittömästi lapsen saapuessa osastolle, eivätkä odota ensimmäiseen neuvotteluun asti toimeettomana. Keskustelun aikana todettiin, että joissakin tapauksissa työntekijät ovat odottaneet saavansa työskentelyohjeet ja arvioinnin suuntaviivat sosiaalityöntekijältä vasta ensimmäisessä neuvottelussa. Tämä neuvottelu kuitenkin kyetään usein järjestämään vasta toisella sijoitusviikolla, jolloin sijoituksen ensimmäisestä kuukaudesta on kulunut jo iso osa. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että ensimmäiseen neuvotteluun sijoituspaikan työntekijät toisivat jo arviota lapsen arjen sujumisesta ja havaintoja perheen tilanteesta.

Sosiaalityöntekijät pitivät onnistuneen arvioinnin kannalta tärkeänä sitä, että sijoituspaikka ottaa koko perheen aktiivisesti arvioitavaksi, eikä keskity ainoastaan lapseen ja hänen tilanteeseensa. Lähiverkoston kartoittaminen ja lapsen ja vanhemman välillä toimiminen nähtiin olennaisiksi osiksi arviointityössä. Sosiaalityöntekijät myös toivoivat aktiivista yhteydenpitoa sijoituspaikan ja sosiaalitoimen välillä. Heillä oli kokemus, että usein sijoituspaikassa ajatellaan, että sosiaalityöntekijä tietää lapsen ja perheen tilanteesta jo kaiken olennaisen, vaikka näin ei todellisuudessa ole. Keravalta

toivottiin tiivistä yhteydenpitoa ja pieniltäkin tuntuvien asioiden kertomista sosiaalityöntekijälle. Yhtenä tärkeänä kehityskohtana nähtiin myös aktiivisemmän roolin ottaminen neuvotteluissa. Sosiaalityöntekijöillä oli kokemus, että sijoituspaikan työntekijät tulevat neuvotteluihin pitkälti sillä ajatuksella, että sosiaalityöntekijät tekevät siellä tärkeät päätökset ja toimivat aktiivisina keskustelun ohjaajina ja lapsen elämäntilanteen asiantuntijoina, vaikka todellisuudessa sijoituspaikan työntekijöillä on lapsen elämästä vahvempi asiantuntijuus yhteisesti koetun arjen kautta.

Sipoon kunnan sosiaalityöntekijöiden kanssa lähdin keskustelemaan enemmän sillä ajatuksella, millaista sijoituspaikan arviointityö olisi parhaassa mahdollisessa tilanteessa sosiaalityön näkökulmasta, sillä Sipoo ei ole koskaan sijoittanut asiakkaita nuorisokylään, vaan kunnan kanssa on tehty yhteistyötä avomuotoisen perhetyön kanssa. Keskustelussa korostui sosiaalitoimen toive selkeästä ja suunnitelmallisesta arviointityöstä, jossa sijoituspaikan työntekijät tietävät oman roolinsa ja ovat aktiivisesti yhteydessä sosiaalitoimen kanssa. Sosiaalityöntekijät näkivät tärkeäksi, että sijoituksen aikana sijoituspaikka kohtaa kaikki tilanteen osapuolet eli lapsen ja hänen läheisensä ja jokaisen näkemys kohdataan ilman ennakkokäsityksiä. Sosiaalityöntekijöillä oli kokemus, että heidän arviointikykynsä on saattanut joissakin asiakastapauksissa hämärtyä sen vuoksi, että he ovat toimineet saman asiakkaan kanssa pitkään jo ennen sijoitusta. Sijoituspaikan työntekijät taas kohtaavat asiakkaat usein ilman tätä aikaisempaa kokemuspohjaa ja saavat näin tuoreen näkökulman tilanteeseen.

Keskustelun aikana sosiaalityöntekijät pohtivat uuden lastensuojelulain korostamaa perhetyötä ja sen vaikutusta arviointityöhön. He näkivät perhetyön tekemisen tärkeänä ja ajankohtaisena, kuitenkin unohtamatta lasta ja sitä, että lastensuojelutoimenpiteisiin ja sijoitukseen on ryhdytty juuri lapsen suojelemiseksi ja hänen tilanteensa kartoittamiseksi. Tärkeimpinä arviointityön elementteinä Sipoossa nähtiin lapsen arjen ja sen sujumisen kartoittaminen ja tarkkojen huomioiden tekeminen siitä, miten kodin ulkopuolelle sijoittaminen vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Sosiaalityöntekijät toivoivat myös lapsen vahvuuksien korostamista arviointityössä. Heillä oli kokemus, että arviointityö usein keskittyy siihen, mikä lapsen

elämässä on huonosti tai mitkä lapsen ja perheen ominaisuudet heikentävät lapsen mahdollisuuksia asua kotona. Sosiaalityöntekijät näkivät, että yksi sijoituspaikan tehtävä on etsiä lapsen vahvuuksia ja löytää keinot niiden tuomiseksi vahvemmin esiin.

Keskustelujen aikana syntyneet muistiinpanot olivat lisäaineistoni, jota lähdin hakemaan grounded theoryn kolmannessa vaiheessa. Keskustelujen jälkeen olin valmis siirtymään grounded theoryn neljänteen ja viidennettiin vaiheeseen, eli luomaan lopullista teoriaa ja kirjoittamaan sitä auki. Luomani teoria, jolle alustava arviointimalli pohjautuu, on esitelty kuviossa 8.

KUVIO 8. Teoria alustavan arviointimallin taustalla.

Ensimmäisen fokusryhmähaastattelukierroksen jälkeen loin alustavan teorian, jossa keskeisiä teemoja olivat siis luotavan arviointimallin selkeys, vanhojen työmallien ja lomakkeiden hyödyntäminen, työntekijöiden selkeät roolit ja sosiaalitoimen aktivoiminen ja yhteistyön lisääminen. Sosiaalityöntekijöiden tapaamisten jälkeen teoria sai lopullisen muotonsa. Alustavan teorian teemat osittain vahvistuivat, mutta osittain myös muuttuivat sosiaalityöntekijöiden tapaamisten myötä. Esimerkiksi sosiaalitoimen aktivoiminen ja yhteistyön lisääminen muuttui lopullisessa teoriassa muotoon ”Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa”, jonka määritteeksi lisäsin vielä lauseen ”Aktiivinen yhteydenpito sosiaalitoimen kanssa”. Lisäksi alustavassa teoriassa ollut maininta roolien selkeydestä sai sosiaalityöntekijöiden tapaamisten jälkeen tarkentavan määritelmän ”Luottamus omiin kykyihin ja ammattitaitoon tehdä arviointityötä”.

6.3 Fokusryhmähaastatteluiden toinen kierros

Suurin arviointimallia muuttava kehitysehdotus tuli heti ensimmäisen haastattelun aikana, eli Jukolan työryhmän ehdottamana. Alustavassa arviointimallissa olin käyttänyt sanaa ”kotiloma” tarkoittaen kiireellisesti tai avohuollon tukitoimena sijoitetun asiakkaan käyntejä kotona sijoituksen aikana. Haastattelun aikana keskustelimme sanasta ja Jukolan työntekijöiltä tuli ehdotus, että kutsuisimmekin sijoituksen aikaisia käyntejä kotona ”koti-harjoitteluksi”. Työryhmän mielestä termi ”kotiloma” oli virheellinen, sillä työntekijöiden havaintojen mukaan puhuttaessa kotilomista arkityössä asiakkaille ja heidän vanhemmilleen luotiin kuvaa siitä, että kotona vietetyt ajanjaksot, jotka usein sijoituksen aikana asettuvat viikonloppuihin ja koulujen loma-aikoihin, olisivat lomaa sijoituspaikasta. Näin ajatellen sijoituspaikka leimaantui huonoksi ja inhottavaksi paikaksi, josta on ihanaa päästä lomalle. Jotkut asiakkaiden vanhemmat olivat myös mieltäneet lapsen olemisen kotona lomaksi ja todenneet, että loman aikana ei tarvitse noudattaa tiukasti kodin sääntöjä. Sääntöjen ja sovittujen asioiden noudattaminen ovat kuitenkin yksi tärkeimmistä arvioinnin kohteista kiireellisten ja avohuollon tukitoimena tehtyjen sijoitusten kotona vietetyn ajan osalta.

Termi ”kotiloma” siis muokattiin termiksi ”kotiharjoittelu”. Tämä oli niin vaikuttava muutos arviointimallin kannalta, että päätin kertoa muutoksesta myös muille työryhmille heidän haastattelujensa aikana. Muutoin toteutin fokusryhmähaastattelujen toisen kierroksen siten, että jokaisen työryhmän kohdalla kehitettävänä oli alkuperäinen alustava arviointimalli. Jokainen työryhmä lähti siis liikkeelle saman arviointimallin kehittämisestä ja haastattelujen aikana mallia muokattiin työryhmän haluamalla tavalla. Lehtolan ja Niemelän työryhmien haastattelujen aluksi kuitenkin kerroin Jukolan ehdotuksesta muuttaa ”kotiloma” ”kotiharjoitteluksi”. Molemmat työryhmät hyväksyivät tämän ehdotuksen ja pitivät sitä hyvänä ja positiivisena muutoksena. Työryhmien kanssa keskusteltiin myös siitä, että kotiharjoittelu-termiä olisi hyvä oppia käyttämään myös pitkäaikaisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa. Näiden asiakkaiden kohdalla kotiloma-termi on vakiintunut päivittäiseen käyttöön. Työryhmät sitoutuivat siihen, että kotiloma-termistä pyrittäisiin täysin eroon.

Haastattelujen aikana alustavaan arviointimalliin ei tehty rakenteellisia muutoksia. Kaikki työryhmät olivat sitä mieltä, että luomani runko arviointimallille toimi hyvin ja se eteni loogisesti. Työryhmien toivomat muutokset liittyivät sisällön lisäykseen ja muokkaamiseen. Suurimman muodonmuutoksen haastattelujen tuloksena kävi lapsen haastatteluun tarkoitettu lomake, joka löytyy liitteestä 4. Kaikki osastot halusivat luoda siihen muutoksia, jotka osoittautuivat hyvin samansuuntaisiksi. Yhdeltä osastolta nousi haastattelun runkoon suurin kehitysehdotus ja tämän ehdotuksen pohjalta lopulliseen malliin lisäsin verkostokartan käytön osana lapsen haastattelua. Jatkokehittämistä ajatellen työryhmien haastatteluista nousi toive sisällyttää kiireellisten ja avoimuuden sijoitusten arvioinnin loppuraportin lomakkeen luominen Nappula-kirjaamisohjelmaan.

Haastattelujen jälkeen analysoin työryhmien tekemiä kehitysehdotuksia. Havaittiin, että ehdotukset eivät olleet ristiriidassa keskenään, vaan itse asiassa työryhmien tekemät muutokset arviointimalliin olivat hyvin samansuuntaisia ja toisiaan täydentäviä. Tämän johdosta muutostoiveita ei tarvinnut ryhtyä arvottamaan toisiinsa nähden, vaan kykenin muokkaamaan arviointimallia suoraan työryhmien toiveiden mukaisesti. Siirsin kaikki työ-

ryhmien tekemät muutokset yhteen alustavan arviointimallin tiedostoon ja yhtenäistin mallin tekstiosiot. Esittelen tarkemmin syntyneen arviointimallin sisältöä luvussa 7.

7 ARVIOINTIMALLI

7.1 Aineiston ja kirjallisuuden varaan rakentunut arviointimalli

Paasikiven nuorisokylän työntekijät toivat haastatteluissa esiin, että arviointimalliin tulisi sisällyttää arvioinnin kannalta yksinkertaisetkin ja itses-tään selvät työn vaiheet. Kaikki arvioinnissa tehtävä työ tuli siis tehdä näkyväksi. Tämän vuoksi tein arvioinnin mallin, jossa on pelkistetyn yksinker-taisesti kirjattuna kaikki arvioinnin vaiheet. Fyysisesti malli on kansio, jossa arviointimalli on kuvattu kohta kohdalta. Kansiossa on liitteet mukaan luet-tuna 18 sivua. Tein Jukolan ja Lehtolan osastoille omat arvioinnin kansiot ja toimitin ne nuorisokylän työntekijöille 22.5.2015, kun kävin talon yhteis-sessä työntekijäkokouksessa esittelemässä valmiin arviointimallin. Toimitin nuorisokylään samalla arviointimallin sähköisen version, jota työntekijät voivat tulevaisuudessa muokata arviointityön tarpeiden muuttuessa. Te-kemäni arviointityön malli on liitteenä 4.

Alaluvuissa 7.2–7.6 esittelen syntyneen arviointimallin sisällön, joka ete-nee työntekijöiden haluamalla tavalla aina lapsen tulosta lopullisen arvi-oinnin kirjoittamiseen. Alalukujen otsikot noudattavat arviointimallin otsik-koja ja tummennetut otsikot arviointimallin väliotsikoita. Tummennettujen otsikoiden alla peilaan haastattelussa esille nousseita ajatuksia ja teemoja lähdekirjallisuudesta löytyneeseen tietoon. Arviointimalli on rakentunut haastatteluaineiston ja lähdekirjallisuuden välille syntyneen keskustelun varaan.

7.2 Sijoituksen eteneminen

Lapsen tulo Paasikiven nuorisokylään

Ennen lapsen tuloa sijoituspaikkaan täytyisi mahdollistaa lapsen ja per-heen käynti sijoitusyksikössä. Käynnin tarkoituksena on molemminpuoli-nen tutustuminen. (Aho 2009, 85.) Sosiaalityöntekijän tulisi valmistella perhettä tutustumiskäyntiä varten ja olla myös itse läsnä käynnillä. Pää-sääntöisesti tutustumiskäynnillä käydään läpi lapsen kasvattamiseen ja

huoltoon liittyviä periaatteita, sijoituspaikan fyysiset puitteet sekä lapselle ja perheelle tarjottavia tuen muotoja. Tutustumiskäynti antaa sijoituspaikan työntekijöille mahdollisuuden tutustua lapseen ja perheeseen ennen sijoitusta ja se sitouttaa lasta ja perhettä tulevaan sijoitukseen. Kun perhe kokee tullessa kuulluksi lastensuojeluprosessin ja sijoituksen suunnittelu- vaiheen aikana, on yhteistyö sijaishuollon työntekijöiden kanssa helpompi aloittaa. (Heinjoki, Heinonen, Kiiskinen, Mikkola, Ollila & Peitsalo 2005, 34–35.) Jos halutaan toteuttaa mahdollisimman pehmeä siirtyminen sijaishuoltoon, lapselle voidaan tarjota myös mahdollisuutta viettää joitakin viikonloppuja sijaishuoltoon ennen varsinaista sijoitusta (Taskinen 2010, 132).

Onnistuneen sijoituksen pohjalla on lapsen hyvä vastaanottaminen sijaishuoltoon. Lapsen kanssa olemiseen täytyy löytyä riittävästi työntekijöiden aikaa varsinkin sijoituksen alussa. Tuen ohella lapsi tarvitsee myös omaa rauhallista aikaa kriisistä toipumiseen ja uuteen tilanteeseen totutteluun. Uudet aikuiset, uusi elinympäristö, muut lapset, säännöt, ja uudet elämäntavat edellyttävät lapselta valtavaa sopeutumiskykyä. Lapsen turvallisuudentunteen vahvistamiseksi hän tarvitsee lohtua, läsnäoloa ja aikaa toipua. Työntekijän on oltava kärsivällinen etsiessään sopivia hetkiä lapsen kanssa työskentelyyn, tilanteen läpikäyntiin ja tulevaisuuden miettimiseen. (Känkänen 2013, 268.)

Oman tulevaisuuden epä tietoisuus vaikuttaa suoraan lapsen yhteistyökykyyn ja turvallisuudentunteeseen (Barkman 2013, 279). Tämän vuoksi sijaishuoltoon tullessa lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen tätä turvallisuudentunnetta on vahvistettava kaikin mahdollisin keinoin. Lapsen omat vaatteet ja tavarat ovat tärkeitä ja sijaishuoltoon tullessa on varmistettava, että lapsi saa sijoituspaikan sääntöjen puitteissa tuoda mukanaan sellaiset tavarat ja vaatteet, jotka tuovat hänelle turvaa ja tuttuuden tunnetta. (Taskinen 2010, 132.)

Haastattelussa nuorisokylän työntekijät korostivat sitä, että sijoituksen alkuvaiheeseen ja lapsen tuloon täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Lapselle ja perheelle tule mahdollisuuksien mukaan järjestää mahdollisuus

tutustumiskäyntiin ennen sijoitusta. Käynnin aikana lapsi voi osaston ja käytänteiden lisäksi tutustua myös omaohjaajaansa. Työntekijät pitivät tärkeänä, että ennen lapsen tuloa hänelle on laitettu valmiiksi huone, jonka sisustamisessa lapsi voi olla mukana mahdollisuuksien mukaan. Lapsen tulovaiheeseen liittyy paljon käytännön asioita: lomakkeiden täyttämistä, lupa-asioiden läpikäyntiä, mahdollisten rajoitustoimenpiteiden toteuttamista ja sääntöjen läpikäyntiä. Lapsen henkilökohtainen huomioiminen ei kuitenkaan saa hukkaa lomakkeiden ja rutiinien alle. Sijoituksen alkuvaiheessa tärkeintä on huolehtia siitä, että lapsella on mahdollisimman turvallinen olo.

Kirjaaminen

Fokusryhmähaastattelujen ensimmäisellä kierroksella työntekijät toivat esiin, että loppuarvioinnin tekemistä helpottaa, kun Nappulaan on tehty tarkat ja laadukkaat raporttimerkinnät. Raporttimerkintöihin nojaten on helppo kirjoittaa sosiaalityöntekijälle loppuraporttia arvioinnista. Työntekijät korostivat, että raporttimerkinnöissä on mahdollista painottaa niitä asioita, joihin lapsen sijoituksen aikana halutaan erityisesti kiinnittää huomiota. Esimerkiksi jos lapsen sijoittaminen johtuu koulunkäymättömyydestä ja päihteiden runsaasta käytöstä, tulee raporttimerkintöihin kirjoittaa tarkasti havaintoja liittyen koulunkäyntiin ja päihteisiin.

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun työntekijöiden tulee kirjata asiakirjoihin kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä ne tiedot, jotka ovat toimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen ja seurannan kannalta tarvittavia (Lastensuojelulaki 417/2007, 33 §). Dokumentointi ja kirjaaminen tekevät lastensuojelutyötä näkyväksi. Jos työtä ei kirjata, tärkeät yksityiskohdat katoavat. Kirjaamaton työtä on mahdotonta tavoittaa ja tarkastella jälkikäteen muistinvaraisesti. Kirjatessaan työntekijä myös jäsentää tekemäänsä työtä. Hyviä kirjaamisen käytänteitä ovat muun muassa reaaliaikainen kirjoittaminen välttäen muistikuvia, asiakkaan ottaminen mukaan kirjoittamisen prosessiin sekä tietoinen ja hallittu moniääninen kirjoittaminen. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2007, 11, 47.) Tarve hyvään dokumentointiin nousee työn

sisältä, tarpeesta tukea asiakkaan arjessa selviytymistä ja hyvinvointia (Kääriäinen 2003, 179).

Lastensuojelun kirjallisia dokumentteja kirjatessa on hyvä ottaa huomioon, että kirjaukset perustuvat faktamateriaalille, eivät työntekijän mielipiteisiin. Kirjauksissa tulee ilmetä kuvauksia tilanteista, tapahtumista ja asioista, joilla on merkitystä lapsen tilanteen ratkaisun kannalta. Kirjauksissa tulee myös näkyä, kuka havainnon on tehnyt, miten havainnot on suoritettu ja missä tilanteessa. Kirjauksissa tulee välttää työpaikan ”slangin” käyttöä ja niissä ei tule korostaa vain negatiivisia asioita, vaan tuoda myös positiivisia seikkoja ja lapsen ja perheen vahvuuksia esiin. (Räty 2004, 96–97.) Lastensuojelu herättää tunteita kaikissa osapuolissa. Myös työntekijöillä on lupa tuntea, mutta asiakaskirjaukset eivät saa perustua näihin tunteisiin, eikä työntekijän tunnetila saa välittyä kirjauksiin. (Kääriäinen 2003, 181.)

Terveystarkastus

Lastensuojelulain mukaan lapsen terveydentila on tarkastettava lapsen tullessa sijaishuoltoon, ellei terveydentilasta ole käytössä muutoin riittäviä tietoja (Lastensuojelulaki 417/2007, 51 §). Laki koskee kuitenkin vain sijaishuoltoa, eikä näin ollen terveystarkastusta ole välttämätöntä tehdä kiireellisissä tai avohuollon sijoituksissa. Paasikiven nuorisokylässä on kuitenkin pyritty tekemään terveystarkastus myös lyhytaikaisesti sijoitetuille lapsille. Työntekijöiden kokemusten mukaan tämä on kuitenkin haastavaa, sillä Keravan terveyskeskus ei ole ottanut muiden kuntien asukkaita lääkärin tarkastukseen ilman maksusitoumusta. Maksusitoumuksen saaminen lapsen kotikunnasta on kokemusten mukaan kestänyt kuitenkin niin kauan, että käytännössä lapsen kiireellinen tai avohuollon sijoitus on jo lakanut, kun maksusitoumus vihdoin astuu voimaan. Arviointimalliin tein kuitenkin oman kohdan terveystarkastukselle ja kirjasin myös maininnan, että terveystarkastus voidaan tehdä myös yksityisessä lääkärikeskuksessa.

Lähiverkoston kartoitus

Lapsen tullessa Paasikiven nuorisokylään hänen elämänsä pyritään säilyttämään mahdollisimman arkisena ja normaalina. Tähän arkeen sisältyy koulunkäynti, yhteys perheeseen, sukulaisiin ja muihin läheisiin, mahdolliset hoitotahot sekä harrastukset. Läheiset ihmissuhteet pitävät yllä lapsen emotionaalista turvallisuutta ja hyvinvointia. Perhe on lapselle tärkeä, mutta lapsen perhesuhteita ei aina määritä asuminen samassa taloudessa tai biologinen sukulaisuussuhde. Tämän vuoksi on hyvä kysyä lapselta itseltään, ketkä ihmiset hän katsoo kuuluvaksi perheeseensä. (Jokinen, Malinen, Pirskanen, Moilanen, Rautakorpi, Harju-Veijola, Notko & Kuronen 2013, 196.) Känkänen (2013, 269) korostaa, että lastensuojelun työntekijöiden tehtävä on pitää huolta siitä, että lapsen elämässä on riittävästi sellaisia asioita, jotka tuovat hänelle iloa ja hyvää oloa. Työntekijät painottivat haastatteluissa, että sijoituksen alussa on tärkeää kartoittaa lapsen arjen kannalta tärkeät lähiverkostot ja niiden yhteystiedot. Yhdessä lapsen, lapsen vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa on myös mietittävä, mitkä lapsen verkostot ovat sellaisia, jotka ovat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta haitallisia. Sukulaisten ja ystävien verkostoa kartoitettaessa on otettava huomioon myös salassapitosäännökset liittyen esimerkiksi siihen, saako kaikille sukulaisille tai perheenjäsenille kertoa lapsen olinpaikkaa.

Työntekijät eivät muistaneet yhtäkään sijoitettua asiakasta, jonka koulunkäynti olisi keskeytynyt sijoituksen vuoksi. Sijoitettuja lapsia on kuljetettu työntekijöiden toimesta lapsen omaan kouluun huolimatta välimatkasta sijoituspaikan ja koulun välillä. Sijoituksen edetessä on aikataulujen vuoksi kyetty neuvottelemaan myös taksikyydityksiä niille lapsille, joiden oma koulu on kaukana. Sijoitettuja lapsia on myös kuljetettu mahdollisiin hoitotahoihin, jos tapaamisaikoja on sovittu jo ennen sijoitusta. Sijoitetuilla asiakkailla on ollut hoitokontakteja erikoissairaanhoidon sekä lasten- ja nuorten psykiatrisille poliklinikoille että somaattisen sairaanhoidon osastoille, erilaisiin terapiaihin ja perusterveydenhuoltoon, kuten hammashuoltoon. Nuorisokylässä on myös pyritty mahdollistamaan lapsen osallistuminen harrastustoimintaan.

Päihdekartoitus ja riippuvuuksien testaaminen

Addiktioilla eli riippuvuuksilla on kaksi puolta. Toisaalta ne vapauttavat ja tuottavat nautintoa, toisaalta vangitsevat ja aiheuttavat kärsimystä. (Raento & Tammi 2013, 9.) Riippuvuus ei ole synnynnäistä. Tosin geneettisillä tekijöillä on vaikutusta siihen, kuinka altis yksilö on addiktoitumaan johonkin päihteeseen. Henkilön ominaisuuksien ja ympäristöehtojen vuorovaikutuksesta syntyy yksilön toiminta, jossa riippuvuus saattaa muodostua. Riippuvuus perustuu usein nopeisiin mielialavaikutuksiin, joita tietyt aineet tuottavat. Näiden aineiden avulla ihmiset pyrkivät nostamaan mielialaansa tai ainakin lievittämään pahaa oloaan. Toistuva turvautuminen mielialaa hetkellisesti kohottaviin aineisiin ei kuitenkaan ratkaise ongelmaa, vaan riippuvuus vain syvenee aiheuttaen terveydellistä, taloudellista ja sosiaalista haittaa. (Koski-Jännes 2014, 94–95.)

Päihteiden käyttöä on haluttu rajoittaa sekä kansainvälisillä yleissopimuksilla että kansallisen lainsäädännön ja päihdepolitiikan avulla, sillä tajuntaan vaikuttavat aineet tuottavat mielihyvän lisäksi monenlaista haittaa sekä käyttäjille itselleen että muille (Koski-Jännes, Holma, Hirschovits-Gerz & Raitasalo 2013, 51). Suomen lainsäädännössä päihteisiin ja alaikäisiin suhtaudutaan hyvin tiukasti. Alle 18-vuotias ei saa pitää hallussaan, eikä hänelle saa myydä alkoholituotteita, eikä hänelle saa myydä tupakkatuotteita. (Alkoholilaki 1143/1994, 16 §, 34 §; Tupakkalaki 693/1976, 10 §.) Huumeet on Suomen laissa kriminalisoitu täysin (Huumausainelaki 373/2008, 5 §). Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen teettämän kouluterveyskyselyn mukaan suomalaisten peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten ja toisen asteen koulutuksessa olevien ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoiden humalahakuinen juominen ja tupakointi ovat selkeässä laskussa, kun katsotaan tilastoja vuosien 2000 ja 2013 välillä. Toisaalta nuuskan käyttö varsinkin poikien keskuudessa on nousussa ja huumausaineiden kokeilu on kääntynyt laskuun vain lukiota käyvien poikien kohdalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015a.) Vaikka tilastollisesti päihteidenkäyttö on suomalaisnuorten keskuudessa vähentymässä, lastensuojelussa sekä nuorten että vanhempien päihteiden käyttö kuitenkin näkyy, kuten totesin luvussa 3.4.

Suomalaiset lapset saavat runsaasti erilaisia vaikutteita ympäristöstään ja tulevat jo varhain tietoisiksi alkoholiin liitetystä myönteisistä mielikuvista, sillä ympäröivä yhteiskunta on tulvillaan alkoholia. Hallittuun alkoholinkäyttöön ohjaaminen nähdään kulttuurissamme vanhempien kasvatustehtäväksi. Tähän kasvatustehtävään vaikuttavat vanhempien omat lapsuuden kokemukset aikuisten päihteiden käytöstä, vanhempien omat juomatavat ja lapsen päihdekokeilut. Tutkimusten mukaan vanhemmilla ja kodin olosuhteilla on suuri vaikutus nuoren päihteidenkäyttöön. Omalla käytöksellä esimerkkinä toimimisen lisäksi vanhempien tehtävä on olla aktiivinen lapsen juomisen kontrolloija ja ohjaaja. Vanhemmat vaikuttavat olennaisesti siihen, minkä ikäisenä lapsi alkaa käyttää alkoholia ja he voivat rajoittaa lapsen alkoholin käyttöä sekä keskustella ja antaa neuvoja lapselle. (Raitasalo & Holmila 2014, 196–197.)

Työntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että nuorisokylään on sijoitettu jonkin verran sellaisia lapsia, joilla on ollut päihdekokeiluja. Joidenkin kii-reellisten sijoitusten perusteena on ollut jopa lapsen runsas päihteiden käyttö. Työntekijät toivoivat, että uudessa arviointimallissa otettaisiin huomioon päihteiden käyttö ja niiden käytön kartoitus. A-klinikkasäätiön Nuortenlinkki-verkkopalvelu on hankkeena käynnistynyt nuorille suunnattu sivusto, josta löytyy muun muassa hyödyllistä tietoa päihteistä. Verkkosivulla on yksinkertaisia ja lyhyitä testejä, jotka on suunnattu nuorille. (A-klinikkasäätiö 2015.) En lähtenyt luomaan arviointimalliin uusia päihdekar-toituksen välineitä, vaan työntekijöiden toiveiden mukaisesti liitin malliin linkin Nuortenlinkki-verkkopalveluun, jossa nuori voi yhdessä työntekijän kanssa tehdä erilaisia riippuvuuteen liittyviä testejä. Verkkosivujen testien vastauksista saa kattavan palautteen, joka voi toimia pohjana keskusteluissa nuoren, perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa tai testien tuloksia voi käyttää suoraan viitattavana aineistona, kun työntekijä kirjoittaa arviota nuoren elämäntilanteesta.

Lapsen haastattelu

Lapsen on saatava realistinen käsitys sijoitukseen johtaneista tapahtumista ja sitä edeltäneistä elämänvaiheista voidakseen suuntautua tulevaisuu-

teen (Klap 2005, 80). Lapsen kanssa tulee keskustella tilanteen herättämistä tunteista ja käydä läpi, millä tavoin häntä ja perhettä tuetaan tulevaisuudessa. Erityisen tärkeää on myös saada lapsi kertomaan omista näkemyksistään ja tunteistaan. Työntekijän tulee tarjota tähän riittävästi mahdollisuuksia ja varmistaa, että keskustelutilanteet ovat lapselle turvallisia. Tunteiden ja kokemusten läpikäynti on lapselle rankka kokemus ja se voi pahimmillaan aiheuttaa lapselle hylkäämisen kokemuksen. Työntekijän ammatillisella avulla tilanne voi olla lapselle kuitenkin eteenpäin kantava. Lapsen mielipiteiden ja ajatusten kuunteleminen osoittaa lapselle, että hänestä välitetään ja hän on tärkeä. (Känkänen 2013, 267.)

Kuten jo mainitsin luvussa 6.3, suurimman muodonmuutoksen fokusryhmähaastattelujen toisella kierroksella koki lapsen haastatteluun suunniteltu lomake. Olin luonut alustavan rungon haastattelulle sen pohjalta, mitä työntekijät ensimmäisellä haastattelukierroksella kertoivat kokevansa tärkeäksi lapselta saatavaksi tiedoksi arviointia tehdessä. Haastatteluiden toisella kierroksella työntekijät kuitenkin kokivat, että haastattelun kysymykset olivat hyvin negatiivissävytteisiä ja halusivat kääntää haastattelun positiivisemmaksi. Työntekijät hioivat kaikki kysymykset läpi uudestaan ja lapsen haastattelu koki suuren muodonmuutoksen työntekijöiden käsissä. Työntekijät kokivat, että haastattelun tekeminen yhdellä istumalla ja kysymys-vastaus -periaatteella ei lasten kanssa työskennellessä onnistu. Työntekijöiden mielestä on mielekkäämpää suorittaa haastattelua jutustelun arjen askareiden lomassa, jolloin haastattelusta jää puuttumaan turha jäykkyys. Kirjasin ohjeistuksen tästä arjessa tehtävästä haastattelusta valmiiseen malliin.

Kysymysten lisäksi työntekijät toivoivat haastatteluun jotakin toiminnallista ja totesivat, että verkostokartta on ollut hyödyllinen työväline kartoitettaessa lapselle läheisiä ihmisiä. Naapilan (1999) mukaan verkostokartta on ruotsalaisten verkostoterapeuttien Bronfenbrennerin kehitysekologisen teorian pohjalta kehittämä työskentelymalli. Verkostokartta piirretään paperille niin, että lasta pyydetään piirtämään itsensä keskelle paperia ja hänelle tärkeät ihmiset sitä lähemmäksi, mitä tärkeämmäksi lapsi heidät itselleen kokee. (Naapila 1999, 157.) Bronfenbrennerin ekologisen kasvatus-

teorian ydinajatus on, että yksilö voidaan ymmärtää vain osana omaa ympäristöään. Erityisesti teoria käsittelee sitä, miten lapsen ja ympäristön vuorovaikutusprosessi syntyy ja toimii. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 18.)

Haastatteluissa selvisi, että nuorisokylän työntekijät ovat käyttäneet verkostokartta-menetelmää vuosien aikana hyvin erilaisin tavoin. Tärkein menetelmän anti kuitenkin koettiin olevan se, että verkostokartan avulla työntekijän on helppo hahmottaa lapsen perhe ja elämään kuuluvat tärkeät ihmiset. Loin työntekijöiden toiveiden pohjalta lopulliseen arviointimalliin nuorisokylässä käytettävän version verkostokartasta, mikä pohjautuu Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen verkostokarttaan (kts. Terveystien ja hyvinvoinnin laitos 2015). Tein malliin ohjeen verkostokartan käyttöön ja valmiit pohjat lasten kanssa tehtäviin karttoihin. Työntekijät pitivät tätä valmista verkostokarttatyöskentelymahdollisuutta hyvänä lisänä arviointityössä ja lapsen haastattelussa.

Kotiharjoittelut

Lapsen elämän keskeisimmät ihmiset ovat hänen perheenjäsenensä. Vaikka lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, perheen vaikutus lapseen ei lopu. Lapsen perheellä ja vanhemmilla on suuri vaikutus siihen, miten lapsi suhtautuu ja sopeutuu sijoituspaikkaan ja häntä hoitaviin uusiin aikuisiin. Tämän vuoksi on tärkeää, että perheiden kanssa tehdään sijoituksen aikana tiivistä yhteistyötä ja siteitä lapsen ja perheen välillä ei estetä ja katkaista vaan päinvastoin tuetaan ja tarvittaessa autetaan muodostumaan uudelleen. (Karppinen 2001a, 72.) Työ vanhempien kanssa kiireellisessä ja avohuollon sijoituksessa painottuu vanhemmuuden arviointiin ja kontrollointiin. Kontrollointi näkyy käytännön työssä esimerkiksi tarkistuskäynteinä ja vanhempien ja lapsen kanssakäymisen rajoittamisena. (Laakso 2009, 259.)

Lastensuojelulain mukaan sijoitetulla lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä ja läheisiin ihmisiin. Lain mukaan perheellä ja läheisillä on oikeus vierailta sijoituspaikassa ja lapselle on turvattava mahdollisuus tavata

kasvun ja kehityksen kannalta tärkeitä henkilöitä myös sijaishuoltoapaikan ulkopuolella. Lapsella on myös oikeus pitää yhteyttä perheeseensä ja läheisiin esimerkiksi puhelimitse. Lain mukaan sijaishuoltoapaikan tulee tukea ja edistää tätä yhteydenpitoa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 54 §.) Sijoituspaikan työntekijöiden tulee sijoituksen aikana varmistaa lapsen ja vanhemman suhteen säilyminen. Lapsen käynnit kotona on mahdollistettava ja yksi sijoituksen tavoitteista on vanhemman ja lapsen suhteen muuttaminen sellaiseksi, että lapsen palaaminen kotiin mahdollistuu. (Laakso 2009, 221.) Lastensuojelulain mukaisesti sijoituksen tavoite on oltava se, että kodin olosuhteet muuttuvat niin, että lapsen on turvallista palata takaisin kotiin (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §).

Fokusryhmähaastattelujen toisella kierroksella Jukolan työryhmästä nousi ajatus, että aiemmin nuorisokylässä käytössä ollut kotiloma-termi muutetaan kotiharjoitteluksi. Kirjoitin tästä muutoksesta tarkemmin luvussa 6.3. Paasikiven nuorisokylän työntekijöiden mukaan kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitetut lapset ovat viettäneet sijoituksen aikana viikonloppuja kotona perheensä luona aktiivisesti. Käytäntönä on ollut, että sijoituksen ensimmäinen viikonloppu vietetään osastolla, jotta lapsi saa rauhassa asettua ja totutella osaston käytäntöihin. Lapsen vanhemmat ja muut läheiset saavat kyllä vierailla osastolla tänä viikonloppuna.

Nuorisokylän käytäntönä on ollut, että kotiharjoittelusta ja niiden määrästä sijoituksen aikana sovitaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Ennen ensimmäistä kotiharjoittelua lapsen kotiin on tehty kotikäynti, jossa on kartoitettu kotioloja. Kotikäynnillä on ollut mukana usein kaksi työntekijää. Käynnin tarkoituksena on selvittää, onko lapsen koti sellainen, että lapsi voi siellä turvallisesti viettää esimerkiksi viikonlopun. Lapsen turvallisuuden liittyy muun muassa vanhempien päihteettömyys ja kodin asuttavuus. Käytännössä kotikäynti on tehty usein samalla, kun lapsi on viety ensimmäiselle kotiharjoittelulle. Työntekijät toivat kuitenkin esiin, että näin toimitaessa työntekijöiden tulee olla melko varmoja siitä, että lapsi voi jäädä kotiin kotikäynnin jälkeen. Näin varmistetaan se, ettei lapselle tuoteta turhaan pettymystä, jos kotiin ei voi jäädäkään. Työntekijöiden mukaan kotiharjoitteluiden tavoitteena arvioinnin kannalta on kartoittaa lapsen toimi-

mista kotona ja vanhempien kanssa. Lisäksi kotiharjoittelujen sujuminen antaa arvokasta näyttöä siitä, voiko lapsi palata takaisin kotiin sijoituksen jälkeen. Kotiharjoitteluista ja niiden sujumisesta on näin ollen kirjattava tarkat raporttimerkinnät Nappula-kirjaamisohjelmaan, jotta lopullinen arviointiraportti voidaan kirjata pohjautuen näihin merkintöihin.

Työntekijät kertoivat, että joidenkin asiakkaiden kohdalla on käytetty kotisopimusta, johon on ennen jokaista kotiharjoittelua kirjattu ylös kotona noudatettavat säännöt. Näin on varmistuttu siitä, että lapsi ja vanhemmat ovat tietoisia niistä raameista, joiden puitteissa kotona vietetty aika tulee viettää. Kotisopimukseen on myös kirjattu ne toimenpiteet, joihin ryhdytään, jos sopimukseen kirjattuja sääntöjä rikotaan. Esimerkkinä työntekijät kertoivat sopimuksesta, jossa sääntönä ollut päihteettömyyttä ei ollut kyetty vanhempien toimesta noudattamaan kotiharjoitteluna aikana, jolloin harjoittelu oli sopimuksen mukaisesti keskeytynyt ja lapsi oli työntekijöiden toimesta haettu takaisin osastolle. Kerron arviointimalliin päätyneestä kotisopimuksen mallista tarkemmin luvussa 7.6.

7.3 Työntekijöiden roolit

Paasikiven kahdella ympärivuorokautista hoitoa tarjoavalla osastolla on omat lähiesimiehensä. Jukola-osaston lähiesimiehen ammattinimike on vastaava ohjaaja ja Lehtolassa lähiesimiehen nimike on esimies. Kehittämishankkeeni aikana nuorisokylässä olleen Niemelä-osaston lähiesimiehenä toimi myös vastaava ohjaaja. Osastoilla on lähiesimiehen lisäksi kuusi ohjaajaa, joista jokainen voi toimia omaohjaajan roolissa. Lähiesimiehet eivät toimi omaohjaajina. Haastatteluissa työntekijät kertoivat, että kun osastolla vapautuu asiakaspaikka, pyritään lähiesimiehen johdolla jo valmiiksi miettimään, kuka työntekijöistä on seuraavan sijoitetun asiakkaan omaohjaaja. Näin ollen äkillisissäkin tilanteissa osataan jo uudelle sijoitetulle asiakkaalle, hänen perheelleen ja sosiaalityöntekijälle kertoa, kuka työntekijöistä toimii lapsen omaohjaajana.

Nuorisokylän koko hoitohenkilökunta, myös lähiesimiehet, tekevät vuoro-työtä, joten yhteistä pohdintaa ja yhdessä tehtyä arviointityötä voidaan

tehdä ainoastaan osastojen kokouksissa, joissa koko osaston henkilökunta on paikalla yhtäaikaaisesti. Henkilökunnan mukaan nämä osastokokoukset ovat tärkeitä arviointityön kannalta, sillä niissä voidaan kerrata yhteisiä linjoja ja tavoitteita arvioinnin osalta. Osastokokouksissa pyritään antamaan toisille työntekijöille palautetta heidän tekemästään työstä. Varsinkin arviointityötä tehdessä avoimen palautteen saaminen on tärkeää, sillä kii-reellinen ja avohuollon sijoitus ovat usein lyhytaikaisia ja työkavereilta saatu palaute omasta työstä ohjaa työskentelyä usein parempaan ja tehokkaampaan suuntaan. London (2015, 135) painottaakin, että julkisesti annettu palaute usein parantaa työsuoritusta ja työntekijöiden uskoa onnistumiseen työssään. Nuorisokylän työntekijät korostivat tiimityöskentelyn tärkeyttä arviointityössä. Vaikka päävastuu arviointityön tekemisessä on omaohjaajalla ja lähiesimiehellä, antaa jokainen työntekijä oman työpanoksensa arviointiin.

Vastaava ohjaaja/Esimies

Johtaminen sosiaalialalla ei ole yksiselitteinen alue ja se vaatii laajaa osaamista. Johtajan täytyy hallita kokonaisuuksia ja työhön sisältyy strategista johtamista, henkilöstön ja työyhteisön johtamista ja sosiaalialan perustehtävän tavoitteisiin tähtäävää johtamista. Sosiaalialalla työhön kohdistuu valtavasti tavoitteita ja kaikkia niistä ei ole mahdollista toteuttaa. Tämän vuoksi johtajalta vaaditaan kykyä priorisoida. Sosiaalialan haasteena on voimistuva monialaistuminen ja erikoistumisen lisääntyminen. Esimiesasemassa olevan työntekijän täytyy kyetä sopeutumaan tähän muuttuvaan kenttään. Sosiaalialan keskeisin resurssi on henkilöstö ja erityisesti sen osaaminen. Johtajien täytyy kiinnittää työssään huomiota sekä omaan että alaistensa osaamiseen, sen ylläpitoon ja kehittämiseen. (Niiranen, Seppänen-Järvelä, Sinkkonen & Vartiainen 2011, 13, 15, 19, 93.) Johtajan tehtävä on varmistaa, että henkilöstön osaaminen vastaa tämän päivän sekä tulevaisuuden tarpeita (Huotari 2009, 100).

Henkilöstön osaaminen ja sen kehittäminen sekä henkilökunnan pysyminen organisaatiossa ovat tulevaisuudessa yhä tärkeämpiä menestystekijöitä sosiaalialalla. Lähiesimiehellä on merkittävä rooli henkilöstövoimava-

rojen johtamisessa ja tällä on yhteys organisaation tavoitteiden saavuttamiseen. (Lammintakanen 2015, 239, 258.) Tästä syystä myös arviointityössä, kuten muussakin lastensuojelutyössä, esimiehen tehtävä on saada alaisensa tekemään mahdollisimman laadukasta työtä. Työntekijät näkivät Paasikiven nuorisokylän lähiesimiehen tehtävän arviointityössä olevan kokonaisuuden hallintaa. Esimiehen tehtävä on varmistaa, että arvioinnissa on otettu huomioon kaikki oleellinen ja tarvittava ja lapsen elämäntilanne ja tuen tarpeet on kartoitettu kattavasti ja huolellisesti. Esimiehen tehtävä on toimia omaohjaajan vahvana työparina.

Omaohjaaja

Omahoitajamenetelmä on lastensuojelun laitoshuollossa yksilöllinen hoito- ja kasvatuserämenetelmä. Menetelmässä nimetty työntekijä sitoutuu lapsen suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen hoitamiseen ja kasvattamiseen. Omahoitajasuhde on henkilökohtainen, ammatillinen ja kahdenkeskinen tunnesuhde, joka voi saada myös kiintymyssuhteen piirteitä, aikuisen tarjotessa omahoidettavalleen huolenpitoa, turvallisuutta, luotettavuutta ja jatkuvuutta. Omahoitajan tehtävä on auttaa lasta hahmottamaan kokemuksiinsa ja kehittämään minätoimintojaan ja taitojaan. (Karppinen 2001b, 14–16.) Lastensuojelun kentällä ja kirjallisissa lähteissä puhutaan sekä omahoitajista että omaohjaajista. Paasikiven nuorisokylässä on käytetty molempia termejä, mutta vakiintuneemman aseman on saanut omaohjaaja. Käytän jatkossa omaohjaaja-termiä, vaikka osassa lähdeeteoksista käytetään termiä omahoitaja.

Ahon (2009, 84) mukaan ”omaohjaajan osuus lapsen hoito- ja kasvatuserässä on lapsen laitossijoituksen tuloksellisuuden kannalta erittäin merkittävä.” Tolonen (2013) jatkaa, että lastenkodissa suhde luotettavaan aikuiseen on lapsen kasvun kannalta merkittävää. Usein lastenkodeissa sijoitetuilla lapsilla on yhdestä kahteen työntekijää, joihin he muodostavat läheisen ja tiiviin suhteen, jossa työntekijät saattavat saada vanhempiin liitettyjä merkityksiä. (Tolonen 2013, 181.) Omaohjaajasuhde alkaa, kun lapsi sijoitetaan laitokseen ja päättyy lapsen lähtiessä laitoksesta (Aho 2009, 84). Laakso (2009) kirjoittaa väitöskirjassaan tutkimuksen kohteena

olleista lastenkodeista, joissa lasten yksilöllinen huomiointi turvattiin omaohjaajatyöskentelyn avulla. Laakson mukaan omaohjaajan tärkein tehtävä on olla lapsen ja hänen perheensä asioiden asiantuntija. Omaohjaaja myös arvioi lapsen ja perheen kokonaistilannetta, tukee vanhemmuutta, kantaa päävastuun lapsen kotiutumisen lastenkotiin, on yhteydessä sosiaalityöntekijään ja osallistuu lasta koskeviin neuvotteluihin. Kirjallisten dokumenttien, kuten lapsesta tehtävien koosteiden ja arviointitieteellisten teko on myös omaohjaajan vastuulla. Omaohjaaja tukee lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä toimien lapsen kasvattajana ja hoitajana. (Laakso 2009, 79.)

Nuorisokylän työntekijöiden ensimmäisellä haastattelukierroksella omaohjaajalle annettiin samanlaisia tehtäviä, kuin Laakso luettelee väitöskirjassaan. Nuorisokylässä tehdään pääasiassa töitä pitkäaikaisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa, joten omaohjaajasuhteet voivat olla vuosien mittaisia. Arviointityössä suhde omaohjaajan ja sijoitetun lapsen välillä kestää kuitenkin huomattavasti lyhyemmän ajan, ellei lasta arvioinnin tuloksena oteta huostaan ja sijoiteta nuorisokylään, jolloin pyritään säilyttämään omaohjaajuus samalla työntekijällä kuin arvioinnin ajanakin. Haastatteluiden aikana työntekijät toivat esiin, että omaohjaajuuden perustehtävä ei muutu lapsen sijoituksen keston mukaan. Työntekijät pohtivat kuitenkin, että omaohjaajatyötä tehdään erilaisella intensiteetillä riippuen siitä, onko sijoituksesta arvioiden mukaan tulossa pidempi, vai lähteekö kiireellisesti tai avohuollon tukitoimena sijoitettu lapsi lyhyen ajan jälkeen pois nuorisokylästä. Omaohjaajasuhde perustuu luottamukselle ja työntekijä antaa suhteeseen aina jotakin itsestään. Työntekijät pohtivat, että työssä jaksamisen kannalta jokaiseen omaohjaajasuhteeseen ei kannata sukeltaa samalla voimalla ja antaumuksella.

Sinkkosen (2010) mukaan omaohjaajat ja muut lapselle läheiseksi muodostuneet ohjaajat joutuvat joskus toimimaan lapsen tunteiden vastaanottajina ja säiliöinä, kun pettymyksen ja raivon tunteet ja hylätyksi tulemisen pelko alkavat nousta pintaan. Usein sellaiset lapset, jotka ovat joutuneet pitkälti itse huolehtimaan itsestään tarvitsevat apua tunteidensa tunnistamisessa ja hallitsemisessa. Omaohjaaja saattaa olla lapsen elämän en-

simmäinen eheä ja katkeamaton kiintymyssuhde, joka saattaa sijoituksen edetessä muuttua jopa terapeutiseksi. Tärkeimpänä tekijänä omaohjaajuudessa Sinkkonen pitää sitä, että lapsi saa testata työntekijään oletustaan siitä, että työntekijä hylkää hänet, kun hän tarpeeksi raivoaa ja purkaa ahdistustaan. ”Vasta kun hän on kokenut, että häntä ei silloinkaan hylätä, hän uskaltaa alkaa luottaa aikuisiin”, Sinkkonen kirjoittaa. (Sinkkonen 2010, 9–11.)

Työntekijä

Yksi tärkeimpiä lastenkodin tehtäviä on arkinen huolenpito ja lapsen tavallisen arjen turvaaminen. Lastenkodissa tehtävän työn arki on kuitenkin tavallisuuden ja rutiininomaisuuden keskellä erityistä ja jännitteistä. Tilanteet muuttuvat nopeasti ja työntekijä joutuu reagoimaan yllättäviin tilanteisiin nojaten omaan ammatillisuuteensa, kekseliäisyyteen ja neuvottelukykyn. Työn luonne saattaa muuttua hetkessä. Tavallisen arjen eläminen, useiden tapahtumien päällekkäisyys ja äkillisistä muutoksista johtuva tiettyllä tavalla hoidetuksi ajatellun asian uudelleen ajattelu ja organisointi leimaavat lastenkodin työntekijän tavallista työpäivää. (Laakso 2015, 134–135, 140, 142.)

Paasikiven nuorisokylän kahdelle pitkäaikaista sijaishuoltoa tarjoavalle osastolle sijoitetaan ajoittain myös kiireellisesti tai avohuollon sijoituksena lapsia, vaikka tavoitteena on täyttää asiakaspaikat pitkäaikaisilla asiakkaila. Nuorisokylän työntekijöiden mukaan näissä tilanteissa osaston muutenkin hektinen arki järkkyy, sillä uusi asiakas muuttaa hetkeksi lapsiryhmän dynamiikkaa. Työntekijät joutuvat myös kiireellisen tai avohuollon sijoituksen alussa antamaan enemmän aikaansa uudelle asiakkaalle. Tällöin pitkäaikaiset asiakkaat jäävät vaille normaaliarjessa saamaansa huomiota. Tämä on pyritty nuorisokylässä minimoimaan sillä, että omaohjaajan rooli on ottaa kokonaisvastuu kiireellisesti tai avohuollon tukitoimena sijoitetusta lapsesta ja hoitaa mahdollisimman pitkälti hänen asioitaan ja arvioinnin suorittamista. Toiset työntekijät hoitavat arvioinnissa olevan asiakkaan kanssa ainoastaan kiireelliset asiat ja keskittyvät muuten pitämään osaston arjen mahdollisimman tavallisena ja tasaisena. Työntekijöiden

tehtävä on tietenkin tehdä sijoitetun lapsen arjen sujumisesta arviointia ja tehdä havaintojensa perusteella laadukkaita raporttimerkintöjä, mutta pääpaino lapsen asioiden hoitamisessa on omaohjaajalla. Kirjasin työntekijöiden toiveiden ja hyvien kokemusten perusteella arviointimalliin tämän roolijaon.

7.4 Sijoituksen aikana tehtävä perhetyö

Vanhempien haastattelut

Yksi lapsen elämän suurista asioista on hänen ajatuksensa ja tunteensa perhettään kohtaan. Sijoitetun lapsen käyttäytymisen ymmärtämiseksi on ymmärrettävä ensin lapsen perhesuhteita. Perhesuhteissa koetut pettymykset, menetykset ja hylkäämiskokemukset kohdataan usein sijoituksen kuluessa. (Klap 2005, 80.) Lapsesta ja hänen kehityksestään huolehtiminen on vanhemman tehtävä. Kykyyn olla vanhempi liitetään paljon ominaisuusvaatimuksia: älykkyys, kommunikaatiokyky, sosiaaliset valmiudet, arkielämän hallinta, turvallisuus, terveys, huolellisuus, oppimiskyky ja huolenpito itsestä. Yhdeksi tärkeimmäksi kyvyksi nähdään kuitenkin empatiakyky, eli taito havaita ja olla tietoinen toisten ihmisten tunteista ja toimia niiden mukaan. (Kantojärvi 2015, 192.) Yksi lastensuojelun keskeinen tehtävä on haastaa vanhemmat pohtimaan omaa vanhemmuuttaan ja toimintaansa vanhempana sekä tämän toiminnan merkitystä lapsen kannalta (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 23). Laakso (2009, 259) kutsuu lastenkodissa vanhempien kanssa tehtävää työtä vanhemmuustyöksi, johon kuuluu kasvatuskumppanuus, vanhemmuuden kontrollointi ja vanhemmaksi houkuttelu.

Nuorisokylän kirjaamisohjelmassa on Taustoituselomake-niminen lomake, joka työntekijöiden mukaan on osittain käytössä pitkäaikaisten asiakkaiden vanhempien kanssa tehtävässä työssä. Osa työntekijöistä on kokenut lomakkeen käytön hyödylliseksi vanhempien kanssa. Lomakkeessa on erilaisia kysymyksiä liittyen lapsen taustaan, kokemuksiin ja tämänhetkiseen tilanteeseen. Lapsen elämäntilanteen kartoituksen kannalta on tärkeää ottaa huomioon vanhempien ajatukset ja kokemukset siitä, miksi lapsi on

sijoitettu lastenkotiin ja millaista apua lapsi ja perhe tarvitsevat kriisiytneessä tilanteessa. Haastattelujen ensimmäisellä kierroksella työntekijät toivoivat arviointimalliin työkalua, jonka avulla sijoitetun lapsen vanhempia olisi vaivatonta haastatella. Taustoituselomakkeen kysymykset sopivat tähän haastattelutilanteeseen hyvin, joten liitin sen osaksi arviointimallia. Vanhempien haastattelussa vanhempien kanssa käydään läpi Taustoituselomake ja täytetään se niiltä osin, kuin se on mahdollista. Haastattelu voidaan tehdä molemmille vanhemmille yhtä aikaa, tai esimerkiksi erotilanteessa vanhemmat voidaan haastatella myös erikseen.

Vanhemmuuden roolikartta

Perhetyötä painotetaan uudessa lastensuojelulaissa entistä enemmän. Lain mukaan lastensuojelun on tuettava vanhempia kasvatustehtävässä. (Lastensuojelulaki 417/2007 4 §.) Työntekijöiden haastatteluissa selvisi, että osa työntekijöistä on käyttänyt työnsä apuvälineenä Vanhemmuuden roolikarttaa. Työntekijöiden toive oli, että arviointimallisissa käytettäisiin Vanhemmuuden roolikartta -menetelmää jollakin tavoin hyödyksi. Työntekijöillä oli kokemus, että vanhempien kohtaaminen ja työskentely heidän kanssaan on yksi haastavimmista lastensuojelun ja arviointityön osista. Vanhemmuuden roolikartta tarjoaa tähän työskentelyyn työntekijöiden kokemuksen mukaan suuren avun.

Vanhemmuuden roolikartta on menetelmä, jonka Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän henkilökunta kehitti vuonna 1998. Vuotta myöhemmin menetelmään julkaistiin käyttäjän opas yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa. Menetelmä saavutti suuren kiinnostuksen koko maassa ja se levisi eri puolilla Suomea järjestettyjen lastensuojelun laatupäivien mukana. (Helminen 2001, 58.) Vanhemmuuden roolikartta on sittemmin saanut rinnalleen myös Parisuhteen roolikartta ja Itsenäistyvän nuoren roolikartta -nimiset menetelmät (Ylitalo 2011a, 8). Vanhemmuuden roolikartta rakentuu erilaisista rooleista, jotka ovat hierarkisessa suhteessa toisiinsa. Roolikartan päärooleja ovat motivaatoroolit, jotka jakautuvat alaroleiksi, joita kutsutaan tavoiteroleiksi. Hierarkian kolmas osa on tekoroolit. Roolit ja

niiden väliset suhteet on esitetty tarkemmin esimerkkien avulla kuviossa 9.

MOTIVAATIOROOLI	TAVOITEROOLI (Esimerkki)	TEKOROOLI (Mitä vanhempi tekee?)
•Huoltaja	•Ruoan antaja	•Vanhempi toimii niin, että lapsi saa riittävän ja terveellisen ravinnon.
•Rakkauden antaja	•Hyvän huomaaja	•Vanhempi antaa lapselle myönteistä palautetta. (esim. persoona, käyttäytyminen, suoriutuminen)
•Rajojen asettaja	•Turvallisuuden luoja	•Vanhempi rajaa lapsen leikkialueen ja valvoo, ettei lapsi joudu esim. ajotielle.
•Ihmissuhdeosaaaja	•Tunteiden hyväksyjä	•Vanhempi sallii lapsen ilmaista pettymyksensä kohtuullisella tavalla.
•Elämän opettaja	•Oikean ja väärän opettaja	•Vanhempi selvittää oikean ja väärän eron ja liittää esim. valehtelemiseen kohtuullisen seuraamuksen.

KUVIO 9. Esimerkki roolien hierarkiasta (Ylitalo 2011b, 13)

Vanhemmuuden roolit kehittyvät vähitellen vanhemmuuden myötä suhteessa ja vuorovaikutuksessa lapseen. Varhaislapsuudessa korostuvat, huoltajan, rakkauden antajan ja ihmissuhdeosajaan roolit. Leikki-ikäinen lapsi tarvitsee rajojen asettajaa. Kouluiässä lapsi opettelee sosiaalisia taitoja ja tarvitsee vanhemmalta elämän opettajan roolin. Murrosiässä lapsi tarvitsee erityisesti rajojen asettajaa ja ihmissuhdeosajaa. (Klap 2005,

83.) Parhaimmillaan vanhempi kykenee käyttämään rooleja joustavasti sen mukaan, mitä lapsi kehityksensä tueksi tarvitsee, mutta joskus joku rooli saattaa jäädä vanhemmalta kokonaan puuttumaan tai vanhempi saattaa käyttää roolia liian harvoin. Vanhemmuuden roolikartta - menetelmässä rooleille on annettu erilaisia kehitysasteita: sopivasti kehittynyt, ylikehittynyt, alikehittynyt, puuttuva ja vääristynyt. Tavoitteeksi rooleissa on aina asetettava sopivasti kehittynyt, koska silloin lapsi saa vanhemmalta tarvitsemaansa kasvatusta ja rajaamista ja vanhemman oma kokemus vanhemmuudesta muodostuu myönteiseksi. Menetelmän tavoitteena on löytää vanhemman roolien tasot ja auttaa vanhempaa korjaamaan toimintaansa niin, että roolit kehittyisivät sopivasti kehittynyt -tasolle. (Ylitalo 2001b, 13–15.)

Vanhemmuuden roolikartan keskeisin ajatus siis on, että roolikartta voi olla väline, jonka avulla vanhempi voi havaita omassa toiminnassaan niitä muutostarpeita, jotka nousevat esille lapsen kehityksen näkökulmasta (Ylitalo 2011b, 9). Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän verkkosivuille on rakennettu kattava tietopaketti Vanhemmuuden roolikartta - menetelmästä ja se käytöstä. Verkkosivuilta löytyy myös roolikartan Internet-versio, jonka avulla vanhempi voi testata omia rooleja suhteessa omaan lapseen. (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013.) Arviointimalliin liitin linkin Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän verkkosivuille ja ohjeen käyttää sivuilta löytyvää testipakettia työvälineenä vanhempien kanssa tehtävässä työssä. Testipaketti on kuitenkin melko laaja ja aikaa vievä, joten lyhytaikaisessa arviointityössä sen käyttöön ei ole välttämättä tarpeeksi aikaa. Tällöin roolikarttaa voi käyttää soveltaen vanhempien kanssa tehtävässä työssä.

Yhteydenpito sijoituksen aikana

Nuorisokylän työntekijöillä oli kokemus, että kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten vanhemmat pitävät aktiivisesti yhteyttä työntekijöihin ja kyselevät jopa päivittäin lapsen kuulumisia. Työntekijöiden kokemusten mukaan vanhemmille on tärkeää, että nuorisokylästä ollaan myös heihin aktiivisesti yhteydessä ja kerrotaan lapsen arjen sujumisesta

ja arvioinnin etenemisestä. Kirjasin arviointimalliin kohdan, jossa ohjeistetaan työntekijöitä olemaan aktiivisesti yhteydessä vanhempiin. Sijoituksen alussa voi myös sopia yhteydenpidosta sijoituspaikan ja vanhempien välillä tarkemmin.

7.5 Arvioinnit ja neuvottelut

Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijät korostivat sosiaalitoimen ja sijaishuoltopaikan välisen yhteistyön merkitystä onnistuneen arviointityön kannalta. Tiedonkulun tulisi olla vaivatonta ja selkeää. Nuorisokylän työntekijöiden haastatteluissa työntekijät taas kertoivat kokemuksistaan, jolloin sosiaalityöntekijää on ollut todella vaikea tavoittaa. Yhteistyössä nähtiin siis kehittämistyön tarve molemminpuolisesti. Sosiaalityöntekijät sanoivat tiedostavansa kiireen työssään, mutta totesivat kuitenkin, että se ei saa olla este laadukkaasti tehtävälle lastensuojelutyölle. Ratkaisuksi tähän yhteistyön vahvistamiseen lisäsin arviointimalliin kohdan, jonka mukaan nuorisokylän työntekijät ovat aktiivisesti yhteydessä sosiaalityöntekijään välineinään puheluiden lisäksi sähköposti, jonka kautta on helppoa hoitaa asioita, jotka eivät ole ehdottoman kiireellisiä.

Alkuarviointi

Tavatessani Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijöitä, molemmissa keskusteluissa nousi selkeästi esiin toive siitä, että lapsen elämäntilanteen arviointityö olisi hyvä aloittaa heti, kun lapsi sijoitetaan nuorisokylään. Sosiaalityöntekijöillä oli aiemmista sijoituksista sekä nuorisokylään että muihin sijoituspaikkoihin sellainen kokemus, että työntekijät odottavat ensimmäiseen neuvotteluun asti, että saavat sosiaalityöntekijöiltä ohjeita ja suunta- viivoja arviointia varten. Tämä menettelytapa vie kohtuuttoman suuren osan sijoituksen kestosta, joten olisi tärkeää, että arviointi aloitettaisiin jo ennen neuvottelua. Erityisesti Keravan sosiaalityöntekijät toivat esiin ehdotuksen, että nuorisokylän työntekijät tekisivät ennen ensimmäistä neuvottelua alkuarvioinnin, jonka pohjalta sijoituspaikka, sosiaalityöntekijä, lapsi

ja hänen vanhempansa voisivat yhdessä miettiä sijoituksen tavoitteita ja sijoitukseen johtaneita syitä.

Nimesin ensimmäiseen neuvotteluun tuotavan arvioinnin lapsen elämäntilanteesta alkuarvioinniksi. Nuorisokylän arviointimallin ensimmäisessä versiossa tämä alkuarviointi ja sen selitys olivat mukana ja selitin fokusryhmähaastatteluiden toisella kierroksella osastojen työntekijöille kohdan merkityksen ja sosiaalityöntekijöiden vaikutuksen kohdan syntyyn. Jokainen työryhmä hyväksyi alkuarvioinnin malliin ilman muutoksia. Työntekijät pitivät alkuarvioinnin tekemistä hyvänä ideana ja kokivat, että se helpottaa arvioinnin kokonaisuuden hahmottamista.

Ensimmäinen neuvottelu

Lastensuojelulain mukaan lapsen asioissa on järjestettävä neuvotteluja, joissa selvitetään lastensuojelun tarvetta ja järjestämistä. Lain mukaan neuvotteluihin voivat osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat henkilöt ja muut lapselle ja perheelle läheiset henkilöt. Lisäksi neuvotteluihin voidaan kutsua mukaan viranomais- ja yhteistyötahoja. (Lastensuojelulaki 417/2007, 31 §.)

Paasikiven nuorisokylän työntekijöiden kokemuksen mukaan ensimmäinen neuvottelu kiireellisesti sijoitettujen asiakkaiden asioissa pidetään toisella sijoitusviikolla. Avohuollon tukitoimena tehdyissä sijoituksissa neuvottelun ajankohta on joustavampi, sillä sijoitusta on usein kyetty suunnitella pitkään ennen lapsen tuloa nuorisokylään. Kiireellisesti sijoitettujen asiakkaiden kohdalla sijoitukseen on usein päädytty ilman ennakoitua ja pitkäjänteistä suunnittelua, jolloin neuvottelun ajankohta määräytyy sen mukaan, miten sosiaalityöntekijän, vanhempien ja muiden neuvotteluun osallistuvien osapuolien aikataulut sopivat yhteen. Neuvottelu on jouduttu joidenkin asiakkaiden kohdalla pitämään kahdessa osassa, kun lapsen vanhemmat ovat halunneet osallistua neuvotteluun ilman toisen vanhemman läsnäoloa.

Tavatessani Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijöitä kävi ilmi, että ensimmäiseen neuvotteluun valmistaudutaan sijoituspaikan taholta usein huonosti. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että ennen ensimmäistä neuvottelua sijoituspaikan työntekijät olisivat jo aloittaneet arvioinnin ja toisivat neuvotteluun näkemyksensä lapsen elämäntilanteesta ja sijoitukseen johtaneista syistä sekä havaintoja lapsen arjesta, perhesuhteista, voimavaroista, vahvuuksista ja tuen tarpeista. Tähän toiveeseen vastasin lisäämällä arviointimalliin kohdan lapsen alkuarviosta, josta kerroin tarkemmin edellä. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät toivoivat, että ennen ensimmäistä neuvottelua sijoituspaikan työntekijät keskustelisivat lapsen kanssa tulevasta neuvottelusta ja kyselisivät lapsen mielipiteitä ja toiveita neuvottelun suhteen. Nämä mielipiteet ja toiveet tulisi saattaa sosiaalityöntekijän tietoon ennen neuvottelua.

Sosiaalityöntekijät ja Paasikiven nuorisokylän työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että ensimmäisessä neuvottelussa sovitaan tarkemmin sijoituksen raameista ja suuntaviivoista. Neuvottelussa asetetaan sijoitukselle tavoitteet, jotka tehdään selväksi myös lapselle ja perheelle. Nämä tavoitteet ohjaavat myös nuorisokylän työntekijöiden ja erityisesti omaohjaajan työkentelyä sijoituksen aikana. Nuorisokylän työntekijät kertoivat kirjaavansa neuvotteluista pöytäkirjan Nappula-kirjaamisohjelmaan. Sosiaalityöntekijät kirjaavat neuvotteluista omat muistiinpanonsa, joiden pohjalta he kirjaavat asiakassuunnitelman. Osa sosiaalityöntekijöistä koki, että nuorisokylän työntekijöiden tekemästä pöytäkirjasta voi olla hyötyä asiakassuunnitelman tekemisessä, joten kirjasin arviointimalliin, että nuorisokylästä voidaan lähettää pöytäkirja sosiaalityöntekijälle tämän niin halutessa.

Lapsen asioissa voidaan järjestää useitakin neuvotteluja sijoituksen aikana. Näissä neuvotteluissa käydään läpi sijoituksen tavoitteita ja etenemistä. Nuorisokylän työntekijät olivat kuitenkin sitä mieltä, että arviointimalliin ei tarvitse kirjata erikseen näistä neuvotteluista ohjeistusta, sillä ensimmäinen neuvottelu on arvioinnin kannalta tärkein ja muut neuvottelut sujuvat ensimmäisen neuvottelun ohjetta mukailleen.

Hoitosuunnitelma

Lastensuojelulaissa kuvataan asiakassuunnitelman tekoa ja samassa pykälässä todetaan, että asiakassuunnitelmaa voidaan täydentää erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §). Paasikiven nuorisokylässä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa on käytetty pitkäaikaisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa siten, että työryhmä on omaohjaajan johdolla kirjannut hoitosuunnitelman sosiaalityöntekijän tekemän asiakassuunnitelman pohjalta. Suunnitelma on tehty Nappula-kirjaamisohjelman lomakkeeseen ja siihen on kirjattu pääpiirteet lapsen kasvatuksen tavoitteista ja keinoista. Esimerkiksi koulunsa aloittavan lapsen hoitosuunnitelmaan on voitu kirjata tavoitteeksi, että lapsi oppii heräämään itsenäisesti ja keino tavoitteen toteutumiseen on herätyskellon hankkiminen ja sen käytön opettelu lapsen kanssa. Kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen asiakkaiden kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ei ole käytetty. Ensimmäisellä fokusryhmähaastattelukierroksella työntekijät kuitenkin pohtivat, tulisiko hoito- ja kasvatussuunnitelmaa käyttää myös näissä lyhyissä sijoituksissa työvälineenä vahvistamassa työn suunnitelmallisuutta. Alustavaan arviointimalliin tein kohdan, jossa kehoitetaan omaohjaajaa tekemään hoito- ja kasvatussuunnitelma ensimmäisen neuvottelun jälkeen. Toisella haastattelukierroksella työntekijät olivat sitä mieltä, että hoito- ja kasvatussuunnitelman tekeminen on kannattava arviointimallin osa, joten jätin sen lopulliseen arviointimalliin.

Sijoituksen loppuarviointi

Haastatteluissa nuorisokylän työntekijät kertoivat, että kiireellisen ja avohuollon sijoituksen aikana sosiaalityöntekijän tulee arvioida lapsen ja perheen tilannetta ja tarvetta lastensuojelullisten toimenpiteiden jatkumiselle. Sijaishuoltopaikka antaa sijoituksen aikana oman arvionsa lapsen ja perheen tilanteesta ja toimittaa sosiaalityöntekijälle kirjallisesti oman näkemyksensä siitä, voiko lapsi palata takaisin kotiin, tarvitseeko perhe kotiin tarjottavia avohuollon tukitoimia tulevaisuudessa, vai onko lapsi otettava huostaan. Työntekijät totesivat ensimmäisellä haastattelukierroksella, että nuorisokylässä on kiireellisten ja avohuollon sijoitusten loppuvaiheessa

kirjoitettu kirjallinen loppuarvio lapsen ja perheen tilanteesta. Tässä loppuarviossa on käytetty runkona Helsingin sosiaalitoimen ohjetta arviointiraportista. Muut kunnat eivät ole antaneet tarkkoja määritelmiä arviointiraportin kulusta, joten myös muiden kuntien sijoittamien asiakkaiden kohdalla on käytetty Helsingin pohjaa.

Työntekijät kertoivat, että aiemmin loppuarviointi on tehty tietokoneen kirjoitusohjelmalla ja lähetetty sosiaalitoimeen. Tämä menettely ei ole ollut tietoturvallinen eikä käytännöllinen. Haastatteluiden toisella kierroksella tehtiin päätös siitä, että loppuarvioinnista tehdään Nappula-kirjaamisohjelmaan oma lomake, jota on helppo täyttää sijoituksen edessä. Työntekijät korostivat, että arvioinnin on perustuttava laadukkaisiin raporttimerkintöihin ja niihin menetelmiin, joita arvioinnin aikana on käytetty.

7.6 Arviointimallin liitteet

Arviointimallissa on kymmenen liitettä, jotka löytyvät myös tämän raportin liitteestä 4. Haastatteluiden toisella kierroksella työntekijät pohtivat, olisiko loogisempaa poistaa liitteet kokonaan ja lisätä niiden sisältö arviointimallin tekstiosuuden lomaan. Työntekijät tulivat kuitenkin siihen tulokseen, että arviointimalli etenee loogisemmin, jos mallissa on ensin selittävä tekstiosio ja liitteet, jotka ovat käytännön työvälineitä arviointityöhön, löytyvät vasta mallin lopusta.

Sijoituksen vaiheiden tehtävälista

Ensimmäisenä liitteenä mallissa on sijoituksen vaiheiden tehtävälista. Tämä lista oli yksi työntekijöiden kehitysehdotuksista arvioinnin tekoon haastatteluiden ensimmäisellä kierroksella. Työntekijät toivoivat selkeää listaa kaikista arvioinnin aikaisista työtehtävistä ja lomaketta, johon nämä tehtävät voisi merkitä tehdyksi. Loin alustavaan arviointimalliin tällaisen listan, jota muokattiin haastatteluiden toisella kierroksella. Lomakkeen avulla on helppo varmistaa, että arvioinnin kaikki kohdat tulevat tehdyksi ajallaan.

Uudet lomakkeet

Nuorisokylässä on ollut vuosia käytössä samat lomakkeet koskien lapsen tulovaihetta ja lupaa kuljettamiseen. Työntekijöiden toiveesta uudistin näitä lomakkeita ja tein ne ulkoasultaan sopiviksi uuteen arviointimalliin. Tulolomake täytetään heti lapsen tullessa nuorisokylään. Työntekijöiden mukaan lomaketta on joskus täytetty myös silloin, kun lapsi on tutustumassa nuorisokylään ennen sijoitusta. Lomakkeella kartoitetaan lapsen perustiedot ja työntekijät voivat täyttää sen osittain jo sosiaalityöntekijältä saamiensa esitietojen perusteella. Kuljetuslupalomakkeella huoltaja antaa nuorisokylän henkilökunnalle luvan kuljettaa lastaan nuorisokylän ja henkilökunnan autoilla. Kuvauslupalomaketta ei ole aiemmin nuorisokylässä ollut käytössä, mutta työntekijät kokivat, että kuvaamista koskeva lupa on ajankohtainen, sillä nuorisokylässä otetaan paljon valokuvia. Lupia kuvaamiseen on kysytty aiemminkin, mutta käytössä ei ole ollut yhtä yhtenäistä lomaketta, jonka nyt loin työntekijöiden toiveesta.

Lapsen haastattelu ja verkostokartta

Lapsen haastattelu -lomakkeesta kirjoitin jo alaluvussa 7.2. Haastattelun kysymysrunko on arviointimallin liitteenä, josta se on helppo kopioida, kun työntekijä ryhtyy haastattelemaan lasta. Haastattelun lomassa työntekijä voi käyttää työvälineenä verkostokarttaa, jonka ohjeet ja tarvittavat lomakkeet löytyvät liitteistä. Verkostokartan pohjana on käytetty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Verkostokarttaa (kts. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015b).

Kotisopimus

Kotiharjoittelusta tehdään lapsen ja perheen kanssa kotisopimus, johon kirjataan kotiharjoittelua koskevat raamit ja säännöt. Tein arviointimalliin liitteeksi kotisopimus pohjan, johon työntekijät voivat täyttää lapsen tiedot ja kotiharjoittelusta sovitut säännöt. Fokusryhmähaastattelun toisella kierroksella nuorisokylän työntekijät muokkasivat kotisopimuksen sanamuotoja, mutta pääkohdiltaan sopimus jäi sellaiseksi, kun sen alustavaan arviointimalliin tein.

Arviointilomakkeet

Arviointimallin liitteinä ovat myös arvioinnin lomakkeet, eli alku- ja loppuarvioinnin rungot. Alkuarviointi on epävirallisempi osa arviointia ja se voidaan tehdä muistiinpanon omaisesti ja esitellä ensimmäisessä neuvottelussa vapaamuotoisesti. Sijoituksen loppuarviointi on taas virallinen arviointilomake, joka täytetään Nappula-kirjaamisohjelman lomakepohjaan. Loppuarviointi lähetetään sosiaalityöntekijälle.

8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kehittämishankkeen tarkastelua ja arviointia

Mediassakin laajaa huomiota saaneet traagiset lastensuojelutapaukset ja resurssivajeet ovat vilkastuttaneet yhteiskunnallista keskustelua lastensuojelusta. Traagiset tapaukset ovat järkyttäviä, mutta niistä on osattava ottaa opiksi. Lastensuojelun tietopohjaa on vahvistettava erilaisten monitieteellisten tutkimusten ja kehittämishankkeiden avulla. Kehitystyön, tutkimuksen ja opetuksen sekä teorian ja käytännön vuoropuhelua on edistettävä, jotta yhteiskunta voi parantaa palvelujaan ja tarjota ihmisille laadukkaampia ja toimivampia ratkaisuja lasten ja perheiden parhaaksi. (Heino, Eronen, Kataja, Kestilä, Känkänen, Paananen, Pösö & Rainio 2013, 50, 67.) Muukkonen ja Paasivirta (2012, 17) kirjoittavatkin: ”Lastensuojelun osaamisen kehittäminen on nähty tärkeänä ja välttämättömänä jatkuvasti kasvavien asiakasmäärien ja monimutkaistuvien ongelmien äärellä.”

Kehittämishankkeellani halusin osallistua tähän yhteiskunnalliseen keskusteluun lastensuojelusta ja kehittää Paasikiven nuorisokylässä tehtävää arviointityötä. Nuorisokylän työntekijät sanoivat 21.11.2014 olleessa talonkokouksessa, että kaipaavat arviointityöhön selkeää työvälinettä, jonka avulla arviointityötä voi lähteä tekemään ilman epävarmuutta ja oman työn laadun kyseenalaistamista. Kehittämishankkeen tavoitteena oli saada aikaan työväline, joka on niin pelkistetty, yksinkertainen ja selkeä, että sen avulla uudetkin työntekijät voidaan perehdyttää tekemään laadukasta arviointityötä. Kehittämishankkeeni ei ole yhteiskunnallisesti ajatellen kovinkaan laaja, mutta sillä on suuri merkitys nuorisokylään sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä elämässä.

Hankkeen tavoitteena oli luoda toimiva arviointimalli ja sitä ohjeistava kansio Paasikiven nuorisokylään kiireellisesti ja avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten kanssa tehtävään arviointityöhön. Tämä tavoite toteutui ja kehittämishankkeen tuotoksena syntyi arviointityön malli. Arviointimallin toimivuuden näkee vasta käytännössä. Kehittämishankkeeni aikana en päässyt testaamaan mallin toimivuutta, sillä nuorisokylään ei sijoitettu uu-

sia asiakkaita kehittämishankkeeni aikana. Uskon kuitenkin, että malli toimii, sillä se on rakentunut vanhojen työskentelymallien pohjalle ja nuorisokylän työntekijät vakuuttivat ottavansa sen heti käyttöön. Työntekijät myös sitoutuivat mallin jatkokehittämiseen.

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää Paasikiven nuorisokylässä tehtävää arviointityötä ja tarkoituksena oli myös osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun lapsilähtöisen työn kehittämisestä. Paasikiven nuorisokylän arviointityö sai kehittämishankkeen myötä selkeyttä ja kirjatun työmenetelmän, jota jokaisen työntekijän on helppo noudattaa. Jo aiemmin käytössä olleita menetelmiä hyödynnettiin kirjallisen arviointimallin tekemisessä ja käytännössä arviointimalli rakentui siitä, että näkymättömästä työstä tehtiin näkyvää. Syntynyt arviointimalli on lapsilähtöinen ottaen huomioon myös asiakkaan perheen. Lastensuojelun laatukriteerit peräänkuuluttavat avoimia ja kirjattuja työmenetelmiä sijaishuoltopaikoissa ja tähän tarpeeseen kehittämishankkeeni vastaa.

Kehittämishankkeen viitekehyksenä toimi toimintatutkimus, joka soveltui hankkeeseen erinomaisesti, sillä toimintatutkimus on työelämälähtöistä ja keskittyy työskentelytapojen muuttamiseen ja kehittämiseen. Toimintatutkimuksen syklistyys sopi myös hyvin hankkeeseen, sillä laadukkaan arviointimallin tuottaminen vaati kehittämistyötä, sen arviointia ja uudelleen kehittämistä. Muun muassa Kember on käyttänyt toimintatutkimusta viitekehyksenään tutkiessaan yliopisto-opetuksen ja oppimisen keinoja ja tehokkuutta. Kemberin mukaan toimintatutkimus antoi tutkimukseen osallistuville mahdollisuuden reflektoida ja arvioida omaa työskentelyään. (Kember 2010, 213.) Näin kävi myös omassa kehittämishankkeessani. Paasikiven nuorisokylän työntekijät sitoutuivat hankkeen toteuttamiseen alusta asti todella aktiivisesti ja toimintatutkimus mahdollisti heille hankkeen aikana monta mahdollisuutta peilata omaa työskentelyään ja ammatillisuuttaan suhteessa arviointityöhön.

Tiedonkeruumenetelminä käytin havainnointia, tutkimuspäiväkirjaa ja haastattelua. Havainnointi sujui ikään kuin huomaamatta työn ohessa. Kehittämishankkeeni aikana siirryin työskentelemään toiselle työnantajalle ja

tämä antoi myös perspektiiviä havainnoinnille. Ulkopuolisena kehittäjänä sain uuden näkökulman ja lähestymistavan hankkeeseen. Ajoittain kehittämishankkeen edetessä oli vaikea erottaa, mikä oli hankkeen aikana tekemääni havainnointia ja mikä oli usean vuoden työkokemuksesta nousevaa tietoa. Tämä ei kuitenkaan mielestäni ollut este laadukkaan lopputuloksen syntymiselle, sillä koin kykeneväni arvioimaan nuorisokylässä tehtävää työtä objektiivisesti. Kananen (2014) kehottaa tutkijaa pitämään havainnoistaan havainnointipäiväkirjaa, sillä havainnoinnin dokumentointi päiväkirjaan on luotettavuuden kannalta tärkeää. Jos raporttiin kirjatut havainnot perustuvat tilanteiden muistelemiseen, sillä tällöin voi olla vaarana, että havainnot ovatkin tutkijan mielipiteitä ja työn luotettavuus kärsii. (Kananen 2014, 83.) En hankkeeni aikana kuitenkaan pitänyt havainnointipäiväkirjaa, vaan sisällytin havainnoissani tekemäni huomiot tutkimuspäiväkirjaan.

Kehittämishankkeeni rytmittyi hyvin tutkimuspäiväkirjan ympärille. Aluksi päiväkirjan kirjoittaminen tuntui oudolta ja turhaltakin, mutta hankkeen edetessä päiväkirjamerkintöihin oli helppo palata ja kirjoitettu materiaali auttoi kokonaisuuden hahmottamisessa. Ilman tutkimuspäiväkirjaa en olisi kyennyt tuottamaan kehittämishankkeestani laadukasta ja selkeästi etenevää raporttia. Aloitin päiväkirjan kirjoittamisen heti hankkeen alkuvaiheessa. Sisällytin päiväkirjaan hankkeeseen suunnitelmavaiheessa hahmotellut pääkohdat eli toimintatutkimuksen syklien vaiheet. Tämän rungon ympärille kirjasin päiväkirjamerkintöjä aina, kun olin tekemisissä hankkeeni kanssa. Raporttia kirjoittaessani tutkimuspäiväkirjaan oli helppo palata ja tuottaa tekstiä päiväkirjamerkintöjen perusteella.

Vaativin ja aikaa vievin tiedonkeruumenetelmä kehittämishankkeessani oli haastattelu. Toteutin fokusryhmähaastattelut kahdella kierroksella kolmelle työryhmälle, joten haastatteluja nuorisokylässä kertyi kuusi. Tämän lisäksi tapasin Keravan ja Sipoon sosiaalityöntekijöitä ja näiden tapaamisten aikana tapahtuneet keskustelut toteutin teemahaastattelun metodologialla asiantuntijahaastattelun teoriaa mukaillen. Sosiaalityöntekijöiden tapaamiset eivät olleet puhtaita haastatteluja, sillä tapaamisissa ei ollut haastatteli-

ja-haastateltava -asetelmaa, vaan tilanne oli tasavertainen keskustelu sijoituspaikan edustajan ja sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijöiden välillä.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010) mukaan teemahaastattelujen laadukkuutta voi tavoitella etukäteen hyvän haastattelurungon luomisella. Haastattelijan tulee miettiä etukäteen teemoihin liittyviä lisäkysymyksiä, joilla keskusteltavia teemoja on helppo syventää ja johdatella haastateltavia keskustelemaan teemoista laajemmin. Haastattelussa tulee silti säilyttää tietty rentous ja muuntautumiskyky, eikä luoda liian tiukkaa ja strukturoitua haastattelurunkoa. (Hirsjärvi ja Hurme 2010, 184.) Ennen haastatteluja kävin läpi luomaani haastattelurunkoa useaan otteeseen ja syvennyin teemaan niin, että haastattelutilanteessa minun oli helppo muuttaa kysymysten järjestystä ja luoda niitä tarpeen vaatiessa lisää kesken haastattelun. Haastattelutilanteet olivat rentoja ja aiheesta keskusteleminen oli nuorisokylän työntekijöille helppoa. Työntekijät pitivät yllä hyvää ja antoisaa keskustelua arviointityöstä, työntekijöiden rooleista arvioinnissa ja toiveista luotavan mallin suhteen ajoittain myös ilman minun ohjaustani.

Toimintatutkimuksen aineistonkeruun vaiheessa tutkijan on saavutettava luottamukselliset ja toimivat suhteet osallistujiin. Jos luottamusta ei synny, aineiston kerääminen vaikeutuu tai voi käydä jopa mahdottomaksi. Aineiston kerääminen on parhaimmillaan dialogista oppimista ja jotta tutkijan ja osallistujien välille voi rakentua luottamusta tulee viiden dialogisuuden periaatteen, sitoutumisen, osallistumisen, vilpittömyyden, vastavuoroisuuden ja reflektiivisyyden, täytyä. Sitoutumista kehittämistyöhön lisää tutkimuksen kohdistaminen työpaikalla oleviin ongelmiin, jotka tutkittavat itse ovat havainneet. Osallistuminen edellyttää läheistä yhteistyötä tutkijan ja tutkittavien välille. Vilpittömyydellä tarkoitetaan, että tutkijan on avoimesti kerrottava kehittämishankkeen aikana paljastuvista tuloksista tutkittaville. Vastavuoroisuuden periaate tarkoittaa sitä, että tutkija panostaa kehittämishankkeeseen yhtä paljon voimavaroja kuin tutkittavatkin. Reflektointi on avain laadukkaaseen kehittämistyöhön kaikkien osallistujien tarkastellessa kriittisesti omaa työskentelyään ja toimintaansa. (Huovinen & Rovio 2007, 101–104.) Koen että koko kehittämishankkeen ajan nämä dialogi-

suuden periaatteet toteutuivat ja luottamus minun ja osallistujien välillä oli molemminpuolinen.

Juuri luottamuksen syntymisen kannalta en käyttänyt nauhoittamista ja litterointia aineiston keräämiseen. Haastatteluaineiston nauhoittaminen ja litterointi eivät olleet kehittämishankkeessani välttämätöntä, sillä aineistokseni riitti työntekijöiden keskustelun pohjalta tekemäni muistiinpanot, jotka luin työntekijöille ääneen haastattelun lopuksi. Työntekijät saivat tehdä muutoksia ja tarkennuksia muistiinpanoihin halutessaan. Toimin samoin myös tavatessani sosiaalityöntekijöitä, eli kirjasin keskustelujen aikana muistiinpanoja tietokoneelle ja keskustelun lopuksi luin ne ääneen sosiaalityöntekijöille, jotka saivat halutessaan tehdä muistiinpanoihin muutoksia. Haastattelujen nauhoittaminen ja litterointi eivät olisi tuoneet hankkeeseen minkäänlaista lisäarvoa ja niiden tekeminen olisi ollut aikaa vievää. Lisäksi koen, että haastattelut ja keskustelut eivät olisi sujuneet yhtä luontevasti, jos pöydällä olisi ollut nauhuri. Käyttämässäni keinossa nuorisokylän työntekijät ja sosiaalityöntekijät pääsivät haastattelun lopussa vielä palaamaan sanomiinsa asioihin ja kommentteihin ja muuttamaan niitä halutessaan. Tämä ei olisi ollut mahdollista, jos olisin käyttänyt nauhuria ja litterointia.

Aineiston analysointiin käytin grounded theory -menetelmää, jossa tutkija luo keräämänsä aineiston pohjalta oman teoriansa. Analysointimenetelmä sopi kehittämishankkeeseeni hyvin, sillä tarkoituksena oli saada aikaan juuri Paasikiven nuorisokylälle sopiva arviointityön malli, joten luomalla oman teorian arviointimallin pohjalle pidin tästä tavoitteesta kiinni. Työlään, mutta hyvin sujuneen haastatteluvaiheen jälkeen into lähteä analysoimaan saatua aineistoa ei ollut korkea. Aineisto tuntui mahdottomalta lähestyä ja ajatus sen purkamisesta ei houkuttellut. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) kirjoittavatkin, että kynnys siirtyä aineistonkeruun vaiheesta analyysiin on laadullisessa tutkimuksessa usein korkea. Tästä syystä aineiston keruu, siihen tutustuminen ja alustavien analyysien tekeminen pitäisikin aloittaa samanaikaisesti ja mahdollisimman varhain. (Ruusuvuori ym. 2010, 11.) Analysointi sujui lopulta kuitenkin ongelmitta, sillä aloittaessani vihdoinkin analyysivaiheen huomasin, että olin aloittanut analysoinnin jo

huomaamattani kerätessäni aineistoa. Aineiston pohjalta syntyi selkeä teoria, jonka pohjalta rakensin alustavan arviointimallin.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi kiireellisten ja avohuollon sijoitusten arviointityön malli. Timonen-Kallion mukaan jotta työmenetelmä toimii tavoitteiden mukaisesti, sen käyttäjän täytyy olla ammattitaitoinen työntekijä. Menetelmän toimivuutta täytyy arvioida jatkuvasti. Parhaimmillaan tietyn menetelmän käyttöön sitoudutaan koko työyhteisössä ja jokainen työntekijä sitoutuu sekä menetelmän käyttöön että jatkuvaan kehittämiseen. (Timonen-Kallio 2009, 11.) Käydessäni Paasikiven nuorisokylän koko henkilökunnan kokouksessa 22.5.2015 viemässä lopullisen arviointimallin fyysiset ja sähköiset versiot työntekijöille, keräsin samalla suullista palautetta arviointimallista ja kehittämishankkeesta. Sain ilokseni kuulla, että työntekijät olivat erittäin tyytyväisiä arviointimalliin ja he kokivat sen tarpeisiinsa sopivaksi. Kaikki työntekijät sitoutuivat ottamaan arviointimallin saman tien käyttöön ja kehittämään sitä myös tulevaisuudessa.

Haasteena ja riskinä kehittämishankkeen toteutukselle oli melko tiukka aikataulu. Kohdeorganisaatio oli innokas saamaan arviointimallin käyttöön mahdollisimman nopeasti ja paineet nopealle toteutukselle ovat suuret. Loin kuitenkin aikataulun, josta oli mahdollista pitää kiinni pienistä viivytyksistä huolimatta. Aikataulun tiukkuuden vuoksi jouduin pudottamaan hankkeesta pois suunnittelemani vierailut tutustumaan toisten lastensuojelulaitosten tapaan tehdä arviointityötä. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut suuresti lopputulokseen, sillä tavoitteena oli tehdä arviointimalli juuri Paasikiven nuorisokylän tarpeista lähtien, eikä siirtää jo jossain muualla käytössä ollut työskenelymallia nuorisokylään. Toinen hankkeeseen vaikuttanut haaste oli keväällä 2015 muuttunut lastensuojelulaki. Lakiin tuli muutoksia esimerkiksi liittyen kiireelliseen sijoitukseen. Muutokset eivät kuitenkaan estäneet hankkeen etenemistä. Olin valmistautunut lain muutokseen ja otin sen huomioon työtä tehdessäni.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta tehdessään tutkija tarvitsee eettisiä periaatteita, sääntöjä ja normeja (Pietarinen 2002, 58). Työelämälähtöisessä kehittämisessä työ tulee tehdä rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti ja lopputuloksen on hyödytettävä käytäntöä (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 48). Tutkimuseettinen neuvottelukunta on julkaissut ohjeistuksen Hyvä tieteellinen käytäntö, jossa on lueteltu eettisesti hyväksytyt, luotettavan ja uskottavan tutkimuksen tunnuspiirteitä. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa tulee noudattaa rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta ja tiedonhankinta, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Lisäksi tutkimuksessa tulee ottaa huomioon aiemmin aiheesta tehdyt tutkimukset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.) Yksi tutkimuksen eettisistä pääsäännöistä on, että tutkijan ei pidä salata rooliaan tutkijana. Eettisesti hyvä tutkimus on siis avoin, jossa myös osallistujat hahmottavat roolinsa. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 280–281.) Eettisesti hyvä tutkija ottaa myös ajoittain etäisyyttä tekemäänsä tutkimukseen ja tarkkailee sitä ikään kuin ulkopuolelta (Hirvonen 2006, 43). Pyrin koko kehittämishankkeen ajan noudattamaan näitä eettisiä pelisääntöjä ja ohjeita. Pyrin avoimuuteen ja siihen, että koko prosessi on huolellisesti toteutettu ja raportoitu.

Tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluu myös tutkittavien anonymiteetti. Tutkittaville täytyy heidän niin halutessaan suoda tunnistamattomuus ja tutkijan tulee tehdä kaikkensa, jotta se säilyy läpi tutkimuksen. Anonymiteettiin liittyy kerätty aineisto ja sen säilytys. Tutkittavien henkilöllisyys ei saa paljastua aineistosta ja kerätty aineiston säilytystä täytyy pohtia huolellisesti. (Mäkinen 2006, 114–115, 120.) Kehittämishankkeessani en kirjoittanut kenenkään tutkimukseen osallistuneiden nimiä kerättyyn aineistoon. Raportistani käy kuitenkin selkeästi ilmi, että kehittämishankkeeseen on osallistunut koko Paasikiven nuorisokylän hoitohenkilökunta, joten osallistujien nimet olivat melko helposti saatavilla. Kenenkään työntekijän henkilökohtaisia ajatuksia ja mielipiteitä en kuitenkaan eritellyt edes aineistossani, vaan kaikki arviointimallin kehitysehdotukset ja kokemukset arviointityöstä on kirjoitettu yleisellä tasolla. Sosiaalityöntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta kirjaamiini muistiinpanoihin merkitsin sosiaalityön-

tekijöiden roolit työyhteisössä. Nämä roolit ovat myös näkyvillä raportin luvussa 6.2.

Tutkimuksessa täytyy suojella tutkittavien yksityisyyttä, sillä hyvään tieteelliseen tapaan kuuluu ihmisarvon kunnioittaminen. Eettisesti hyvässä tutkimuksessa tutkittavat saavat päättää itse, lähtevätkö he mukaan tutkimukseen vaiko eivät ja mitä tietoja he itsestään tutkimukseen luovuttavat. (Kuula 2006, 126.) Tutkittavien tulee myös olla tietoisia tutkimuksen etenemisestä ja siitä, mitä osallistuminen tutkimukseen konkreettisesti tarkoittaa (Kuula 2011, 106). Kartoittaessani Paasikiven nuorisokylään toteutettavia mahdollisia kehittämishankkeita heinäkuussa 2014 ja päätyessäni keskittymään arviointityön kehittämiseen oli selvää, että hyvän ja työelämästä kumpuavan lopputuloksen aikaansaamiseksi tarvitsin koko nuorisokylän työntekijöiden työpanoksen mukaan hankkeeseen. Kaikki hoitohenkilökuntaan kuuluvat työntekijät olivat onnekseni innokkaita lähtemään mukaan kehitystyöhön.

Kananen (2014, 134) kirjoittaa, että kirjallisella dokumentaatiolla on merkitystä hankkeen luotettavuutta arvioitaessa, sillä ”ulkopuolisen arvioitsijan on muuten mahdotonta päätellä tutkimuksen luotettavuudesta mitään.” Hirsjärvi, Remes ja Sajavaarakin (2009, 232) painottavat, että tutkimuksen toteuttamisen tarkka kuvaus lisää luotettavuutta. Tuomi ja Sarajärvi (2009) painottavat kehittämishankkeen luotettavuuden arvioinnissa, että seuraavien kohtien tulee olla kirjattuna auki raportissa: tutkimuksen kohde ja tarkoitus, omat sitoumukset kehittäjänä, aineiston keruu, hankkeen tiedonantajat, kehittäjä-tiedonantaja -suhde, kehittämishankkeen kesto, aineiston analyysi sekä hankkeen luotettavuus. Hankkeen raportin lukijat ovat ansainneet uskottavan selityksen aineiston kokoamisesta ja analysoinnista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.)

Pyrin kuvaamaan raportissa kattavasti ja tarkasti kehittämishankkeeni etenemisen. Halusin saada raporttiin selkeästi näkymään varsinkin toimintatutkimuksen syklit ja sen, miten hanke on vaihe vaiheelta edennyt tiedonhankinnan kautta aineiston keräämiseen, analyysiin ja lopulta valmiin arviointimallin tuottamiseen. Tietoperustan rajaaminen tuotti aluksi vaikeuksia,

mutta lopulta oikea syvyys lastensuojelun ja arviointityön selventämisessä löytyi. Koin tärkeäksi, että raportin voi lukea myös sosiaaliajaa ja lastensuojelun lainsäädäntöä ja käytäntöjä tuntematon henkilö ilman, että jotkin työn osat jäävät avautumatta. Koen, että Tuomen ja Sarajärven luettelomat luotettavuuden vaatimukset raportin osalta täyttyvät opinnäytetyössäni.

Kehittämishankkeeni aineistonkeruun osa noudattelee laadullisen tutkimuksen periaatteita ja perinteisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Validiteetti tarkoittaa valitun tutkimusmenetelmän yhteensopivuutta tutkimuskohteen kanssa ja reliabiliteetin eli toistettavuuden avulla arvioidaan saatujen tulosten pysyvyyttä. Toimintatutkimuksen luotettavuuden arviointiin validiteetti ja reliabiliteetti sopivat kuitenkin huonosti ja Heikkinen ja Syrjälä ehdottavat viittä periaatetta toimintatutkimuksen arvioimiseksi: historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. Historiallinen jatkuvuus tarkoittaa, että kehittämishanke asettuu tiettyyn historialliseen, ideologiseen ja poliittiseen yhteyteen. Reflektisyydellä tarkoitetaan, että hankkeen toteuttaja tarkkailee aktiivisesti omaa rooliaan tutkimuksessa ja reflektiivisyys liittyy myös tiukasti toimintatutkimuksen sykleihin, joissa uusien kehittäminen pohjautuu aikaisemman toiminnan reflektointiin. Dialektisuus liittyy toimintatutkimuksen sosiaaliseen ulottuvuuteen, jossa lopputulos rakentuu tutkittavien mielipiteiden pohjalta. Toimivuus tarkoittaa toimintatutkimuksen lopputuloksen käytännön vaikutuksia ja havahduttavuudella tavoitellaan tutkimuksen kykyä havahduttaa lukija ja tutkimukseen osallistujat ajattelemaan ja tuntemaan asioita uudella tavalla. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 147–160.)

Toikko ja Rantanen (2009) nostavat kehittämishankkeen laadun arvioinnissa esiin käsitteet vakuuttavuus, käyttökelpoisuus ja siirrettävyys. Vakuuttavuudella tarkoitetaan tutkijan onnistumista vakuuttamaan lukijansa tutkimuksen pätevydestä. Tutkimusta koskevat valinnat ja tulkinnat tulee tehdä raportissa näkyviksi ja aineisto ja siihen liittyvä argumentaatio tulee olla mahdollisimman avointa. Vakuuttavuus perustuu uskottavuuteen ja johdonmukaisuuteen. Käyttökelpoisuus kehittämistulosten kannalta tarkoit-

taa kehittämisen aikana syntyneiden tulosten hyödynnettävyyttä. Siirrettävyydellä tarkoitetaan saatujen tulosten ja kehittämishankkeen toimintatapojen siirtämisen mahdollisuutta esimerkiksi toiseen työyhteisöön. (Toikko & Rantanen 2009, 123, 125–126). Kananen (2014) kirjoittaa myös siirrettävyydestä. Hänen mukaansa ei ole välttämätöntä, että tulokset voidaan muuttumattomina siirtää toiseen työyhteisöön, vaan siirrettävyydessä arvioidaan tutkimuksen kuvauksen tarkkuutta. Mitä tarkemmin toimintatutkimuksen vaiheet raportissa on kuvattu, sitä helpompi lukijan on päätellä, millaisiin tilanteisiin tulokset soveltuvat. (Kananen 2014, 135.)

Kehittämishankkeen aikana pyrin varmistamaan, että hankkeeni täyttäisi nämä luetellut luotettavuuden elementit ja mielestäni onnistuin siinä. Olen raportissa pyrkinyt avaamaan kaikki hankkeen kohdat avoimesti, reflektimaan omaa toimintaani läpi koko prosessin, selventämään työni kontekstia yhteiskunnallisessa keskustelussa ja osoittamaan, että kehittämistyölläni on ollut merkitystä Paasikiven nuorisokylässä tehtävän arviointityön kannalta. Siirrettävyyttä ajatellen pyrin toteuttamaan hankkeen, josta voitaisiin ammentaa elementtejä arviointityöhön myös muissa lastensuojeluyksiköissä. Välttämättä hankkeen lopputulos eli arviointimalli ei ole sellaisenaan suoraan siirrettävissä käyttöön muissa lastensuojelun sijoituspaikoissa, sillä olen pyrkinyt tekemään siitä niin tarkasti Paasikiven nuorisokylän käyttöön tarkoitetun ja tarpeista lähtevän kuin mahdollista. Hankkeen työvaiheet ja menetelmät on kuitenkin kuvattu raportissa tarkasti, joten samankaltainen hanke voitaisiin toteuttaa missä tahansa lastensuojelun työyhteisössä.

Tieteellisessä tutkimuksessa tiedon luotettavuus on tärkeää, mutta kehittämistoiminnassa luotettavuutta tärkeämpi elementti on käyttökelpoisuus. Kehittämistoiminta menettää merkityksensä, jos sen seurauksena ei synny jotakin käyttökelpoista. (Toikko & Rantanen 2009, 159.) Kehittämishankkeen tuotoksena syntynyt arviointimalli on laadukas ja varmasti tarkoituksensa sopiva. Viedessäni lopullista arviointimallia nuorisokylään ja käydessäni henkilökunnan kanssa sitä läpi nuorisokylän johtaja sanoikin, että hän ei ole ikinä kohdannut tällaista muutosmyönteisyyttä ja sitä, että koko henkilökunta olisi valmis ottamaan uuden työskentelytavan käyttöön sa-

man tien. Itse en epäillyt mallin käyttöönottoa varsinkaan prosessin loppuvaiheessa lainkaan, sillä koin, että lopullinen arviointimalli oli työntekijöiden itsensä kehittämä ja käytännön tarpeista kumpuava.

8.3 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Kehittämishankkeeni oli yhteisöllinen projekti. Mukana kehittämistyössä olivat suuressa roolissa nuorisokylän työntekijät ja hankkeeseen osallistuneet Sipoon ja Keravan sosiaalityöntekijät. Hankkeen tuotos koskettaa osallistuneiden lisäksi useita asiakkaita ja yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa. Paasivirran (2012, 30) mukaan yhteisöllisessä kehittämisessä tärkeää on asiakaslähtöisyys ja -orientoituneisuus. Tähän asiakaskeskeytyteen pyrin koko kehittämishankkeen ajan. Kehittämishankkeeni yhtenä kantavana ajatuksena oli lapsilähtöisyys, jonka halusin saada näkymään myös arviointimallissa. Tulensalo ja Muukkonen (2005) korostavat, että lapsilähtöisyyttä on tukemassa systemaattiset ja mallinnetut työskentelytavat, sillä niiden avulla varmistetaan, että lapsen kanssa työskennellään henkilökohtaisesti ja oikeudenmukaisesti. Lapsella ja perheellä on myös oikeus tietää, miten työskentelyprosessi etenee. (Tulensalo & Muukkonen 2005, 308.)

Syntynyt arviointimalli on käytännönläheinen ja helposti käytettävä. Mallia kuvaavan kansion avulla on helppo perehdyttää uudet työntekijät nuorisokylässä tehtävään arviointityöhön. Kehittämishankkeen avulla nuorisokylässä tehty laadukas arviointityö on vihdoinkin saatu kirjattua auki näkyväksi. Työntekijöiden työtä helpottaa suuresti, kun käytössä olevat menetelmät ja koko arviointiprosessi on kirjattu yksien kansien väliin. Kun nuorisokylään sijoitetaan nopealla aikataululla uusi asiakas, työntekijät voivat hoitaa työnsä rauhallisesti ja varmaotteisesti, kun kaikki tarvittava tieto sijoituksen ja arvioinnin etenemisestä löytyy yhdestä paikasta. Myös tehdyn työn laatu paranee, kun arviointityötä tehdään samoilla selkeillä ohjeistuksilla molemmilla osastoilla.

Kehittämishankkeen aikana sain Paasikiven nuorisokylän työntekijöiden kanssa onnistuneesti kehitettyä arviointityötä. Syntynyt malli sopii nuoriso-

kylässä tehtävään työhön ja on ohjeistamassa ammatillista ja laadukkaasti tehtyä arviointia. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten arviointimalli toimii muissa sijaishuoltoa tekevissä yksiköissä, joissa arviointityötä tehdään pitkäaikaisesti sijoitettujen asiakkaiden kanssa tehtävän työn ohella. Lisäksi olisi mielenkiintoista tuoda nuorisokylässä tehtyä työtä näkyväksi samalla työskentelymallilla myös muissa tarjotuissa palveluissa. Esimerkiksi itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävässä työssä käytetään monia työskentelymuotoja ja -välineitä, mutta mitään virallista työmallia itsenäistymisen tukemiseen ei nuorisokylässä ole. Tästäkin aiheesta voisi toteuttaa toimintatutkimuksen viitekehyksessä etenevän kehittämishankkeen.

LÄHTEET

Aho, M. 2009. Vanhemmuuden roolikartta omaohjaajan hyvänä työkäytännönä Halikon perhetukikeskuksessa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun Oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 81–91.

A-klinikkasäätiö 2015. Nuortenlinkki.fi [viitattu 22.6.2015]. Saatavissa: <http://nuortenlinkki.fi/>

Alastalo, M. & Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–392.

Alkoholilaki 1149/1994 [viitattu 22.6.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941143#L4P16>

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Artefakta 16. Hamina: Akatiimi Oy.

Arkko, A. 2014. Lastenkodin johtaja. Paasikiven nuorisokylä. Haastattelu 7.7.2014.

Bardy, M. 2004. Lasten auttaminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 192–201.

Barkman, J. 2013. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 273–283.

Ervast, S-A & Tulensalo, H. 2006. Kohtaavaa lastensuojelua. Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 8/2006 [viitattu 3.6.2015]. Saatavissa http://www.socca.fi/files/87/Sosiaalityota_lapsen_kanssa.pdf

Follesø, R. & Mevik, K. 2011. In the best interest of the child? Contradictions and tensions in social work. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (toim.) *Social Work and Child Welfare Politics. Through Nordic Lenses*. Bristol: The Policy Press, 97–112.

Goulding, C. 1999. Grounded Theory: some reflection on paradigm, procedures and misconceptions. University of Wolverhampton [viitattu 22.4.2015]. Saatavissa: http://www.wlv.ac.uk/media/wlv/pdf/uwbs_WP006-99-Goulding.pdf

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 252/2006 [viitattu 16.6.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>

Harrikari, T. 2012. Lapsuuden ongelmallistuminen, lasten suojelullistaminen ja lastensuojelullistaminen. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 57–92.

Heikkinen, H. L. T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.

Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. 2007. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.

Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. Tavoitteena hyvä sijoitus – haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 31–44.

Heino, T., Eronen, T., Kataja, K., Kestilä, L., Känkänen, P., Paananen, R., Pösö, T. & Rainio, A. 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L.

(toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 50–68.

Heino, T. & Pösö, T. 2003. Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä. Yhteiskuntapolitiikka 68:6 [viitattu 10.6.2015]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100156/036heino.pdf?sequence=1>

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007 [viitattu 10.6.2015]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>

Heino, T. 2013. Saatteeksi. Teoksessa Alhanen, K. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 24/2014 [viitattu 23.6.2015]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1

Helminen, M-L 2001. Vanhemmuuden roolikartan käyttökokeuksia. Teoksessa Rutiainen, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelle. Käyttäjän opas 2. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 58–63.

Hiitola, J. 2009. Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostassapidoista. Avauksia 15/2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 9.6.2015]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79906/ab376fe8-037c-4bb2-ad9c-915350fc8e88.pdf?sequence=1>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Saravaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Hallamaa, J., Lounis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Tietolipas 211. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–49.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.

Hujala, E., Puroila, A-M, Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Huotari, P. 2009. Strateginen osaamisen johtaminen kuntien sosiaali- ja terveystoimessa. Neljän kunnan sosiaali- ja terveystoimen esimiesten käsitteiksi strategisen osaamisen johtamisesta. Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja [viitattu 3.7.2015]. Saatavissa:
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66430/978-951-44-7596-2.pdf?sequence=1>

Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, Rovio & Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen mentelmät ja lähestymistavat. 2. tarkistettu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.

Huumauslainlaki 373/2008 [viitattu 22.6.2015]. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080373>

Hämäläinen, J. 2007. Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Snellman-instituutin A-sarja 22/2007. Kuopio: Snellman-instituutti.

Jokinen, K., Malinen, K., Pirskanen, H., Moilanen, S., Rautakorpi, S., Harju-Veijola, M., Notko, M. & Kuronen, M. 2013. Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 175–197.

Jäppinen, O., Kaleva, S. & Husso V-M 2015. Perhepeili kriisityön menetelmänä. *Perheterapia* 1/2015,16–26. [viitattu 27.9.2015]. Saatavissa: http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/inline/Julkaisut/perheterapia-lehti/perheterapia_2_2015_net.pdf

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kantojärvi, A. 2015. Kognitiiviset vaikeudet ja vanhemmuus. Lapsen kokemukset palvelujärjestelmästä. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 183–215.

Karppinen, S. 2001a. Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. 3. painos. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 71–76.

Karppinen, S. 2001b. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. 3. painos. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 14–20.

Kember, D. 2010. Action learning and action research. Improving the quality of teaching and learning. Lontoo: Routledge.

Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 79–107.

Koponen, A. 2006. Sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kasvuympäristö ja kehitys. *Kotu-tutkimuksia* 5. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimusyksikkö Kotu [viitattu 9.6.2015]. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23507/sikioaik.pdf?sequence=3>

Korpinen, J. 2008. Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Akateeminen väitöskirja [viitattu 9.6.2015]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67861/978-951-44-7350-0.pdf?sequence=1>

Koski-Jännes, A. 2014. Addiktioiden yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja yksilölliset kehityshehdot. Teoksessa Kuusela, P. & Saastamoinen, M. (toim.) Hyvän elämän sosiaalipsykologia. Toimijuus, tunteet ja hyvinvointi. Kuopio: Unipress, 84–100.

Koski-Jännes, A., Holma, K., Hirschovits-Gerz, T. & Raitasalo, K. 2013. Kansainväliset käsitykset addiktioiden vaarallisuudesta. Kansainvälinen vertailu. Teoksessa Tammi, T. & Raento, P. (toim.) Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 51–72.

Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.

Kuittinen, R. 2013. Nuorten kiireellisen sijoituksen aikainen arviointityö. Sosiaalityöntekijöiden näkemykset ostopalvelulaitoksissa tehdystä arviointityöstä. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma [viitattu 5.6.2015]. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39640/Riikka%20Kuittinen%20pro%20gradu%20tutkielma.pdf?sequence=1>

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2014. Lastensuojelu 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2014 [viitattu 3.6.2015]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116946/Tr26_14.pdf?sequence=5

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tut-

kimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Tietolipas 211. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 264–272.

Kääriäinen, A. 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Akateeminen väitöskirja.

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2007. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. 3. uudistettu painos. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityöstä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Akateeminen väitöskirja.

Laakso, R. 2015. Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 127–151.

Lammintakanen, J. 2015. Henkilöstö voimavarana – osaaminen johtamisen haasteena. Teoksessa Rissanen, S. & Lammintakanen, J. (toim.) Sosiaali- ja terveysjohtaminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 237–258.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3 [viitattu 12.6.2015]. Saatavissa:

<http://lapsiasia.ssthosting.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>

Lastensuojelulaki 417/2007 [viitattu 3.6.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L8P38>.

Lastensuojelun Keskusliitto 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lavikainen, M. & Juurikko, A. 2014. Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 23.6.2015]. Saatavissa: http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/116168/URN_ISBN_978-952-00-3496-2.pdf?sequence=1

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (toim.) 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 4/2014. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 23.6.2015]. Saatavissa: http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/116166/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1

London, Manuel 2015. The power of feedback. Giving, seeking, and using feedback for performance improvement. New York: Routledge.

Luomanen, J. 2010. Straussilainen grounded theory -menetelmä. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 351–371.

Martikainen, M. & Haverinen, L. 2004. Grounded theory -menetelmä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.) Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Milligan, I. & Stevens, I. 2006. Residential Child Care. Collaborative Practice. London: Sage Publications.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 77–84.

Muukkonen, T. & Paasivirta, A. 2012. Johdanto. Teoksessa Muukkonen, T. & Paasivirta, A. (toim.) Lupa kehittää. Innostavaa ja yhteisöllistä oppimista lastensuojelussa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 27. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA, 17–22.

Mäntyranta, T. & Kaila, M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim* 124/2008, 1507–1513 [viitattu 5.11.2014]. Saatavissa: <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>

Möller, Sointu 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Naapila, K. 1999. Verkostotyö ja verkostoterapia lasten auttamisessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta. Helsinki: WSOY, 155–166.

Necora Systems 2010. Nappulan ominaisuudet [viitattu 23.4.2015]. Saatavissa: <http://www.nappula.fi/fi/nappula/nappulasta/ominaisuudet/index.html>

Niiranen, V., Seppänen-Järvelä, R., Sinkkonen, M. & Vartiainen, P. 2010. Johtaminen sosiaalialalla. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6 [viitattu 11.6.2015]. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry.

Paasikiven nuorisokylä 2014a. Palvelut [viitattu 22.10.2014]. Saatavissa: <http://www.paasikivennk.fi/fi>

Paasikiven nuorisokylä 2014b. Ympäri vuorokautinen hoito ja kasvatus – kun kodin resurssit eivät riitä [viitattu 23.10.2014]. Saatavissa: <http://www.paasikivennk.fi/fi/hoito-kasvatus>

Paasikiven Nuorisokylän Säätiön hallitus 1990. Alkusanat. Teoksessa Sampola (koonnut) Sotaorpokodista nuorisokyläksi. Päivölän Lastenkoti – Paasikiven Nuorisokylä 1940–1990.

Paasivirta, A. 2012. Yhteisöllisen kehittämisen kulmakivet. Teoksessa Muukkonen, T. & Paasivirta, A. (toim.) Lupa kehittää. Innostavaa ja yhteisöllistä oppimista lastensuojelussa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 27. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA, 25–97.

Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.

Raento, P. & Tammi, T. 2013. Addiktio – ristiriitainen ja vaikutusvaltainen ilmiö. Teoksessa Tammi, T. & Raento, P. (toim.) Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.

Raitasalo, K. & Holmila, M. 2014. Alkoholinkäyttötapojen periytyminen ja vanhempien kasvatuskäytännöt. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 196–204.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampereen yliopisto. Suomen Kuntaliitto. Akateeminen väitöskirja [viitattu 9.6.2015]. Saatavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67786/978-951-44-7174-2.pdf?sequence=1>

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–38.

Räty, T. 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 85–104.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, J. 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Teoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 9–12.

Smith, M. 2009. Rethinking Residential Child Care. Positive perspectives. Bristol: Policy Press.

Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittämisen välineenä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Suomen Unicef ry 2014. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus [viitattu 3.6.2015]? Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015a. Päähteet ja riippuvuudet [viitattu 22.6.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja->

asiantuntijatyö/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet#pelaa_rahapeleja_viikoittain

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b. Verkostokartta [viitattu 30.6.2015].

Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/verkostokartta>

Tilastokeskus 2006. Teemahaastattelu [viitattu 12.11.2014]. Saatavissa: <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7–21.

Toikko, T. & Rantanen T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.

Tolonen, T. 2013. Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 176–194.

Tulensalo, H. & Muukkonen, T. 2005. Lapsikeskeinen tilannearvio ja työprosessi lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, M. (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia kustannus, 304–321.

Tulensalo, H. & Ylä-Herranen, T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 22–35.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tupakkalaki 693/1976 [viitattu 22.6.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1976/19760693>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta [viitattu 2.7.2015]. Saatavissa:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013. Verkkosivu [viitattu 23.6.2015]. Saatavissa: <http://vslk.fi/>

Viitanen, Riitta 2009. Lastensuojelutarpeen arviointi ja nuorten elämäntilanteet tilannearvioissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. [viitattu 5.6.2015]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80644/gradu03595.pdf?sequence=1>

Vilkkä, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virkkunen, J., Engeström, Y. & Miettinen, R. 2007. Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan tulevaisuus. Projekteista konseptikehittämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:49 [viitattu 28.4.2015]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3605.pdf&title=Sosiaalihuollon_kehittamistoiminnan_tulevaisuus_fi.pdf

Virkkunen, J., Korhonen, S-M & Ahonen, H. 2006. Toimintakonseptin kehittäminen verkoston haasteena. Teoksessa Alasoini, T., Korhonen, S-M, Lahtonen, M., Ramstad, E., Rouhiainen, N. & Suominen, K. (toim.) 2006. Tuntosarvia ja tulkkeja. Oppimisverkostot työelämän kehittämistoiminnan uutena muotona. Raportteja 50. Helsinki: Tykes, 131–151.

Ylitalo, P. 2011a. Johdanto. Teoksessa Ylitalo, P. (toim.) Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 8.

Ylitalo, P. 2001b. Vanhemmuuden roolikartta. Teoksessa Ylitalo, P. (toim.) Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 9–26.

LIITTEET

LIITE 1: Fokusryhmähaastattelun ensimmäisen kierroksen runko

LIITE 2: Keravan sosiaalityöntekijöiden tapaamisen runko

LIITE 3: Sipoon sosiaalityöntekijöiden tapaamisen runko

LIITE 4: Paasikiven nuorisokylän kiireellisten ja avohuollon sijoitusten arviointimalli

LIITE 1

FOKUSRYHMÄHAASTATTELU

pp.kk.vvv klo xx.xx-xx.xx

Osaston nimi

Paikalla x/x työntekijää

Millainen työnjako osastolla on tehty kiireellisesti sijoitetun asiakkaan kanssa (työntekijöiden roolit)?

Millaisia menetelmiä arviointityössä on käytetty?

Mitkä menetelmät on havaittu toimiviksi?

Miten arviointityötä voitaisiin kehittää?

Arviointityön haasteet

Miten pitkäaikaiset sijaishuollon asiakkaat ovat suhtautuneet kiireellisesti sijoitettuihin ja heidän kanssaan tehtävään työhön?

LIITE 2

TAPAAMINEN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KANSSA

Kerava

pp.kk.vvvv klo xx.xx-xx.xx

Paikallaolevien roolit

Millaista yhteistyötä Keravan kaupungin sosiaalitoimi ja Paasikiven nuorisokylä on tehnyt vuosien aikana?

Kun Keravan kaupungin sosiaalitoimi sijoittaa kiireellisesti tai avohuollon tukitoimena lapsen, mitä toiveita ja tavoitteita asetetaan yksikölle, johon lapsi sijoitetaan?

Mikä sijoituspaikan toiminnassa helpottaa sosiaalitoimen työtä?

Nuorisokylään on vuosien aikana sijoitettu sekä kiireellisesti että avohuollon tukitoimena lapsia. Onko Keravan sosiaalitoimi ollut tyytyväinen nuorisokylän tarjoamaan ympärivuorokautiseen hoitoon ja arviointityöhön ja miten sitä voitaisiin kehittää?

LIITE 3

TAPAAMINEN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KANSSA

Sipoo

pp.kk.vvvv klo xx.xx-xx.xx

Paikallaolevien roolit

Millaista yhteistyötä Sipoon sosiaalitoimi ja Paasikiven nuorisokylä on tehnyt vuosien aikana?

Kun Sipoon sosiaalitoimi sijoittaa kiireellisesti tai avohuollon tukitoimena lapsen, mitä toiveita ja tavoitteita asetetaan yksikölle, johon lapsi sijoitetaan?

Mikä sijoituspaikan toiminnassa helpottaa sosiaalitoimen työtä?

Mitä taas voi vaikeuttaa sosiaalitoimen työtä?

Kiireellisten ja avohuollon sijoitusten

ARVIOINTIMALLI

**PAASIKIVEN
NUORISOKYLÄ**

Sisälllys

SIJOITUKSEN ETENEMINEN	2
Lapsen tulo Paasikiven nuorisokylään.....	2
Kirjaaminen	2
Terveystarkastus	3
Lähiverkoston kartoitus	3
Päihdekartoitus ja riippuvuuksien testaaminen.....	3
Lapsen haastattelu.....	4
Kotiharjoittelut.....	4
TYÖNTEKIJÖIDEN ROOLIT	5
Vastaava ohjaaja / Esimies.....	5
Omaohjaaja	5
Työntekijä.....	5
SIJOITUKSEN AIKANA TEHTÄVÄ PERHETYÖ	6
Vanhempien haastattelut.....	6
Vanhemmuuden roolikartta	6
Yhteydenpito sijoituksen aikana.....	6
ARVIOINNIT JA NEUVOTTELUT	7
Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa	7
Alkuarviointi	7
Ensimmäinen neuvottelu	7
Hoitosuunnitelma	8
Sijoituksen loppuarviointi	8
LIITTEET	9
LIITE 1: SIJOITUKSEN VAIHEIDEN TEHTÄVÄLISTA.....	9
LIITE 2: TULOLOMAKE	10
LIITE 3: KULJETUSLUPA	11
LIITE 4: KUVAUSLUPA	12
LIITE 5: LAPSEN HAASTATTELU.....	13
LIITE 6: VERKOSTOKARTAN OHJE.....	14
LIITE 7: VERKOSTOKARTAT	15
LIITE 8: KOTISOPIMUS	16
LIITE 9: ALKUARVIOINTI.....	17
LIITE 10: SIJOITUKSEN LOPPUARVIOINTI.....	18

SIJOITUKSEN ETENEMINEN

- Sijoituksen vaiheiden tehtävälista on liitteenä (LIITE 1)

Lapsen tulo Paasikiven nuorisokylään

- Mahdolliset tutustumiskäynnit ennen sijoitusta
 - Työntekijät ja paikat tutuiksi
 - Käytänteiden läpikäynti
 - Mahdollisuuksien mukaan omaohjaajan tapaaminen
- Lapselle huone valmiiksi
 - Sänkyyn lakanat ja huoneeseen valmiiksi pyyhe
 - Lapsi voi olla mukana sisustamassa huonettaan
 - Hygieniatarvikkeet valmiiksi
- Tulolomakkeen täyttäminen yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa sähköisenä tai manuaalisesti (LIITE 2)
- Lapsen asiakkuuden aloittaminen Nappulaan
- Kuvan ottaminen ja laittaminen Nappulaan
- Kuljetusluvan täyttäminen (LIITE 3)
- Kuvausluvan täyttäminen (LIITE 4)
- Tuloseulat harkinnan mukaan (rajoituspäätös)
- Tavaroiden tarkastus harkinnan mukaan (rajoituspäätös)
 - Työntekijä voi harkinnan mukaan hienovaraisesti olla mukana purkamassa lapsen kanssa tavaroita ja tarkastaa ne samalla päällisin puolin
 - Työntekijä voi tehdä vaatehuoltoarviota tavaroiden purkamisen yhteydessä
 - Vanhemmilta hyvä tarkistaa, mitä tavaroita lapsella on mukanaan (esim. puhelinten ja sim-korttien määrä, tietokoneet, tabletit)
- Liikkumisvapauden harkinta (tarvittaessa rajoituspäätös)
- Osaston sääntöjen läpikäynti osaston oman lomakkeen tai kirjan avulla
- Nappulan Yhteystiedot-lomakkeet täyttäminen yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa

Kirjaaminen

- Koko sijoituksen ajan lapsesta tehdään laadukkaita ja tarkkoja raporttimerkintöjä Nappulaan.
- Kirjatessa otetaan huomioon lapsen sijoituksen kannalta mahdolliset painotukset

- Esim. Jos lapsen sijoituksen suurimpana syynä on koulunkäymättömyys, kirjaetaan erityisen tarkat kirjaukset koulunkäyntiin liittyen tyypittäen ne ”koulu”-raporttimerkinnän alle.

Terveystarkastus

- Maksusitoumuksesta puhuminen sosiaalityöntekijän kanssa heti sijoituksen alussa.
- Lapselle tehdään lastensuojelulain mukainen (51§) terveystarkastus terveystarkastuskeskussa/Lääkärikeskus Aavassa
 - *Sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä lapsen terveydentila on tutkittava, ellei terveydentilaa ole ollut mahdollista tutkia aikaisemmin tai muusta syystä ei ole käytettävissä riittäviä tietoja lapsen hoidon järjestämiseksi sijaishuollon aikana.*
- Terveystarkastus varataan mahdollisimman nopeasti sijoituksen alkamisesta (viimeistään seuraavana arkipäivänä).

Lähiverkoston kartoitus

- Koulu
 - Lapsen kouluun ollaan yhteydessä yhteistyössä vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa (luvat).
 - Koulunkäynnin jatkuvuus turvataan.
- Sukulaiset ja ystävät
 - Yhdessä vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa kartoitetaan, kenen kanssa lapsen on nyt hyvä olla tekemisissä ja kenelle lapsen asioista saa puhua.
- Hoitotahot
 - Yhdessä vanhempien ja sosiaalitoimen kanssa kartoitetaan lasta hoitavat tahot (fyysinen ja psyykinen terveys) ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö.
- Harrastukset

Päihdekartoitus ja riippuvuuksien testaaminen

- Lapselle tehdään tarpeen vaatiessa päihdekartoitus ja testataan muita riippuvuuksia.
- Kartoitus tehdään Nuortenlinkin nettisivuilta löytyvillä testeillä
 - www.nuortenlinkki.fi

Lapsen haastattelu

- Sijoituksen ensimmäisen viikon aikana omaohjaaja (tai hänen määräämänsä henkilö/henkilöt) tekee lapselle alkuhaastattelun.
- Haastattelutilanteesta on tarkoitus luoda mahdollisimman rento ja vastavuoroinen. Kysymyksiä ei tarvitse esittää järjestyksessä ja tarkoituksena on lähinnä jutustella aiheet läpi. Haastattelua ei ole välttämätöntä toteuttaa yhdellä kertaa, vaan lapsen tilanetta voi kartoittaa myös arjen puuhien lomassa.
- Haastattelupohja on liitteenä (LIITE 5).
 - Haastattelusta tehdään oma tiedosto, jonka tallennetaan valmiina Nappulan Tiedostopankkiin.
 - Haastattelun ohella voi tehdä lapsen kanssa Verkostokartan
 - Ohje haastattelusta on liitteenä (LIITE 6) ja Verkostokarttapohjat ovat liitteenä (LIITE 7), tytöille ja pojille on oma karttapohja

Kotiharjoittelut

- Lapsen kotiharjoitteluista sovitaan sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.
- Suositellaan, että ensimmäisen viikonlopun lapsi viettää osastolla. Vanhemmat ja perhe voi tällöin tulla tapaamaan lasta osastolle.
- Ennen kotiharjoitteluun pääsyä perheen kotona tehdään kotikäynti, jonka tarkoituksena on kartoittaa kotioloja (mm. asumiskelpoisuus ja vanhempien päihteettömyys)
 - Kotikäynti voidaan tehdä myös, kun viedään lasta ensimmäiseen kotiharjoitteluun. Tällöin täytyy kuitenkin olla melko varma siitä, että lapsi voi jäädä kotiin. Näin vältetään ylimääräisten pettymysten tuottaminen lapselle.
 - Kotikäynnillä on mukana kaksi työntekijää, jos työntekijöiden turvallisuus sitä vaatii.
- Kotiharjoitteluista tehdään aina erillinen kotisopimus, johon kirjataan kotiharjoittelun säännöt, tavoitteet ja toimenpiteet, joihin ryhdytään, jos sääntöjä rikotaan.
 - Kotiin soitetaan kotiharjoittelun aikana ja kysytään kuulumisia. Asiasta on hyvä tehdä merkintä kotisopimukseen.
 - Esimerkki kotisopimuksesta on liitteenä (LIITE 8)
- Kotiharjoitteluiden tavoitteena on kartoittaa lapsen toimimista kotona ja vanhempien kanssa sekä mahdollisuutta palata sijoituksen jälkeen kotiin.
 - Kotiharjoitteluista on tehtävä Nappulaan tarkat kirjaukset.

TYÖNTEKIJÖIDEN ROOLIT

Vastaava ohjaaja / Esimies

- Vastuussa sijoituksen etenemisestä yhdessä omaohjaajan kanssa.
 - Vastaava ohjaaja / esimies toimii omaohjaajan vahvana työparina.
- Yhteydenpito sosiaalitoimeen yhdessä omaohjaajan kanssa.
- Mukana neuvotteluissa.

Omaohjaaja

- Vastuussa sijoituksen etenemisestä, arviointien kirjoittamisesta ja lähiverkoston kartoittamisesta.
- Yhteydenpito lapsen verkostoon (hoitotahot ym.)
- Yhteydenpito sosiaalitoimeen yhdessä vastaavan ohjaajan / esimiehen kanssa.
- Yhteydenpito vanhempien ja lähiverkoston kanssa.
- Vastuussa haastatteluista (lapsi ja vanhemmat)
- Kokonaisvastuu lapsen elämäntilanteen kartoittamisesta.
- Lapsen arjen ja käytännön asioiden hoito.
- Omaohjaajalla oikeus ja velvollisuus delegoida tehtäviä muille työntekijöille.

Työntekijä

- Vastaanottava työntekijä aloittaa työn.
- Tarkat havainnot arjessa ja niiden kirjaaminen.
- Akuuttien asioiden hoito.
- Lapsen tukeminen osastolle asettumisessa ja arjen pyörittäminen.
- Omaohjaajan tukeminen ja sijasta toimiminen tarvittaessa.
- Vastaavan ohjaajan /esimiehen ja omaohjaajan delegeimien työtehtävien hoitaminen.

SIJOITUKSEN AIKANA TEHTÄVÄ PERHETYÖ

Vanhempien haastattelut

- Haastatteluun käytetään Nappulan taustoituselomaketta.
- Vanhemmat haastatellaan joko yhdessä tai erikseen, riippuen perheen tilanteesta.
- Haastattelut pyritään järjestämään sijoituksen ensimmäisen viikon aikana.

Vanhemmuuden roolikartta

- Sijoituksen aikana voidaan vanhempien kanssa (yhdessä tai erikseen) käyttää vanhemmuuden roolikarttaa työvälineenä.
 - <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>
- Vanhempien kanssa (yhdessä tai erikseen) voidaan lisäksi käyttää vanhemmuuden roolikartan internet-versiota.
 - <http://www.vslk.fi/index.php?id=25>
 - Menetelmä on melko tarkka ja aikaavievä, joten harkittava, onko menetelmän käyttöön resursseja.
 - Menetelmää voi käyttää myös osittain, hyödyntäen niitä osioita, joista on hyötyä lapsen tilanteen kannalta.

Yhteydenpito sijoituksen aikana

- Akuuttien asioiden kohdalla pidetään yhteyttä osaston ja vanhempien välillä.
- Aktiivinen yhteydenpito vanhempiin lasta koskevissa asioissa.
 - Sijoituksen alussa on hyvä sopia vanhempien kanssa, miten yhteyttä pidetään sijoituspaikan ja vanhempien välillä.
- Soitot vanhemmille ja mahdollisesti myös lapselle kotiharjoittelun aikana.

ARVIOINNIT JA NEUVOTTELUT

Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

- Nuorisokylästä ollaan aktiivisesti yhteydessä sijoittavaan sosiaalityöntekijään sijoituksen aikana.
 - Sähköpostit ja puhelut

Alkuarviointi

- Ennen ensimmäistä neuvottelua lapsesta tehdään kirjallinen alkuarviointi.
- Arviointi perustuu jokapäiväiseen arjen arviointiin ja havainnointiin, josta tehdään tarkat kirjaukset Nappulaan sekä nuoren haastatteluun. Arvioinnissa otetaan myös huomioon vanhempien haastattelu/-t, jos tämä on ehditty tehdä.
- Ensimmäisen viikon arvioinnin lomake on liitteenä (LIITE 9).

Ensimmäinen neuvottelu

- Sijoituksen ensimmäinen neuvottelu pidetään mahdollisimman nopeasti sijoituksen alkamisen jälkeen.
- Ennen ensimmäistä neuvottelua omaohjaaja tai hänen määräämänsä työntekijä on keskustellut lapsen kanssa neuvottelusta ja tiedustellut lapsen toiveita koskien neuvottelua. Nämä toiveet on välitetty sosiaalityöntekijälle ennen neuvottelua.
- Neuvotteluun osallistuvat lapsi, vanhemmat (tarvittaessa erilliset neuvottelut), sijoitettava sosiaalityöntekijä, omaohjaaja ja vastaava ohjaaja/esimies
 - Tarvittaessa muita henkilöitä (esim. lapsen lähiverkostoa, edellisen sijoituspaikan työntekijöitä, koulun edustajia tai hoitotahon työntekijöitä)
- Neuvottelussa käydään läpi sijoitukseen johtaneita syitä ja sijoituspaikan tekemä alkuarvio.
- Neuvottelussa voidaan myös keskustella haastatteluissa esille nousseista asioista.
- Neuvottelussa asetetaan tarkemmat tavoitteet ja reunaehdot sijoitukselle.
- Omaohjaaja kirjaa neuvottelusta pöytäkirjan, jonka hän toimittaa neuvottelun jälkeen sosiaalityöntekijälle, jos sosiaalityöntekijä näin haluaa.

Hoitosuunnitelma

- Ensimmäisen neuvottelun jälkeen omaohjaaja kirjaa lapsesta hoitosuunnitelman.
- Hoitosuunnitelma tehdään Nappulan Hoitosuunnitelma-pohjaan.

Sijoituksen loppuarviointi

- Sijoituksen päättyessä lapsesta tehdään arviointi, joka toimitetaan sijoituksesta vastaavalle sosiaalityöntekijälle.
- Loppuarvioinnin lomake löytyy Nappulasta.
- Loppuarviointi perustuu raporttikirjauksiin jokapäiväisestä arjen arvioinnista ja havainnoinnista, nuoren ja vanhempien haastatteluihin, nuoren päihdekartoitukseen ja vanhempien roolikarttaan.
- Arvioinnin lomake on liitteenä (LIITE 10).

LIITTEET

LIITE 1: SIJOITUKSEN VAIHEIDEN TEHTÄVÄLISTA

Tehtävä	Ajankohta (sijoituksen vaihe)	Vastuuhenkilö	Milloin tehty?
PNK:n vastuutyöntekijöiden tiedot sosiaalitoimeen	Ensimmäinen päivä		
Tulolomakkeen täyttäminen	Ensimmäinen päivä		
Lapsen asiakkuuden aloittaminen Nappulaan	Ensimmäinen päivä		
Kuvan ottaminen ja laittaminen Nappulaan	Ensimmäinen päivä		
Kuvausluvan täyttäminen	Ensimmäinen päivä		
Kuljetusluvan täyttäminen	Ensimmäinen päivä		
Tuloseulat (rajoituspäätös)	Ensimmäinen päivä		
Osaston sääntöjen läpikäynti	Ensimmäinen päivä		
Yhteys kouluun	Ensimmäisten päivien aikana		
Terveystarkastus	Ensimmäisten päivien aikana		
Alkuhaastattelu nuorelle	Ensimmäisten päivien aikana		
Haastattelu äidille	Ensimmäisten viikkojen aikana		
Haastattelu isälle	Ensimmäisten viikkojen aikana		
Päihdekartoitus	Ensimmäisten viikkojen aikana		
Kotikäynti	Ennen ensimmäistä kotiharjoittelua		
Vanhemmuiden roolikartta	Sijoituksen aikana		
Alkuarviointi	Ennen ensimmäistä neuvottelua		
Loppuarviointi	Sijoituksen lopussa		

LIITE 2: TULOLOMAKE

Nuorisokylän tulolomake

TULOLOMAKE

PAASIKIVEN
NUORISOKYLÄ

Lapsi	Sukunimi	Etunimet
	Henkilötunnus	Äidinkieli
	Osoite	
	Puhelinnumero	
Vanhemmat ja huoltajat	Äiti, nimi	
	Osoite ja puhelinnumero	
	Isä, nimi	
	Osoite ja puhelinnumero	
	Muut perheenjäsenet tai muut tärkeät henkilöt (nimi, osoite ja puhelinnumero)	
Sijaishuolto- paikka	Osasto	Sijoituspäivä
	Omaohjaaja(t)	
Sosiaalitoimi	Sosiaalityöntekijä	
	Puhelinnumero ja sähköpostiosoite	
Koulu	Koulun nimi ja luokka	
	Opettajan nimi ja puhelinnumero	
	Koulun tukitoimet (tukiopetus, erityisluokka, tms.)	

Terveydentila	Lääkitys
	Allergiat
	Hoitotaho ja yhteystiedot
	Muuta terveydentilaan liittyvää olennaista tietoa (tapaturmat, diagnoosit ym.)
Harrastukset	
Tiedot sijoituksesta	Sijoituksen syy ja kesto (jos määriteltävissä)
	Aiemmat sijoituspaikat
Vanhempien / huoltajan toiveet ja odotukset sijoitukselle	
Lapsen toiveet ja odotukset sijoitukselle	

LIITE 3: KULJETUSLUPA

Nuorisokylän kuljetuslupalomake

LUPA LAPSEN KULJETTAMISEEN

lapsen nimi

_____ SUOSTUN

_____ EN SUOSTU

siihen, että Paasikiven nuorisokylän hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä kuljettaa lastani Paasikiven nuorisokylän autolla tai omalla autollaan.

paikka ja aika

lapsen huoltajan allekirjoitus

nimenselvennös

LIITE 4: KUVAUSLUPA

Nuorisokylän kuvauslupalomake

KUVAUSLUPA

lapsen nimi

_____ SUOSTUN

_____ EN SUOSTU

siihen, että Paasikiven nuorisokylän hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä saa ottaa lapses-
tani kuvia. Kuvia käytetään ainoastaan nuorisokylän sisäisesti ja niitä saatetaan teettää muistoksi lapsille.

paikka ja aika

lapsen huoltajan allekirjoitus

nimenselvennös

LIITE 5: LAPSEN HAASTATTELU

Minä itse

- Kerro itsestäsi (lempiruoka/mistä tykkäät/missä olet hyvä/mitä tykkäät tehdä)

Sijoitus

- Onko sinulla aiempia kokemuksia lastensuojelusta?
- Mitkä asiat johtivat sijoitukseesi?
- Mitä toivoisit sijoituksen aikana tapahtuvan tai muuttuvan (kotona, vanhemmat, itse, koulu)?

Koulunkäynti

- Koulu ja luokka
- Onko sinulla kavereita koulussa?
- Miten koulu sujuu? Onko esiintynyt vaikeuksia tai kiusaamista?
- Onko sinulla koulusta poissaoloja ja myöhästymisiä?
- Missä olet hyvä koulussa?
- Miten tulet toimeen opettajien kanssa?
- Onko koulussa sellaista aikuista, jonka puoleen on helppo kääntyä?

Perhe

- Millaiset välit vanhempiin ja sisaruksiin sinulla on?
- Millainen ilmapiiri kotona on?
- Miten ristiriitatilanteet on ratkaistu kotona?
- Mitä hyviä asioita perheessä on?
- Millaiset säännöt kotona on?
- Miltä kodin säännöt tuntuvat?

Harrastukset

- Onko sinulla harrastuksia?
- Mitä haluaisit harrastaa?

Muut läheiset

- Onko sinulla perheen ulkopuolista turvallista aikuista?
- Onko sinulla kavereita ja ystäviä?
- Verkostokartan tekeminen yhdessä nuoren kanssa

Terveys

- Millaiseksi koet oman terveytesi?

Päihteet

- Käytätkö päihteitä?
- Kuinka usein? Millaisia määriä? Mitä päihteitä?
- Miksi käytät päihteitä?

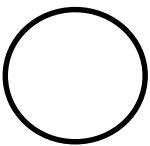
VERKOSTOKARTTA – OHJEET

(Lähteenä käytetty THL:n Verkostokarttaa)

Tarkoituksena on piirtämällä hahmottaa lapsen lähiverkostoa, elämässä vaikuttavia ihmisiä ja lapsen välejä heihin.

Verkostokartan keskellä on lapsi itse (huom! erilliset verkostokartat tytöille ja pojille). Mitä lähemmäs itseään lapsi piirtää henkilön, sitä enemmän hän on arjessa tekemisissä tämän henkilön kanssa.

Verkostokartan symbolit

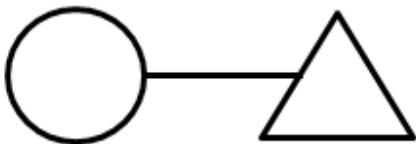
Ympyrä = tyttö tai nainen

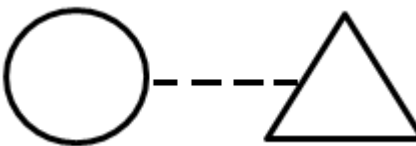
Kolmio = Poika tai mies

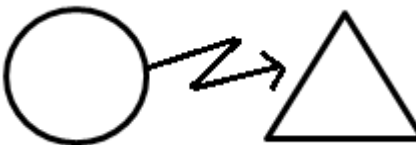
Risti kuvion sisällä = kuollut

Yhtenäinen viiva = hyvä suhde

Katkoviiva = heikko suhde

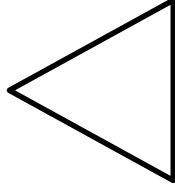
Nuoliviiva = vaikea/riitaisa suhde

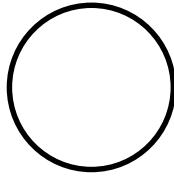
LIITE 7: VERKOSTOKARTAT

Nuorisokylän verkostokarttalomakkeet (tytöille ja pojille omansa)

PAASIKIVEN
NUORISOKYLÄ

LIITE 8: KOTISOPIMUS

Lapsen nimi

päivämäärä

KOTISOPIMUS

Kotiharjoittelun ajankohta: *pp.kk.vvvv-pp.kk.vvvv*

- *Tähän kirjataan kotiharjoittelun sääntöjä sillä tarkkuudella, kun se lapsen hoidon kannalta on tarpeellista. Esim.:*
- *Lapsi menee kotiin perjantaina ohjaajan kyydillä n. klo 17.00.*
- *Kotona lapsi noudattaa yhteisesti sovittuja sääntöjä.*
- *Kotona ollaan ilman päihteitä.*
- *Kotiintuloaika on klo 21.00*
- *Lapsi palaa kotilomalta itsenäisesti, osastolla oltava klo 18.00.*
- *Jos yhteisesti sovittuja sääntöjä ei kyetä noudattamaan, kotiharjoittelu keskeytyy ja lapsi palaa osastolle.*

lapsen allekirjoitus

vanhemman allekirjoitus

LIITE 9: ALKUARVIOINTI

Kirjannut:

Asiakas:

Vanhemmat:

1. Tulotilanne
2. Lapsen haastattelusta nousseet asiat
3. Vanhempien haastatteluista nousseet asiat (jos haastattelu ehditty tehdä)
4. Lapsen arki osastolla
 - a. Arjen sujuminen (työntekijöiden havaintoja ja huomioita)
 - b. Lapsen vahvuudet ja voimavarat
 - c. Työntekijöiden havaitsemat huolenaiheet
5. Koulu
6. Terveys
 - a. Terveystarkastuksen tulokset
7. Päihteiden käyttö (jos kartoitus ehditty tehdä)

LIITE 10: SIJOITUKSEN LOPPUARVIOINTI

Arviointiyhteenvedo ajalta:

Kirjannut:

Asiakas:

Vanhemmat:

1. Tulotilanne
2. Sijoitukselle asetetut tavoitteet
3. Vanhemmuus ja perhesuhteet
4. Sosiaaliset suhteet
5. Osastoarki
6. Koulu
7. Psyykinen hyvinvointi
8. Fyysinen hyvinvointi
9. Päihteiden käyttö
10. Vahvuudet, voimavarat ja suojaavat tekijät
11. Erityiset huolenaiheet
12. Edistyminen sijoituksen aikana
13. Näkemykset hoidon ja tuen tarpeesta
 - a. Lapsen oma näkemys
 - b. Vanhempien näkemys
 - c. Yksikön näkemys